

KAYA GÜVENÇ (TMMOB Başkanı)- Sempozyumumuzun ilk oturumu "Kamu Ekonomisi ve Mali Sektörle İlgili Düzenlemeler" başlığı altında. Sayın Prof. Dr. Korkut Boratav, Sayın Prof. Dr. Oktar Türel, Sayın Prof. Dr. Oğuz Oyan ve Sayın Prof. Dr. Nazif Ekzen.

Hocalarımız 20'şer dakikalık ön bilgiler, sunuşlar yapacaklar. Sonra zamanımız olursa sizlerin sorularınızı, katkılarınızı alacağız. Daha sonra, ikinci turda da konuşmacılar bu sorulara ve değinilmeyen kısımlara değinecekler. İlk konuşmayı Sayın Korkut Boratav yapacak. Buyurun efendim.

Prof. Dr. KORKUT BORATAV- Sayın Başkan, değerli izleyiciler; hepinizi saygıyla selamlıyorum.

Ben konuşmamda, Türkiye ile Uluslararası Para Fonu, kısmen de Dünya Bankası arasındaki yakın geçmişteki ilişkilerin bir panoramasını ve değerlendirmesini yapacağım; hukuki, iktisadi ve siyasi boyutları olan bir değerlendirme yapmaya çalışacağım.

Türkiye ile IMF ilişkileri, üye olduğumuz tarihi bir yana bırakırsak, 1950'li yılların ortalarından itibaren vardır. O konuyu yakından incelemiş olan bir arkadaşımız, yani Nazif Ekzen, bu masada oturuyor. Yalnız şunu söyleyeyim: Demokrat Parti rejimi, benim kuşağımdaki insanların hiç beğenmediği bir rejimdir, fakat Türkiye'deki Dünya Bankası Temsilciliğinin, sanıyorum 1955 veya 1956'da Türkiye'den kovulduğunu da bilmemiz lazım. Dünya Bankası temsilcisine "Büronu kapat ve git" denilmiştir. Zamanın nasıl değiştiğini bu mukayese bize gösterir; Türkiye'de IMF daimi büro açmıştır ve bunun da ne anlama geldiğini biraz sonra kısaca gözden geçirmeye çalışacağım.

Son üç yıla damgasını vuran ilişkilerimiz, 1998 yılında "Yakın İzleme Anlaşması" denilen bir anlaşmayla başladı. Bu, garip bir anlaşmadır. Ben, benzeri anlaşmaların IMF ile diğer ülkeler arasında olup olmadığını bilmiyorum, ama IMF'nin ana sözleşmesine uymayan bir düzenlemedir. O zamanki Hazine Sorumlu Devlet Bakanı Güneş Taner ile Gazi Erçel'in ortak imzasıyla yapılan bu anlaşma ile IMF'ye Türkiye ekonomisini denetleme yetkisi veriliyor, karşılığında hiçbir şey alınmıyor; yani sadece "Gel, 3 ayda bir heyetlerini yolla, ben sana rapor vereceğim, beni denetle" deniliyor. Anlaşmayı oluşturan metinde birtakım taahhütlere gidiliyor. Mesela daha sonra değineceğim gibi, IMF statüsüne ve Türkiye'nin anayasal düzenine katiyen uymayan özelleştirmeyle ilgili taahhütlerde bulunuluyor, ancak bu taahhütlerin karşılığında herhangi bir kredi söz konusu değil. 1999 yılının sonunda, hepimizin iyi bildiği yeni programı hayata geçiren stand-by anlaşmasında bu sefer Gazi Erçel'in ve Güneş Taner'in yerine Recep Önal'ın imzaları var.

Gerek "yakın izleme", gerekse Aralık 1999'daki stand-by anlaşmaları, IMF'nin ana sözleşmesinin IMF'ye verdiği görevlerin ve üye ülkelerin IMF'ye karşı taahhütlerinin gündeme gelmesinin söz konusu olmadığı bir ekonomik konjonktürde gerçekleşiyor. Şunu kastediyorum: Ekonomi, hem 1998'i, hem 1999'u birlikte alırsak, dış fazla veriyor, yani ödemeler dengesi açısından bir bunalımı yok. Bunu vurgulamak lazım, çünkü IMF'nin ana sözleşmesinde, bu kuruluşun görevleri sayılıyor. Bu görevler, stand-by anlaşmalarının ne olduğunu şöyle tanımlıyor:

"Stand-by anlaşmaları ile üyelere aktarılan kaynaklar, üyelerin ödemeler dengesi politikaları için ve ödemeler dengesi sorunlarını çözmek için izleyecekleri özel politikaları takip etmek üzere yapılan anlaşmalardır." Dikkat edin, stand-by anlaşmaları tamamen ve münhasıran ödemeler dengesi sorunlarının varlığına bağlıyor.

Burada şunu vurgulamak lazım: Ödemeler dengesi problemi olmayan bir ülke, niçin IMF ile anlaşma imzalayarak kaynak talebinde, borçlanma talebinde bulunuyor? Bu konuda bazı iddialar var: Deniliyor ki, "Enflasyon sorununu çözmek için IMF ile anlaşmak gerekti." IMF ile imzalanan stand-by anlaşmalarının genel çerçevesi şudur: Ekonomi, konjonktürel olarak ısınmıştır ve ısındığı için de dış açığı artmış ve enflasyonu yükselmiştir, yani ekonomi öyle bir dönemeçten geçmiştir ki makro ekonomik politikalarındaki bozulmalarla veya dış dünyadan gelen şoklardan ötürü, dış açıklar sürdürülemez boyutlarda büyümüş ve enflasyon hızlanmıştır. Burada enflasyon bir yan üründür; IMF'yi esas ilgilendiren konu dış açıktır. Türkiye, 1970'li yılların sonlarından itibaren kronik enflasyonla yaşamaktadır. Konjonktürel olarak ufak dalgalanmalar olmuştur ama ödemeler dengesi kriziyle bağlantılı bir konjonktürel enflasyon hızlanması sorunuyla 1998-99 yıllarında karşılaşmış değildir. Demek ki, 20 yıldır süregelen kronik bir enflasyonu bir stand-by anlaşmasıyla çözmek söz konusu değil.

Diğer iddia; "Türkiye'nin döndürülmesi giderek güçleştirilen bir iç borç sorunu vardır, bu sorunu çözmek için IMF ile anlaşma yapılıyor." Biraz sonra söyleyeceğim, bu türden bir operasyon IMF'nin ana sözleşmelerinde yoktur, "üye ülkelere verilen görevler" altında da yoktur. İç borcu döndürme sorunu, IMF'ye ihtiyaç olmadan, ulusal politikalarla çözülmesi gereken ve çözülebilecek bir sorundur. Sonradan bu gerekçeyi ileri süren iktisatçıların ana savları şudur: "Bu anlaşma, giderek döndürülmesi zorlaşan iç borcu dış borçla değiştirmenin, iç borcu dış borca dönüştürmenin bir ilk adımı olacaktır ve bu da bizi, vahim bir sorundan kurtaracaktır". Bunun da hiç ikna edici olmadığını söyleyeyim. Bir ülkenin, sürdürülemez sınıra gelen iç borç sorununu çözebilmesi için birkaç yöntem vardır. En basiti şudur: Türkiye, iç borç belgelerini elinde tutan insanları vergileyebilir, ama dış borç belgelerini elinde tutan dış alacaklılarımızı vergileyemez. İç borcu, devlet otoritesini kullanarak, yasa çıkartarak konsolide edebilir. Dış borcu, o şekilde konsolide edemeyiz. En sonunda Türk Lirası'nı basarak iç borç senetleri satın alınabilir. Ne var ki 5 Kasım'dan itibaren hemen hemen bu da imkânsız hale geldi, fakat bu güçlüğü de ufak bir yasal değişiklikle aşmak mümkündür. Dolayısıyla, "İç borç, dış borç aynı hesaba gelir. İç borcu dış borca dönüştürürsek faiz yükümüz azalır. Anapara problemini de yeniden borçlanarak çözeriz" türünden açıklamaları, ikna edici görmüyorum.

Ben, bir açılım daha yapacağım ve diyeceğim ki, "IMF kendi anayasasının ona verdiği yetkileri de aşmıştır." Bakınız IMF ana sözleşmesi bu kuruluşun amaçlarını ve görevlerini nasıl belirlemiş ve sınırlamış: "Uluslararası parasal işbirliği, yüksek istihdam ve reel gelir büyümesi sağlamak üzere uluslararası ticaretin dengeli gelişmesine katkı yapmak..." "Yüksek istihdam ve reel gelir büyümesi sağlamak üzere" ifadesine dikkat ediniz. Türkiye'deki IMF politikasının son 3 yıldaki sonuçlarına bakın; istihdamı yükseltti mi, reel geliri büyüttü mü? Devam edelim: "Döviz kurlarında istikrarı ve rekabetçi devalüasyonları önlemek, dünya

ticaretini köstekleyecek döviz kısıtlarını kaldırmak..." Genel olarak ekonomilerin cari işlemlerinden doğan, yani ihracat-ithalatla ilgili işlemlerinden doğan döviz kısıtlarını kaldırmayı görev olarak üye ülkelere veriyor, buna mukabil sermaye hareketleri üzerindeki kısıtların devam edebilmesini dahi sözleşme koruyor. IMF'nin görevlerini ana sözleşmeden izlemeyi sürdürüelim: "Üyelerin ulusal refahlarını tahrip edecek önlemlere geçmemek koşuluyla ödemeler dengesi bozulmalarını düzeltmek; ödemeler dengelerinde oluşan bozulmaların sürelerini kısaltmak"... Türkiye'de 2000'de ne oldu? Ödemeler dengesi düzgün olan bir ülke stand-by anlaşmasını 10 ay uyguladıktan sonra, bir ödemeler dengesi krizine sürüklendi, yani IMF ana sözleşmesindeki temel görevleri tam anlamıyla ihlal etti. IMF'nin görevlerinin belirlendiği ana sözleşme maddesi "IMF, tüm politika ve kararlarında bu maddedeki amaçları rehber edinir" ifadesiyle bağlanıyor.

Bir uluslararası Anayasa Mahkemesi olsaydı, IMF'nin Türkiye'ye uyguladığı politikalarla kendi anayasasını ihlal ettiğini iddia edebilirdik. Böyle bir mahkeme yok ve ayrıca da biliyoruz ki, IMF'nin genel yapısı demokratik bir yapı değildir. Mesela Dünya Ticaret Örgütü'nün yapısı şeklen demokratiktir. Fiilen değildir, çünkü güçlüler örgüte hâkim oluyor. Uluslararası Para Fonu ise şeklen de demokratik değildir. Temel kararlar yüzde 85 oyla alınır, ülkeler hisseleri ölçüsünde oy sahibidir ve Amerika'nın kotası yüzde 18 civarındadır, dolayısıyla önemli değişimleri Amerika tek başına veto edecek durumdadır. Daha önemsiz konularda ise yüzde 50 oy topluluğunu, batılı blok sağlayabilir. Dolayısıyla IMF, bir anonim şirket gibidir ve kendi anayasasını ihlal ettiğinde kimse en büyük hissedar olan Amerika'ya hesap soracak durumda değildir.

Bu saptamalardan iki sonuç çıkıyor. Birincisi, ödemeler dengesi krizi olmayan bir ülkenin, stand-by anlaşmasına ihtiyaç duymaması gerekirdi. Türkiye'yi yönetenler adeta kendi elleriyle hükümlerlik haklarından vazgeçmişlerdir ve bunu uluslararası bir üst kuruluşa devretmişlerdir. Bu üst kuruluştaki temsil oranları da son derece pasiftir; IMF'nin yönetim organlarında Türkiye temsil edilmez.

İkincisi; 2000 programının, IMF'nin geleneksel gündemiyle hiç ilgisi olmayan bir yığın yasal ve kurumsal değişikliği "yapısal reform" adı altında Türkiye'ye empoze etmesi de çok ciddi bir sapkınlıktır. "Yapısal reform" ifadesi terminolojik bir dejenerasyondur, zira getirilen değişiklikler reform değildir, toplumsal yapıyı bozma girişimleridir. Sayın Başkan açık konuşmasında bunlara değindi. Önümde çeşitli niyet mektuplarının metinleri var. Bunlardan herhangi birini, diyelim ki Şubat 2000'de yani ikinci büyük krizden önce kaleme alınanı alalım. Yapısal reformlara bakıyorum. Şöyle bir liste var:

"Tedbir: 1. Yeni Merkez Bankası Kanunu'nun çıkarılması. Tarih, Nisan 2001 sonu.

2. Türk TELEKOM için ihale şartnamesi ve bilgi notunun açıklanması".

Bakınız arkadaşlar, IMF'nin Ana Sözleşmesi'ni okudum. TELEKOM ihale şartnamesi bir niyet mektubuna nereden giriyor, nasıl giriyor? Bunun hükümlerlik haklarımıza bir saldırı olduğunu, daha doğrusu, hükümlerlik haklarından vazgeçen insanların elinde olduğumuzu ilk günden beri vurguluyoruz. Ne kadar vurgulasak azdır.

3. Türk TELEKOM, son ihale dokümanlarının yayınlanması ve özelleştirme için tekliflerin istenmesi.

4. Türk Hava Yolları satışının tamamlanması.

5. Elektrik Piyasası Kanunu'nun çıkarılması..." Liste devam ediyor...

6. Tütün Kanunu'nun kabulü ve TEKEL'in Özelleştirme İdaresi portföyüne devri"...

Dikkat ediniz, burada hukuki incelik gösterme yeteneğinden bile yoksunlar. "Hükümetimiz şu tarihte, şu konuda bir yasa tasarısı hazırlayarak Büyük Millet Meclisi'ne sunacaktır" ifadesi de aynı şekilde ihlaldir, ama en azından üslup bakımından benim okuduğum listenin kusurlarını içermez. Mektubu imzalayan insanlardan biri Merkez Bankası Başkanı. Parlametonun iradesini ilgilendiren konularda bu şahsın taahhütlerde bulunması ve sonraki ayların icraatına damgasını vurması anayasal bir ihlal değil midir? En azından vahim bir hukuk problemi yaratıyor mu?

Demek ki şu sorun var: Ödemeler dengesi olmayan bir ülke, IMF'nin standart gündeminin çok dışında konuları içeren taahhütlere giriyor, hem IMF'nin, hem de Türkiye Cumhuriyeti'nin anayasaları ihlal ediliyor ve genel olarak kamuoyumuzda sessizlik hâkim oluyor. Mücadele bayrağını kaldıran TMMOB gibi demokratik kitle örgütlerini, sendikaları ve aydın tepkilerini kastetmiyorum; siyasi partiler düzleminde, parlamentoda temsil edilen veya yakın geçmişte temsil edilmiş siyasi partiler düzleminde bu nokta tamamen göz ardı ediliyor.

Şöyle bir durumla karşı karşıyayız: Kamuoyu ve halk, siyasetçilere karşı o kadar tepkiyle dolu ki "Gelsin, bizi başkaları idare etsin" şeklinde bir zihniyetin yavaş yavaş yaygınlaştığını görmekteyiz. Bu ideolojik veya psikolojik tavırla mücadele etmenin de çok güç olduğunu kabul ediyorum, fakat Türkiye'yi bizim kendi insanlarımızdan başka kimsenin yönetmesi mümkün değildir ve demokratik süreçlerin er veya geç bu sapkınlığı düzeltmesini beklemek ve onun mücadelesini vermekten başka da yapacağımız bir şey yok.

Bu niyet mektupları çerçevesinde ortaya çıkan ve bana göre "büyük bir hukuk rezaleti" diye nitelendireceğim bir örnek olaya değinmek istiyorum. Kasım krizinden sonra Türkiye'ye bir IMF heyeti geldi. Bu sefer heyette Avrupa Masası Şefi Deppler vardı. Müzakerelerin sonunda 6 Aralık 2000'de bir basın toplantısıyla yeni anlaşmayı kamuoyuna sunma gereksinimi duydular. Öncekilerden farklı olarak IMF heyetinin de katılacağı basın toplantısından önce Bülent Ecevit sahneye çıktı. IMF ile bir anlaşma yapıldığını söyledi ve bu arada elindeki kâğıttan şunu okudu: "Mevduat garantisi yanında, bankacılık sektörüne açılan krediler de hükümetimizin güvencesi altındadır." Salondakiler bunun ne anlama geldiğini kavrayamadılar. Derken, Ecevit gitti, diğer iki bürokrat ve IMF heyeti; Deppler, Cottarelli geldi. Anlaşmayı açıklarken "kredileri devlet güvencesi altına alan" kararı Hazine Müsteşarı bir türlü açıklayamadı; Gazi Erçel üstünkörü anlatmaya çalıştı. Deppler de bunun "finansal sistemin sağlığı bakımından" niçin gerekli olduğunu belirtti. Bu güvencenin anlamı şudur: Bir banka müşterisine kredi açtığı zaman, müşterisinin risk durumunu dikkate alarak vade koşullarını ve faizi ayarlar. Şu veya bu nedenle müşterisi batarsa, banka riski üstlenmek zorundadır. Eğer

bu olmazsa, bankacılık denen sistemin temel dayanakları ortadan kalkmış olur. "Açacağı kredi nasıl olsa bana geri gelecektir" anlayışı, iktisatçıların "ahlaki yutturmaca" diye adlandırdıkları bir bozukluk, bir deformasyondur. O zaman bankalar, pompaladıkları kredinin, kredi alanın devleti tarafından er ya da geç ödeneceği anlayışı içinde hiçbir risk hesabı yapmadan, kredi pompalarlar. Bu sapkınlık Ortodoks iktisatçılar tarafından da çok eleştirildi, hatta Asya krizinin ana nedenlerinden biri olduğu ileri sürüldü. IMF bile bu türden eleştiriler yaptı. Bu kadar eleştiriden sonra Aralık 2000'de ne görüyoruz? Türkiye'nin krize sürüklendiği bir dönemde aslında krizin sorumlusu olan IMF heyeti geliyor. Türkiye'yi yönetenleri suçluyor; onları "biz kabahatliyiz" yanılığısı içine sürüklüyor. Yönetimin kendini zayıf durumda hissettiği bir konjonktürden yararlanarak yabancı bankaların Türkiye'deki bankalara açtıkları kredilerin de devlet güvencesine alındığını kabul ettiriyor. IMF'ye bu konuda teslim olan iki bürokrat herhalde bu taahhüdün kişisel sorumluluğundan ürktüler ki, sözü geçen güvence kararını basın toplantısında önce Ecevit'e okutturdular. Bir sonraki niyet mektubunda bu taahhüt yazıya dönüştürülüyor. Müsaadenizle niyet mektubundan aktarayım:

"Sayın Başbakanın, hükümetin mevduat kabul eden yerel bankalardaki mevduat sahiplerini ve bu bankaların diğer kreditorlerini tamamen garanti altına aldığı açıklaması, bankacılık sektöründeki reformları kuvvetlendirmiştir... Hükümet 6 Aralık 2000 tarihinde tüm mevduatların ve diğer kreditorlerin geçici olarak tam güvenceye alındığını ilan etmiştir". 6 Aralık, sözünü ettiğim toplantının yapıldığı tarih. Hükümetin o tarihte öyle bir kararı yoktur. Niyet mektubu yalan söylüyor. Ecevit'in 6 Aralık'ta okuduğu açıklama bir hükümet kararı değildir. Hukuken geçerli bir karar, hükümetin bir kararnameyle, bir Bakanlar Kurulu kararıyla, sözü edilen güvenceyi kabul etmesidir. Niyet mektubu devam ediyor: "Söz konusu garanti, Bankacılık Kanunu'na göre Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu tarafından yönetilecek olup, mevduat toplayan tüm yerel bankaları kapsamaktadır". Şimdi burada şu akla gelebilir: "Zaten fona alınmış bankalar, faaliyetlerini sürdürdüklerine göre, mevduatı zaten devlet güvencesi altında, kredileri de güvence altında olsun". Yanlış bir yorum, çünkü niyet mektubu diyor ki, "Bu garantiyi fon yönetecek, ama tüm yerel bankaları kapsayacak." Demek ki, fonun altına girmeyen ve iflas durumuna, tasfiye durumuna giren bir banka olursa, bu da güvence altına alınacak ve güvenceyi fon yürütecektir.

Şunu söylemek istiyorum: İpin ucu kaçmıştır. Olayın cezai, anayasal ve akçalı sorumluluklarının nereye kadar gidebileceğini irdeleyemiyorum, fakat en azından bu örneğin hukukçular tarafından mercak altına alınıp, Türkiye'nin ne şekilde yönetildiğini teşhir eden bir olay olarak kamuoyuna intikal ettirilmesinin gerekliliğini vurgulamak istiyorum.

Son olarak "IMF'siz yaşayabilir miyiz?" sorusuna geleyim: Türkiye IMF'siz yaşayabilir. Uluslararası Para Fonu'nun Türkiye'den çıkması gerekir, bürosunun kapatılması gerekir, IMF ile uygulanan stand-by anlaşmasının askıya alınması gerekir. Türkiye cari işlem dengesi bakımından dış borcunun faizini ve yabancı şirketlerin kâr transferlerini karşılayabilecek bir rahatlığa sahiptir, avantajı budur. Borcun anaparasını döndürmek de, alacaklılarla yapılacak müzakerelerle sağlanabilir. Pazarlık gücü kuvvetli olan, güçlü ve büyük bir ülkedir Türkiye. Kendi gücünün farkında değildir. Bu yola gitmiş başka ülkeler vardır. Asya krizinden

sonra Malezya ve onu izleyen yılda Rusya, kriz koşullarında IMF'siz çözüm yolu olabileceğini gördüler ve gösterdiler ve ekonomik bunalımlarını, benzer durumdaki başka ülkelere göre çok daha rahat atlattılar.

Saygılar sunarım.

KAYA GÜVENÇ- Sayın Boratav'a teşekkür ediyoruz. Şimdi sıra Sayın Oktar Türel'de. **Buyurun.**

Prof. Dr. OKTAR TÜREL- Teşekkür ederim Sayın Başkan.

Değerli izleyiciler, bayanlar, baylar.

Bugünkü konuşmamda finans kesimi üzerinde duracak ve ilgimi esas itibariyle finans kesimini düzenleyen iki temel kanun (Haziran 1999 tarihli ve 4389 Sayılı Bankalar Kanunu ile Nisan 2001 tarih ve 4651 Sayılı Merkez Bankası Kanunu) üzerinde yoğunlaştıracığım. Söz konusu kanunların kimi özelliklerini tartışmaya açmadan önce, bu kanunlara ulaşan yolun nasıl açıldığını ele almamız gerek.

1980'li yılların başında Türkiye finans sektörünü serbestleştirmeye yöneldiği zaman, IMF ve Dünya Bankası ile imzaladığı çeşitli anlaşmalar gereği olarak "finansal uyum" amaçlı bazı tedbirler alma taahhüdü altına girmişti. Serbestleştirmeye odaklanmış "finansal uyum"un iki temel amacı vardı: (i) Bu yolla iç ve dış kaynakların seferber edilebileceği düşünülüyordu; (ii) ekonomide daha etkin kaynak kullanımının sağlanacağı umuluyordu.

"Finansal uyum" sürecinin üç ögesi ise, (i) finansal politikalar, (ii) finansal araçlar, ve (iii) finansal kurumlar idi. "Uyum"un finansal kurumlar ögesi üzerinde yapılacak düzenlemeler, Merkez Bankası, ticari bankalar sistemi, sermaye piyasası ve para piyasasına ilişkin düzenlemeleri içermektedir.

Spesifik olarak finans sektöründe "uyum", Türkiye'nin gündemine Dünya Bankası'ndan alınan Yapısal Uyum Beşinci Kredisi'nin ikinci dilimi (SAL V - 2, Haziran 1986) ile girdi. Dünya Bankası, ilgi alanı dolayısıyla "Finans Sektörü Uyum Kredisi" adıyla bilinen 300 milyon dolarlık bu anlaşmanın metnine (hükümetçe verilen taahhütleri güvenceye almak için)" 1987 Programı'nın Yapısal Uyum Programı'na uygun olarak tamamlanması" şartını koydu. İşin ilginç yani, bu anlaşma metninde "Yapısal Uyum Programı'nın ne olduğu tanımlanmamıştı; SAL kısaltmasıyla anılan "yapısal uyum" kredi anlaşmalarının "evveliyatı", dolayısıyla bu deyim Dünya Bankası ve Hazine yetkililerinin aynı anlamı yükledikleri varsayılmakta idi.

Dünya Bankası ile Haziran 1988'de imzalanan 400 milyon dolarlık İkinci Finans Sektörü Uyum Kredisi de aynı örneği izledi ve 1988 Programı'nın Yapısal Uyum Programı'na uygun olarak düzenleneceği taahhüt edildi. Bu ikinci kredi anlaşması 300 milyon dolarlık çekisten sonra "yeterli gelişme sağlanamadığı" gerekçesiyle Dünya Bankası tarafından askıya alındı.

Özetle, 1980'lerin ilk yarısında oldukça genel nitelik taşıyan finans sektörünü yeniden yapılandırma önerileri, giderek daha spesifik olmaya başladı ise de, 1980'lerde yeniden yapılandırma, esas itibariyle, finans sektörünün serbestleştirilmesi bağlamında algılandı. Bu anlayışı simgeleyen ilk kapsamlı

yasal düzenleme, Mayıs 1985 tarih ve 3182 Sayılı Bankalar Kanunu'dur. Mayıs 1985'ten 1994 bunalımının ortalarına kadar Bankalar Kanunu üzerinde bir dizi parça-bucuk değişiklik yapılmıştır (3222 (Haziran 1985), 3291 (Haziran 1986), 3322 (Mart 1987), 3494 (Kasım 1988) ve 3794 (Mayıs 1992) sayılı kanunlar ile 512 (Eylül 1993) ve 538 (Haziran 1994) sayılı kanun hükmünde kararnameler). Dünya Bankası'nın yukarıda değinilen ikinci kredi uygulamasında uğradığı hayal kırıklığı, büyük bir olasılıkla hükümetin Bankalar Kanunu üzerinde köklü bir yeniden düzenlemeye gitmekteki isteksizliğinden kaynaklanmıştır.

Bir dizi parça-bucuk düzenleme sonrasında Bankalar Kanunu'nun Anayasa'ya uygunluğu açısından çeşitli sorunlar ortaya çıktı ve Yüksek Mahkeme'nin iptal kararlarındaki zaman kısıtlarına uyabilmek için 4389 Sayılı Bankalar Kanunu Haziran 1999'da "alelacele" TBMM'den geçirildi. Bu acele, söz konusu yasal düzenlemede IMF ve Dünya Bankası'nın telkinlerinin göz ardı edildiği anlamını taşımıyor. Tam tersine, Türkiye o günlerde IMF ile Yakın Gözetim Anlaşması (Staff Monitoring Agreement) bağlamında ilişki kurmuş bulunmakta idi ve böylece IMF ve Dünya Bankası'nın repertuarında finans sektörüne ilişkin olup, 1990'lı yıllarda Hazine ve Merkez Bankası ile dirsek temasları sonucunda pişirilip kotarılan önerilerin pek çoğu, 4389 Sayılı Kanun'da içerildi..

4389 Sayılı Kanun üzerinde konunun uzmanı ve Türkiye Bankalar Birliği Hukuk Başkanını Prof. Seza Reisoğlu'nun ilginç gözlemlerini bu vesile ile aktarmalıyım. Prof. Reisoğlu, 4389 Sayılı Kanun'un hukuk tekniğine uygun olmadığını, daha önceki kanunda 100'u aşkın maddede yer alan hükümlerin 26 maddeye sıkıştırıldığını ve bunun özellikle TBMM'deki görüşmeyi hızlandırmak için yapıldığını söylüyor ve buna ek olarak şunları kaydediyor: Kanunda yer almasına gerek olmayan, yönetmeliklerle ya da mahkemelerce çözümlenecek pek çok şey kanun maddesi haline getirilirken, 3182 Sayılı Kanun'da yer alan bir kısım düzenlemeler de BDDK'nin yetkisine bırakılmıştır (8 Eylül 1999 tarihli Türkiye Bankalar Birliği Semineri'ndeki konuşma, <http://www.tbb.org.tr> (Kasım)'dan Dr. Serdar Şahinkaya tarafından derlenmiştir).

Prof. Reisoğlu'nun saptamalarına göre 4389 Sayılı Kanun Bakanlar Kurulu'nun nihai karar yetkilerini korumakla birlikte, bu yetkilerin kullanımında BDDK'yi devreye sokmakta, Bakanlar Kurulu'nun yetki kullanımını BDDK'nin önerisine bağlı hale getirmektedir. Başka bir deyişle Bakanlar Kurulu, önüne hazır gelen bazı karar metinlerinin onay merciidir.

Kanun tekniği ile ilgili olanlar dışında, 4389 Sayılı Kanun'un üç önemli özelliği var;

(i) "Ekonomik suçta ekonomik ceza" ilkesi: Kanun gerekçesinde bu ilke açıkça dile getirilmiş bulunmaktadır. 4389 Sayılı Kanun, eski yasal düzenlemenin adli suç saydığı kimi suçları idari suç olarak tanımlamıştır. Bilindiği gibi adli suç, Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu uyarınca kovuşturulan ve yaptırımı mahkemelerdeki yargılama süreci sonrasında kesin hükme bağlanan suçtur; idari suç ise yaptırımı idare tarafından alınan kararlar uygulanacak suçtur.

(ii) Bankaların ve ortaklarının denetimi: 1994 bunalımı sırasında ve sonrasında bankacılık sektöründeki usulsüzlükler o kadar göze batır hale gelmişti ki,

bunlara tepki olarak bankaların denetimi ile ilgili çok ayrıntılı hükümlerin yeni kanun metnine girmesi yönünde güçlü bir eğilim oluştu. Söz konusu hükümlerin başlıcaları, kredi sınırları, ortaklara açılacak kredilerin üst sınırları ve iştiraklere ilişkindir.

(iii) Mali bünye zayıflamasına karşı tedbirler: Eski kanunun 64. maddesinde sıralanmış olan ve bankaların kendi başları üzerine asılmış "Demokles'in kılıcı" saydıkları bu tedbirlerin benzerleri, 4389 Sayılı Kanun'un 14. maddesinde de var. 14. madde biçimsel olarak çok katı hükümler içeriyor (örneğin BDDK'nin resen sermaye artırımına gitmesi ve böylece bankanın kontrolünü fiilen ele geçirmesi, banka faaliyetlerinin kısıtlanması vb.). Ancak 14. maddedeki nüansa dikkat etmeliyiz; bu tedbirler, esas itibarıyla, mali darlığa düşmüş bankayı kurtarmaya dönüktür. İlginçtir; kamu otoritesi mali sıkıntıya düşen bankanın isteği dışında devir veya birleştirme yetkisine sahip kılınmamıştır. Banka, isteklisi varsa devir veya birleştirmeye gider; isteklisi yoksa Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu'na (TSMF) intikal eder; ondan sonra bankanın derdine çare aranır. TSMF, bankanın iflasını talep edebilir; iflas kararı mahkemede kesinleşirse, TSMF tasfiyeye gider. Ancak mali bünye bozulması giderilemediği takdirde uygulanacak TSMF'ye devir süreci, aslında bankalar için "yumuşak iniş" sağlamak ve bankalara "Biz bu işi yürütemedik, gelin bizi fona alın!" deme fırsatı vermektedir. TSMF'ye 2000 ve 2001 yıllarındaki kimi intikallerin böyle gerçekleştiği hatırlanacaktır.

4389 Sayılı Kanun bu değişiklikleri getirdikten kısa bir süre sonra, kamu sektörü finansmanının artık sürdürülemez bir duruma geldiğini gören hükümet, IMF ile uzlaşmaya varıyor ve 9 Aralık 1999 tarihli niyet mektubu veriliyor. Mali destek (stand-by) anlaşmasına esas olan niyet mektubunda "Bankacılık Sistemi ve Bankacılığın Regülasyonunu Güçlendirme" başlığı altında, metnin 52-61. paragraflarından derlenmiş çok ayrıntılı taahhütler var. Paragraf 57'de açıkça su yazılı: "Bankalar Kanunu'nun Parağ. 53-56 uyarınca değiştirilmesi, mali destek anlaşmasının IMF'ce müzakeresi öncesinde alınması gereken tedbirler olacaktır".

Böyle bir tehdit altında hükümetin ve TBMM'nin konuya büyük bir hızla eğildiğini görüyoruz ve 9 Aralık tarihli niyet mektubundan sadece 8 gün sonra, 17 Aralık'ta Bankalar Kanunu'nu değiştiren 4491 Sayılı Kanun TBMM'den çıkıyor. 4491 Sayılı Kanunla Bankalar Kanunu, adeta yeni baştan yazılırcasına, büyük değişikliklere uğrattılıyor. Yasalaşma sürecinin kısıllığı, 4491 Sayılı Kanun metni üzerindeki hazırlıkların 9 Aralık tarihli niyet mektubundan çok önce IMF ile pişirilip kotarıldığının açık bir işaretidir.

Bu tarihten sonra BDDK'nin örgütlenerek, kendi yönetmeliklerini çıkararak ve çalışma kurallarını belirleyerek bankacılık sektörüne çekidüzen vermeye çalıştığını izliyoruz. 2000'de bankacılıkla ilgili yasalarda uzun süre değişiklik izlenmiyor. Kasım 2000'de kamu bankalarını ilgilendiren iki kanun peş peşe çıkıyor; Ziraat, Halk ve Emlak bankalarını KİT olmaktan çıkararak özel hukuk hükümlerine bağlı hale getiren 15 Kasım 2000 tarih ve 4603 Sayılı Kanun ile Vakıflar Bankası'ndaki vakıf hisseleri üzerindeki satış yasağını kaldıran 16 Kasım 2000 tarihli ve 4604 Sayılı Kanun. Her ikisi de Kasım 2000 bunalımı ile doğrudan ilişkili değil, ama IMF'ye ve Dünya Bankası'na verilen taahhütlerle ilişkili.

BDDK'nin kurumsallaşması ve çalışmaları belirli bir olgunluk düzeyine ulaş-

madan Kasım 2000 ve Şubat 2001 finansal bunalımları patlak veriyor. Şubat 2001 bunalımı Türkiye'yi 3 Mayıs 2001 tarihli yeni bir niyet mektubuna götürüyor ve bu mektupla IMF'ye Bankalar Kanunu'nda bir dizi yeni düzenleme taahhüt ediliyor. Bu taahhütler "Bankacılık Sektörü Reformu" başlığı altında, 4 sayfa tutan 12 paragrafta sıralanmaktadır (7-18 sayılı paragraflar). 12 Mayıs'ta TBMM'den çıkan ve Bankalar Kanunu'nu yeniden değiştiren 4672 Sayılı Kanun'un metni aşağı yukarı bu uzunlukta, yani IMF'ye yazdığımız mektuptakilere birkaç paragraf daha eklenmiş, metin daha spesifik ve hukuk diline daha uygun hale getirilmiş; yapılan bu.

"Reform" takviminin bundan sonrasında da ilginç paralellikler var. 4672 Sayılı Kanun'dan kısa bir süre sonra ve IMF'ye verilen taahhütler doğrultusunda, 20 Haziran 2001'de 4684 Sayılı ve mali kanunların pek çoğunda değişiklik öngördüğü için kendisine uygun bir başlık bulunamayan, dolayısıyla "Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun" diye adlandırılan 4684 Sayılı Kanun çıkarılıyor; bu kanunun birinci bölümü kamu bankalarına ilişkindir (bir parantez açarak ekleyeyim; 4684 Sayılı Kanun, 26 maddeli ve 40 kanun ile 2 KHK'de değişiklik öngörüyor). Haziran sonu, mevzuat çalışmaları açısından oldukça hareketli; 27 ve 30 Haziran 2001 tarihli BDDK yönetmelikleri bugünlerde yayımlanıyor ve 4672 ve 4684 sayılı kanunlara uygulama gücü kazandırılmak isteniyor.

Bu tarihçeden çıkarılabilecek çok basit bir sonuç var: IMF, Türkiye'nin Aralık 1999'dan sonra bankacılık sektöründe yaşadığı bunalım ve çalkantılardan, özellikle bankacılıkla ilgili mevzuatın yazboz tahtası haline getirilmesi ve dolayısıyla bu sektörde kaotik bir ortam yaratılmasından müstereken ve müteselsilen sorumludur. Kaos yaratıldıktan sonra, BDDK belirli bir strateji ve uygulama programı geliştirmekte zorlanıyor ve gecikiyor. BDDK'nin 25 Eylül 2001 tarihli "Bankacılık Sektörünü Yeniden Yapılandırma Eylem Planı" ile 5 Ekim 2001 tarihli "Bankacılık Sektörü Yeniden Yapılandırma Programı"nın Şubat 2001 depreminden yaklaşık 7 ay sonra ortaya çıkışını yorumlamayı size bırakıyorum.

Şimdi Nisan 2001 tarih ve 4651 Sayılı Merkez Bankası Kanunu üzerindeki açıklamalarıma geçeyim. 4651 Sayılı Kanun'u da 4389, 4491 ve 4672 sayılı kanunlar gibi "gökten düşen mucizeler" arasına katmak pek de yanlış olmayacaktır. Dr. Derviş'in 14 Nisan 2001'de açıkladığı "Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı"nın (GEGP) metninde Merkez Bankası Kanunu'ndaki değişikliğe açıkça atıfta bulunulmamıştı, ama Merkez Bankası Başkanı Serdengeçti, 19 Mart 2001 tarihli basın açıklaması ile banka kuruluş kanunu değişikliğinin gündemde olduğunu önceden açıklamış bulunuyordu. İlginç bir raslantı ile Merkez Bankası Kanunu tasarısı GEGP'nin açıklandığı gün TBMM Başkanlığı'na sunuldu; 16 Nisan'da Plan-Bütçe Komisyonu'na havale edildi; komisyon revize ettiği hükümet tasarısını 19 Nisan tarihli raporu ile genel kurula sevk etti ve revize edilmiş tasarı genel kurulun 24/25 Nisan tarihli birleşiminde kabul edildi.

4651 Sayılı Kanun'un TBMM'ce kabulü mucizevi bir hızda gerçekleşmiş olmakla birlikte, yeni bir Merkez Bankası Kanunu ile ilgili hazırlıkların "dört yılı aşkın" bir süredir devam ettiği ve üç aşamadan geçtiği anlaşılıyor. 1998 yılında tamamlanan ilk aşama "strateji arama" aşamasıdır ve bu aşama bir taslak hazır-

lığı ile sonuçlanmıştır. İkinci aşamada taslak uluslararası kuruluşların (özellikle Avrupa Merkez Bankası, kimi Avrupa ülkeleri merkez bankaları ve IMF'nin) görüş ve önerilerine açılmış, üçüncü aşamada ise "dünya merkez bankalarının pratik uygulamaları taslağa uyarlanmış"tır (G. Erçel, "Yeni Merkez Bankası Kanunu", Dünya, 27 Nisan 2001).

4651 Sayılı Kanun'la, Merkez Bankası'nın Ocak 1970'ten kalan ve planlı gelişmenin temel ilkelerini içeren 1211 sayılı eski kuruluş kanunundan önemli bir kopuş gerçekleşmekte ve bu kopuş Merkez Bankası'nın temel amacının fiyat istikrarını sağlamak biçiminde tanımlanması ile somutlaşmaktadır (adı geçen kanun, Madde 4). Bu hükmün hemen altında "Banka fiyat istikrarını sağlama amacı ile çelişmemek kaydı ile hükümetin büyüme ve istihdam politikalarını destekler" denilmektedir.

Bu madde ile Bank of England Act 1998'in "Amaçlar" maddesi arasında biçimsel benzerlik görülüyor. Bank of England Act 1998'in "Amaçlar" maddesi şöyledir: "Para politikasıyla ilgili olarak Bank of England'ın amaçları şunlar olacaktır: (a) Fiyat istikrarını korumak ve (b) buna bağlı olarak, büyüme ve istihdam amaçları dahil olmak üzere, Majestelerinin hükümetinin iktisat politikasını desteklemek." Buradaki nüansa dikkatinizi çekmek isterim: Amaç hiyerarşisinde ikincil konuma yerleştirilmiş olsa bile İngiliz hükümetinin (büyüme ve istihdam amaçları dahil) iktisat politikasını desteklemek, Bank of England'ın amacıdır. 4651 Sayılı Kanun'un lafzında ise destek ifadesi amaç belirten cümleden koparılmış, başka bir deyişle, TC Merkez Bankası Kanunu'nu hazırlayanlar, hükümeti iktisattan dışlama yarışında liberalliğin anavatanı İngiltere'yi bile sollamışlardır.

Acaba 4651 Sayılı Kanun ile oluşan yasal çerçevenin uzun ömürlü olma şansı var mı? Cumhuriyetin kuruluşundan bu yana Merkez Bankası ile ilgili üç temel yasal düzenleme yapıldı. Bunlardan ilki (1930 tarih ve 1715 Sayılı Kanun) iki dünya savaşı arasındaki bunalıma karşı ulusalcı tepkileri içermekle birlikte, Ortodoks iktisat geleneğinden kopmayan ve Merkez Bankası'na epey geniş yetkiler tanıyan bir yasal düzenleme idi. İkincisi (1970 tarih ve 1211 Sayılı Kanun) ise Keynes'gil Altın Çağ'a (gecikmeli de olsa) yaklaşıyor ve döneme egemen planlama felsefesini yansıtıyordu.

4651 Sayılı Kanun, Türkiye'deki "liberal ekonomi" anlayışının yirmi yıl gecikmiş bir Merkez Bankası düzenlemesi midir? Bir anlamda evet. Ancak şuna da işaret etmek gerek: 1211 Sayılı Kanun'dan 4651 Sayılı Kanun'a uzanan zaman diliminde iki istikrarlandırma modelini, yani para arzına dayalı (money-based) ve döviz kuruna dayalı (exchange rate-based) modelleri denedik ve başaramadık. Şimdi enflasyon hedeflemesine dayalı bir modeli hedefliyoruz ve Merkez Bankası Kanunu'na bu modelin öğelerini yerleştiriyoruz.

Daha öncekilerde olduğu gibi, bu modeli de yürütemezsek ne olacak? 4651 Sayılı Kanun'un bir adım daha ötesine, yani döviz kurunu "sıkı bağlama"ya (hard-peg) geçmemiz önerilecek. Bu hipotetik bir olasılık değil. Financial Times muhabiri Bn. Boulton'un aktardığına göre Devlet Bakanı Dr. Derviş, 1 Haziran 2001'de Floransa'daki konuşmasında "...eğer ülke beş yıl içinde düşük enflasyon düzeylerine inmeyi başarır ve AB'nin üyelik için koyduğu diğer ölçütleri sağlarsa, Türkiye'nin TL'yi Euro'ya bağlama ya da AB'den izin almadan Euro'yu

tek yanlı olarak kabul etme olasılıklarını dışlamadığını söyledi... (Dr. Derviş) Türkiye'nin esnek döviz kuru ile uğraşmaktan bıktığı ve para basma opsiyonundan vazgeçmeyi de önemseydiği bir senaryoyu (da) tasvir etti" (Financial Times, 3 Temmuz 2001).

Para Kurulu (Currency Board) düzenlemesine geçiş anlamını taşıyan Euro'ya bağlanma önerisi, ya da Euro'nun yasal para (legal tender) haline getirildiği bir para ve kur rejimi, Merkez Bankamızın hala ulusal parayı ihraç ve idare eden bir kurum olma iddiasıyla yan yana yürüyemez. Niyet mektuplarına henüz yazılmamış olan bu niyetlerin gerçekleşmesi istenecekse, Merkez Bankası Kanunu'nun orta dönemde yeniden köklü bir değişikliğe uğramasından kaçınılamaz. Türkiye o zaman "neoliberal" çağın çevre ekonomilerine özgü bir Merkez Bankası Kanunu'na nihayet ulaşmış olur.

Enflasyon hedeflemesi yaklaşımı çerçevesinde 4651 Sayılı Kanun'a monte edilen 56'ncı maddeye değinerek sözlerimi noktalamak istiyorum. Bu madde şöyledir : "Banka, Hazine ile kamu kurum ve kuruluşlarına avans veremez ve kredi açamaz; Hazine ile kamu kurum ve kuruluşlarının ihraç ettiği borçlanma araçlarını birincil piyasadan satın alamaz". Merkez bankalarının "nihai ödünç mercii" olmaları ilkesine aykırı, daraltıcı şoklara karşı para politikasının manevra alanını kısıtlayan, hepsinden kötüsü, Türkiye'nin siyasal kadrolarını ebediyen "sorumlu ve suç işlemeye eğilimli" ilan eden bu utanç verici düzenleme derhal yürürlükten kaldırılmalıdır. Hükümet 4651 Sayılı Kanun'u TBMM'ye sevk ettikten ve kanun TBMM'den geçtikten epey sonra, Başbakan Yardımcısı Yılmaz, Merkez Bankası Başkanı Serdengeçti'ye şu soruyu yöneltiyor: "5 Kasım'dan itibaren Merkez Bankası kamuya borç veremeyecek; vaziyeti nasıl kurtaracaksınız?" (12 Ekim 2001 tarihli gazeteler). Bu gazete haberi, kara mizahın da ötesindedir.

Teşekkür ederim.

KAYA GÜVENÇ- Sayın Türel'e teşekkür ediyorum.

Söz sırası, Sayın Oğuz Oyan'da. Buyurun Sayın Oyan.

Prof. Dr. OĞUZ OYAN- Teşekkür ederim Sayın Başkan.

Değerli dinleyiciler; böyle bir cumartesi sabahında burada buluştuk, Türkiye'yi tartışıyoruz. Bugün Mühendislik-Mimarlık Haftası'nın galiba son günü oluyor ve bugünün programı esas itibarıyla "yapısal" denilen sözde reformların tartışılmasına ayrılmış gözüküyor.

Biz, bu sabah oturumunda, bunun daha ziyade genel -Korkut Hoca'nın yaptığı gibi- hukuksal boyutlarına girdik; Oktar Hoca, bunun mali sistemle ve Merkez Bankası'yla ilgili boyutlarına girdi. Bu önemli; çünkü bu yapısal reformun iki önemli uygulama alanından biri tarım, diğeri mali sistem. Sadece bunlarla sınırlı değil, ama bunlar çok önemli iki ayağını oluşturuyor.

Ben ve benden sonra konuşacak arkadaşım Nazif Ekzen, daha çok kamu kesimi dengeleri üzerinden, bütçenin yeni açıklanan rakamları üzerinden bir yorum yapacağız. Ben, Nazif Ekzen arkadaşımın önce genel çerçeveyi mümkün olduğu kadar rakamlar ve tablolarla aktarmaya çalışacağım. Sunuş için teknik hazırlık yapılırken, konunun tablo öncesi bir girişini yapayım: Bu yapısal reformlar, kamu

maliyesi sistemini acaba ne ölçüde ilgilendiriyor? İki yönden çok vurgu yapılıyor; bunlardan bir tanesi mali saydamlıktır, devletin saydam bir yapıya kavuşmasıdır, öbürü de devletin küçültülmesidir. Bununla ilgili çok sayıda araç gündeme getirilmiştir ve 1999'dan itibaren yasa diye ortaya çıkarılan, açılış konuşmasında Sayın Başkan'ın da altını çizdiği yapısalara, bunlarla doğrudan ilişkilidir. Toplu bir envanterini yapmak gerekirse -salonda oturan Ali Rıza Aydın arkadaşım, bu envanteri çıkarmakta katkıda bulundu- doğrudan veya dolaylı olarak IMF programıyla ilgili 60 kadar düzenleme yapılmıştır; bunlardan bir tanesi uluslararası tahkimi de getiren 1999'daki Anayasa değişikliği, bir tanesi 2001 başındaki Meclis iç tüzüğü değişikliği, 58'i yasa değişikliğidir. Meclis iç tüzüğünü biz niye değiştirdik ya da bunun yapısal uyumla ilgisi nedir, diye sorabilirsiniz. Olay şöyle: IMF, "Yapısal düzenleme yasaları gecikiyor, mecliste engelleme yapılıyor, hızlandırın bu süreci" dedi, biz de paşa paşa bu işi gerçekleştirdik. Bu arada, meclisteki tartışma sırasında çıkan kavgada bir milletvekili -şehit mi oldu, artık ne oldu bilmiyorum ama- öbür dünyaya göçtü.

Bu yeni yasalar arasında çok ilginç örnekler de var: 4684 Sayılı Yasa, ilginç bir şekilde adı olmayan bir kanun. Başlığı şöyle: "Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun". Bu bir ilk, çünkü Türkiye'de kanunların bir adı olur, ilk defa adı olmayan bir kanunla karşı karşıyayız. Bu kanun, sadece 26 maddeden oluşuyor, ama 40 kanun ve 2 kanun hükmünde kararnamede değişiklik yapıyor. Yani bu kanunun neyi değiştirdiğini izlemek için herhalde bütün işi bırakmak veya uzman olmak gerekiyor; bunun içinde kamu bankalarına ilişkin hükümler var, bazı fonların tasfiyesine ilişkin hükümler var, bazı vergi kanunlarında değişiklik yapılmasına dair hükümler var, vesaire... Tabii bu yolu açan, 1980'lerde Özal dönemi olmuştur; hem kanun hükmünde kararnameler çok öne çıkarılmış, hem kamu ekonomisinin bütünlüğü bozulmuş, saydamlık unutulmuş, ama hem de bu türden tek bir yasayla çok sayıda yasada değişiklik yapan, izlenmesi giderek zorlaşan -özellikle fonlarla ilgili yasalar da böyleydi- bir mevzuat düzenlemesine gidilmiştir. 4684 Sayılı Yasa ve benzerleri, bu sürecin doruğunu oluşturmakla birlikte, Özalcı anlayışın dışında değil doğrudan uzantısında yer almaktadır.

Böyle bir durumda öncelikle şu soru akla geliyor: Bugün IMF bize diyor ki, "Mali saydamlığa geçin, fonları tasfiye edin." Pekâlâ 1980'lerde Türkiye yine IMF ve Dünya Bankası'nın gözetiminde giderken, bütçe gelirlerinin yüzde 56'sına ulaşan bir fon bütçesi büyüklüğünü yaratırken, IMF ve Dünya Bankası neredeydi? Daha geçtiğimiz günlerde Kemal Derviş, Özal dönemine övgü düzerken, o dönemin bu mali saydamlıktan uzaklaşan ve sadece bütçe disiplini bozmakla yetinmeyip aşırı borçlanma yoluyla tüm kamu maliyesi sistemini altüst eden Türkiye'sine de övgü düzmüş olmuyor muydu? İkisinden birini seçmek daha büyük bir tutarlılık anlamına gelmez mi? Yani ya o dönemi övmeli, onu övüyorsa şimdi fonların tasfiyesine ve borçlanma yerine vergilemenin geçmesine karşı çıkmalı ya da tersi. Tabii bizim bütün bunları izleyecek, bu çelişkileri ortaya koyacak bir uyanıklık içinde de olmamız gerekiyor.

Aslında Türkiye'de faizlerin bütçeyi yutma noktasına doğru ilerlediği bir süreçte de benzer eğilimler vardı; Türkiye 1988-89'dan itibaren, ama özellikle 1990'larda faizlerin bütçeyi giderek yuttuğu ve bugünlerin kaçınılmaz olduğunu gösteren bir

sürece girmişti. Erinç Yeldan arkadaşım naklediyor; Bilkent'te 1993 yılında Kemal Derviş ders verirken öğrencilerine ve hoca meslektaşlarına: "Efendim bütçenin henüz faiz yükü fazla değil, daha çok borç yükü kaldırırız biz" diyormuş. Yani bu panel masasında oturanlar, henüz 1988-89 yıllarından itibaren Türkiye'nin bu gidişle vergilerinin borç faizlerine yetmeyeceği bir noktaya sürüklendiğini söylerken, bizden 5 yıl sonra bugün Türkiye'yi kurtarmaya gelen bir zat-ı muhterem veya IMF, Dünya Bankası temsilcileri, 1993 gibi geç sayılabilecek bir tarihte, daha çok borç kaldırabileceğimizi söyleyebiliyorlardı.

Saydamlık meselesinin bazı yönlerine birazdan değineceğim. Acaba gerçekten bugün saydamlık var mı, örneğin 2002 bütçesi bize saydam bir şekilde sunuluyor mu, yoksa birtakım gerçekler gizleniyor mu ya da saydamlık dışına çıkışın yeni bir formülü mü icat edilmiş? Buna muhtemelen Nazif arkadaşım da değinecek, ama ben yeri geldiğinde kısaca değineceğim.

İkinci konu, halen telaffuz edilen devleti küçültme. Aslında devletin aşındırılması, eritilmesi, bütün bir 80'li yıllar süresince vardır, ama anlaşılan bu yeterli görülüyor. Ben şimdi size bu aşınmanın hangi boyutlarda olduğunu bütçe üzerinden bir fotoğrafa değil de filme bakarak 1977'lerden itibaren göstermeye çalışacağım:

Şu tabloya bakarsanız -izninizle önce tablonun birinci satırından başlayalım- burada dönemler itibariyle bütçe harcamalarını görüyoruz. 1977-80'de Türkiye'de bütçe harcamalarının milli gelire oranı yüzde 20.7'dir. 80'li yıllardan sonra tabloda görüldüğü gibi düşüş vardır ve bu düşüş 93'e kadar sürmüştür. Fakat burada bir uyarıda bulunayım: Aslında 1980 öncesi değerleri 88'den itibaren aşılmıştır, ama fon sistemi vesaire mekanizmalarla bütçe dışına kaçış dolayısıyla burada çok gözüküyor. Ancak her halükarda bir şey var; bütçe dışı kamuyu dahi katarsanız, 88'e kadar bir daralma vardır; Özal bunu başarmıştır. Devam ediyoruz; 94'ten itibaren 5 Nisan kararlarından itibaren bir artış eğilimi var; 1999-2001'de artış hızlanıyor. Geçen yıl, 2000'de, gerçekleşen rakam yüzde 37.3; bu yıl yüzde 42.2 gerçekleşmesi bekleniyor. İlk satıra baktığınız zaman, "Bu inanılmaz, gerçekten bu kamuyu küçültmek gerekir, bu olamaz" diyeceğiniz bir tabloyla karşı karşıyayız.

İkinci satırımızda faiz hariç bütçeye bakıyoruz; görüldüğü gibi faiz hariç bütçede aşınma inanılmaz boyutlarda. 1980'li yıllarda, 93'e kadar, yüzde 15'lerdayız, 94-98'lerde hâlâ yüzde 16'dayız; 1999-2000'de nihayet 1980 öncesi düzeyi biraz geçiyoruz, 2001'de tekrar 80 öncesine dönüyoruz. Yani özetle şu: Birinci sütunla ikinci sütuna bakalım. Biz, 80 öncesinde yüzde 20.7'lik bir toplam bütçe harcamasının yüzde 201'ini faiz dışı bütçe olarak harcayabilirken, yani faiz harcamaları yüzde 0.6'dan ibaretken, 2001 yılında ancak yüzde 42.2'lik bir bütçeyle aynı miktar bir faiz dışı harcamayı oluşturabiliyoruz. Yani aradaki fark kadar, milli gelire oranla yüzde 22'lik bir faiz harcamamız var. Dikkat ediniz, 2001 yılında milli gelirin yüzde 22'si, yani 1/5'ini aşan bir bölümü bütçenin faiz harcamasına gitmiştir. Tarımın milli gelir payının yüzde 15 olduğunu düşünürsek veya tüm maaşlı, ücretli çalışanların milli gelir payının yüzde 27'lerde olduğunu düşünürsek; sadece kamunun borçlanma faizlerine -ki bunun çoğu iç borç faizidir- aktardığı miktarın boyutunu daha iyi takdir edebilirsiniz. Bu inanılmaz

bir şeydir, çünkü faiz harcamaları bütçenin faiz dışı harcamasından daha büyük bir boyuta varmıştır.

Son satır, bunu bir başka açıdan gösteriyor; bütün transfer harcamalarını düşseydik, sadece bizim gerçek bütçe harcaması dediğimiz, karşılığında bir mal ya da hizmet satın aldığımız cari ve yatırım harcamaları, personel, personel dışı cariler ve yatırımları toplasaydık, görüldüğü gibi o zavallı durum devam ediyor. Yüzde 13'lerden 9'lara kadar inen, daha sonra artsa da yüzde 13'lerde kalan bir bütçeyle karşı karşıyayız, bu kadarlık bir cari ve yatırım harcamamız var.

Şu ikinci satıra dönelim: Türkiye'de "devlet büyük, küçültelim" deniliyor. Peki hangi devlet büyük? Neyi azaltmalıyız; küçültmek için faizleri azaltmalıyız. Oysa biz, yıllardır faiz dışı fazla yaratmaya çalışıyoruz, yani esas olarak faiz dışında kalan, bütün o bütçeyi bütçe yapan, devleti devlet yapan kamusal hizmetleri azaltmaya çalışıyoruz ve bize halen söylenen de "bunu azaltın"dır.

Bir şeye büyük demek için herhalde onu karşılaştırmalı boyutta görmeliyiz. Neye göre büyük; yani herhalde bu uzayda bir ülke olmadığına göre, dünya ülkeleriyle karşılaştıracğız. Fransa'ya bakalım: Faiz dahil bütçesinin milli gelire oranı yüzde 55, yani bizden büyük. Fransa'nın faiz hariç bütçesi yüzde 51, yani yüzde 4'lük faiz harcaması var, yüzde 51'lik bir bütçesi var. Fransa'nın faiz hariç bütçesi yüzde 50, bizde yüzde 20.

Bir başka ülke alayım, İtalya'yı alayım; İtalya'da faiz dahil bütçe yüzde 57'dir, faiz hariç İtalya çok borçlu bir ülkedir, milli gelire oranla yüzde 12'lik bir faiz harcaması vardır. Düşüyoruz, hâlâ yüzde 45'te İtalya, yüzde 45'lik bir faiz dışı harcaması var.

Size Avrupa Birliği'nin ortalamasını vereyim; 15 ülkenin faiz dahil bütçe harcamasının milli gelire oranı yüzde 47,5'tir, faiz hariç yüzde 43,5'tir. Yani bizim şuradaki faiz dahil 2001 harcamamızın biraz fazlasını onlar faiz hariç gerçekleştiriyorlar. Faiz hariç harcama boyutları arasında ise inanılmaz bir fark var; onlarda yüzde 43, bizde yüzde 20, iki katından fazla bir devlet. Türkiye'ye diyorlar ki, "Devleti küçültün." Pekâla, küçültelim, ama faizleri küçültelim. Yani bu masada oturanlar bunu söylüyorlar, "Biz buna razıyız, faizleri küçültelim, ama faiz dışı harcamaları arttıralım" diyoruz.

İkinci tablomuzda, bütçenin 4 tane önemli harcama kaleminin son çeyrek yüzyıldaki gelişimi veriliyor; bu 4 kalem bütçenin yaklaşık yüzde 70'ini oluşturuyor. Bunun dönemler itibariyle değişimine bakalım: Personel harcamalarından bakarsanız, 1977-80'deki yüzde 35'lik pay askeri dönemde yüzde 26,5'e düşmüştür; 24 Ocak ve 12 Eylül'ün bileşiminden çıkan sonuç budur. Daha sonra, 84-88 arasında, Özal'ın getirdiği katkılarla yüzde 23,5'e kadar çekilmiştir, 89-93 yılları arasında -bahar eylemleriyle başlayan hak talepleri ve ANAP'ın Mart 1989'da sandıkta üçüncü sıraya düşürülmesi nedeniyle- artmıştır. Daha sonra 5 Nisan kararlarıyla 94'te tekrar azalış eğilimi başlamış ve 2001'de yıl sonu gerçekleşme tahmini olarak yüzde 19.1'e gerilemiştir. Şu anda ilk 8 ayın gerçekleşme sonuçlarına göre yüzde 19 dolayındadır. 2002'de ne öngörülüyor, birazdan size onu söyleyeceğim.

Yatırımlar, devleti devlet yapan harcamalardan biridir. Bakın, 75-88 döneminin

ortalaması yüzde 20'ye yakındır. 1989'da müthiş bir azalma, 94'te artık bir daha yüzde 10'ların üzerinde hiçbir şekilde göremeyeceğimiz bir tablo ve bu yıl sonu tahmini yüzde 4.7, ilk 8 aylık gerçekleşme tahmini de gerçekleşme yüzde 3.7'dir



sadece, yani henüz 4.7'yi gerçekleştirmedik, bakalım göreceğiz. Artık yüzde 5'in altına inildiği bir döneme giriyoruz. 2002'de hâlâ üstünde gibi gözüküyor, ama başlangıç ödeneğiyle gerçekleşme farklı. Bu, tabii mühendis ve mimarları çok ilgilendiriyor; yatırım yapılmıyorsa, TMMOB gibi kuruluşların üyelerinin alanı da çok daraltılıyor demektir. Burada ne yatırımı var? Her türlü altyapı yatırımı, ama sağlıklı, eğitimle ilgili altyapı da dahil olmak üzere. Türkiye, buralardan tasarruf yapıyor.

Peki yatırımların bütçedeki oranı başka ülkelerde nedir? Amerika'da yüzde 10,5'tir ki, ABD'nin altyapı sorunu herhalde bizden fazla değildir. Japonya'da hâlâ yatırımların bütçe içindeki payı yüzde 18 dolayındadır. Türkiye'nin bir de bu ülkelere yetişme sorunsalı vardır, dolayısıyla oradan takdir edin. Birinci satıra da bakarsanız, gelişmiş ülkelerde personel harcamalarının bütçe içindeki payı hiçbir gelişmiş ülkede böyle zavallı bir manzara izlemez, çok daha fazla kamu personeli kullanıyorlar, çok daha nitelikli kullanıyorlar. Türkiye'de tabii şunu söyleyebilirsiniz: "Bugün üretilen kamu hizmetine kıyasla bu personelin niteliği düşük, niceliği fazla olabilir." Evet ama Türkiye gelişmiş ülke istiyorsa, en azından önümüzdeki dönem olmak istiyorsa, daha çok, ama daha nitelikli bir kamu personeli istihdam etmek zorunda kalacaktır, başka türlü sosyal devlet olunmuyor.

Şu "karadelik"lerden birinin de manzarasını görelim: KİT'lere yapılan transferlerin bütçe içindeki payı 1983'e kadar bütçenin 1/8'ini alırken, uluslararası finans kuruluşlarının desteğindeki Özal Hükümeti bu payı üçte birine indiriverdi (yüzde 4.2) ki o da sadece tarımsal desteklemeyle ilgili kuruluşlara (Toprak Mahsulleri Ofisi, Şeker Fabrikaları ve TEKEL'e) yönelikti. KİT'lere "hadi gidin, başınızın çaresine bakın" denilmiştir. Onlar da ne yapmışlardır, yatırım görevlerini yerine getirmek için yurtdışından proje kredileri, yurtiçinden yüksek faizlerle, yüzde

250'yi bulan faizlerle kredi sağlamışlardır. 1990'lara ve bugünlere geldiğimizde KİT'lerin bütçe payı yüzde 1'lerdedir. Burada hâlâ bir karadelik olabilir mi? Üstelik burada tablonun sadece bir tarafını, harcamaları görüyorsunuz. Bütçenin gelir hanesine baksanız, KİT'lerden bütçeye yapılan kâr transferlerini ve satış hasılatı paylarını görürsünüz. Ona baktığınız zaman, aslında aşağı yukarı birbirine denktir, hatta bazen KİT'lerin bütçeye katkısı bütçeden aldıkları transferin üzerine çıkmaktadır.

Tabii bir başka şeye daha bakmanızı öneririm, o da Başbakanlık Yüksek Denetleme Kurulu yıllık KİT raporlarıdır. Bakın elimdeki 1999 raporunda bu çok net gözüküyor; toplam vergi gelirlerimizin 1999'da yüzde 29.50'si KİT'ler tarafından sağlanıyor. Oysa KİT'lerin Türkiye'deki toplam üretime katkısı yüzde 8-9 dolayına inmiştir, buna rağmen vergi payları yüzde 30 dolayındadır. Zarar ettiği söylenen bu kuruluşların Kurumlar Vergisi içindeki payı da yüzde 30'lar dolayındadır. Kurumlar Vergisi, biliyorsunuz kâr eden şirketlerden alınıyor.

Evet, tablodaki son satır, bildiğiniz hikaye. Bütün bu harcamalar azalıyor, peki ne artıyor? Faiz artıyor. Yüzde 2'lerden başlayıp Özal döneminde büyük bir patlama yaşıyor. Aslında neşter vurulması gereken dönem, Türkiye'nin önüne 1991 sonunda geliyor. Ancak 1991'de iktidar olan koalisyon bunu yapmadı ve 10 yıldır Türkiye bu borçları yeniden yapılandırmayı tartışan bir ülke haline geldi ve faizler bütçenin yüzde 52'sine geldi dayandı. Şimdi 2002'de bize bir aldatmaca sunuluyor; 2002 bütçesinde bu yüzde 52'nin, yüzde 43.6'sına düşürüleceği iddia ediliyor; şimdi o tabloya geliyorum.

Karşınızdaki üçüncü tabloda 2002 bütçesi verileri sunuluyor; biraz karışık gibi gözüküyor; ama yine karışıklığı azaltmak anlamında satır satır bakalım: Toplam harcamalar olarak baktığımızda, ilk iki sütunda katrilyon cinsinden yani mutlak rakamlar olarak harcamalar var. 78 katrilyonluk 2001 yılı bütçesinin 2002'de 98 katrilyona çıkarılması hedeflenmiş. Aslında biliyorsunuz 11 Ekim'de 100.5 katrilyon açıklamışlardı ama dediler ki "Bu dahi çok, aman 100 katrilyon psikolojik sınır, bunun altında kalalım." Bunun anlamı, bütçenin yüzde 26'lık bir artışla sınırlandırılması oluyor. Oysa 2002'nin gerçekleşmesi imkânsız enflasyon hedefleri bile TEFÉ'de yüzde 31, TÜFE'de yüzde 35'i gösteriyor yani bütçenin nominal artışı enflasyonun altında kalıyor; bunun tercümesi, bütçe reel olarak daraltılıyor. Bütçe reel olarak daraltılırken, -belki Nazif arkadaşım değişir- "yüzde 4 nasıl büyüyeceğiz" gibi bir başka sorunu ayrıca tartışmak lazım.

Bu reel gerileme sonrasında bütçenin Gayri Safi Milli Hasıla (GSMH) içindeki payının, yüzde 42.2'den yüzde 35'e düşmesi bekleniyor. Yani bir yılda milli gelire oranla bütçenin boyutunun 8 puan birden azalması öngörülüyor. Acaba nasıl olacak; faizleri falan mı daraltıyoruz acaba? Hakikaten büyük bir sürpriz, faizlerde bir azalış öngörülüyor; nasıl olacağını tartışacağız.

Efendim, bütçenin yine temel kalemlerinden personele bakıyoruz; 15 katrilyondan 22 katrilyona çıkacak, artış yüzde 47, böylece bütçe payı artıyor deniliyor, ancak daha sağlam bir göstergesi olarak milli gelire oranla bakıldığında bu payın azaldığı, yüzde 8.1'den yüzde 7.8'e gerilediği görülüyor. Dolayısıyla burada bir yanılısamaya düşmemek gerekiyor.

Yatırımlara bakalım: Yatırımlarda da yüzde 52.2'lik bir artış var ve bütçeye

oranla da payı artıyor gibi, ama acele etmeyin, çünkü yatırımların milli gelire oranı yüzde 2 düzeyine demir atmaktan kurtulamıyor. Dolayısıyla açıklanan rakamların bütçeye oranla artışlarına inanmayınız, milli gelire oranla olanları size en doğru göstergeyi verecektir.

Transferlere gelirsek; transfer harcamaları 54.5 katrilyon liradan 62.7 katrilyon liraya çıkıyor, artış sadece yüzde 14.9'da tutuluyor, dolayısıyla bunların payı bütçenin yüzde 70'inden yüzde 64'üne geriliyor. Gayri Safi Milli Hâsıla içindeki payı da azalıyor transferlerin: 2001'de yüzde 29.5'ten 2002'de yüzde 22.4'e düşüyor. Nasıl oluyor bu? Transferlerin en önemli kalemi olan faiz transferlerinin azalması sayesinde oluyor (zaten başka bir kalemdeki gelişme böyle köklü bir azalışa yol açamazdı). Borç faizlerini milli gelire oranla yüzde 22'den yüzde 15'e düşürüyoruz. "Mucize, 7 puan azalıyor, çok güzel, aman ne iyi, tam da bizim istediğimiz yapıyor" demeyin, çünkü yanılırsınız.

Şimdi bunu akılda tutup bir de gelirlere bakalım: Bütçenin gelirleri 50 katrilyondan 71 katrilyon liraya çıkacakmış, yani yüzde 42 artacakmış, ama artışa rağmen milli gelire oranla bir azalış ortaya çıkacak. Vergi gelirleri için de aşağı yukarı benzer bir şey söylenebilir. Gerçi, vergilerin milli gelire oranla payı aşağı yukarı sabit kalıyor. Her şeye rağmen, yüzde 4'lük bir büyüme gerçekleşse bile vergi gelirlerindeki bu artış biraz zor gözüküyor.

Gelelim bütçe dengesine: Bütçe dengesi dediğimiz şey; 28 katrilyon açık vermişiz 2001'de, 2002 bütçe teklifine göre açık 27 katrilyon TL. Bunun milli gelir payı, açığın milli gelire oranı yüzde 15.1'den yüzde 9.6'ya düşüyor. İnanılmaz bir şey, açığı azaltıyoruz, 2002 iyi bir yıl gibi gözüküyor.

Faiz dışı dengeye bakılırsa, açık değil fazla verdiğimiz görülüyor. Biliyorsunuz Türkiye bütçeleri hep açık verdiği için, halkımızı mutlu etmek için, bir de faiz dışı bütçede fazlası kavramını halka malettik. Türkçe'si şu: Eğer faizler olmasaydı, bizim bütçe aslında fazla verecekti, yani şöyle: 98 katrilyon genel harcamam var. Faizler bunun 43 katrilyonunu oluşturuyor. Yani faiz harcaması olmasaydı 55 katrilyon harcamam vardı. Peki benim ne kadar gelirim var? 71 katrilyon. 71'den 55'i çıkarın; eğer faiz harcamaları olmasaydı, ben 16 katrilyon fazla verecektim. İyi, güzel de faiz harcamasını yok saymanız mümkün mü? Tam tersine ne mümkün! Ne deniliyor?: "Borç ödemelerimiz bizim vazgeçilmez birinci önceliğimizdir, faizleri aksatmadan ödersek piyasalardan yeniden borçlanma imkanını açık tutarız; bunun için gerekirse maaşları da geciktiririz, ikramiyeleri erteleriz, zorunlu tasarruf alacaklarını gayrimenkul sertifikasına döndürürüz falan, ama asla borç ödemelerini ertelemeyiz."

Peki faiz dışı fazla ne işe yarıyor? IMF bize şunu söylüyor: "Bu faiz dışı dengeyi pozitif tutun, arttırın, böylece yavaş yavaş borçlarınızın anaparasını da ödeyin." Türkiye 5-6 yıldır faiz dışı fazla veriyor; hiç aramızda borç stoğunun azaldığını gören oldu mu? Demek ki bu yol, bizi bir yere götürecek bir yol değil.

Buradaki temel soru şu: Türkiye 2002'de bütçesini nasıl böyle daraltıyor, esas olarak da burada faizleri nasıl azaltıyor? Şu kadarını söyleyeyim: Türkiye, 2001 yılında iç borç yapısını değiştirdi. 2001 yılında iç borcumuzun yılbaşında çok büyük bölümü, yüzde 56'sı sabit faizli TL cinsi bono ve tahvillerle yapılırken, bunun payı Eylül itibarıyla yüzde 16'ya kadar geriledi; değişken faizli borçlanma ise yüzde

36'dan yüzde 527'ye çıktı. Döviz cinsinden ve dövize endeksli tahvillerin payı ise yüzde 8'den yüzde 32'ye çıktı. Yani aslında biz, iç borcumuzu esas olarak döviz cinsinden tahvillere veya dövize endeksli tahvillere çevirdik. Dolayısıyla burada kamu kesimi hesapları saydamlık dışına çıkarılmaktadır, çünkü Türkiye'de borç faizlerini bütçede görebilirsiniz; döviz cinsinden borçlandığınızda, bunun faizini de bütçede görüyorsunuz, ama kur farkını bütçede görmezsiniz, kur farkları anaparaya eklenerek bütçe dışında Hazine tarafından tutuluyor. Dolayısıyla bütçede faiz yükünün böylesine azalıyor gözükmesinin arkasındaki neden, bu kur farklarının hesabının bütçe dışında tutuluyor olmasıdır. Oysa Türkiye bu kur farkları dolayısıyla TL cinsinden borçlanmanın yüksek faizlerinden daha yüksek bir risk üstleniyor olabilir; öte yandan, iç borcumuzu kendi paramızla ödeme imkanı da giderek kaybedilmektedir ve halkımız bu gerçekleri bugün öğrenmekten mahrum bırakılmıştır. Bu gerçeği biz burada 100 kişi tartışıyoruz, ama 65 milyon kişinin en azından bir yüzde 10'u tartışabilseydi, televizyonda bunlar konuşulabilseydi, herhalde anlamlı katkıları olurdu. Saydamlık adına bize getirilen yeni bir şeffaflık dışı mesele de budur. Türkiye'nin bu bütçelerle yoluna devam etmesi mümkün değildir. Türkiye, yön duygusunu yeniden kazanmalı, bunun için de Korkut Hoca'nın dediği gibi IMF bürosunu kapatmaktan, hatta -onu da ben ekleyeyim- Dünya Bankası bürosunu kapatmaktan başlayarak kendi yolunu çizmeyi becerebilirdir. Borçları yeniden yapılandırarak, vergiyi yeniden düzenleyerek, şimdiye kadar devletin üzerinden çok yüksek faiz geliri elde edenleri vergilendirerek, bu arada tabii dışarıya bugün olduğu gibi sermaye kaçışının devam etmesine izin vermeyerek bu işi becermesi mümkündür.

KAYA GÜVENÇ- Sayın Oyan'a teşekkür ediyoruz.

Son konuşmacımız Sayın Nazif Ekzen; buyurun.

NAZİF EKZEN- Sayın Başkan, değerli konuklar; ben, büyük ölçüde Oğuz Hoca'nın bıraktığı yerden, ama zaman zaman Korkut Hoca'ma ve Oktar Hoca'ma atıflarda bulunarak devam etmek istiyorum.

Temelde 78-79 sonrasında itibaren Türkiye'ye dayatılan bir ana çizgi ısrarla sürdürülmeye devam ediyor. Nedir bu; cumhuriyetten itibaren Türkiye'nin yeniden kurulma sürecinde büyük ağırlığı olan kamu ekonomisinin faaliyet alanının daraltılması. 80 programı, bunun çok somut bir girişimidir. Dünya finansal sistemi, 1970'li yılların ortasındaki krizler sonrasında yaşadığı ve elindeki temel aracı kaybettiği, yani sabit kur aracını kaybettiği dönemden sonra, sürekli bir arayışın içinde olmuştur, ama o arayış içinde neoliberal iktisadın temel hedefleri hiç değişmemiştir ve bu arayış içinde 80'lerde Türkiye'ye dayatılan program, IMF artı Dünya Bankası destekli istikrar artı yapısal uyum programı ilk örnektir ve Türkiye'de ilk case study'dir, literatürde böyle geçer. Dünya Bankası'nın kendi belgelerinde olsun, diğer şeylerde olsun, 80 modeli olarak tanımlanan modelde Türkiye ilk örnek olarak geçer. Var mıdır başka örneği; vardır. Parçalanmasını dehşet içinde izlediğimiz Yugoslavya ikinci örnektir, yani 80'de Türkiye'ye dayatılan 18 sektörlü ticaret modelinin uygulandığı ikinci ülke Yugoslavya'dır. Bir diğer örnek Mısır'dır, bir diğer örneği Ivori Cost'tur ve iki tane daha Afrika ülkesi vardır.

Program, Türkiye'de kamu ekonomisinin faaliyet alanının daraltılması hedefini, kamu yatırımlarını sınırlamakla başlayarak başarılı bir şekilde yürümüştür ve

kamu ekonomisi, kamu yatırımlarının öncelikle imalat sanayiinden başlayarak daraltıldığı bir süreci 1983-1999 arasında sürekli yaşamıştır. Biraz önce Sayın Oyan'ın verdiği rakamlardan gördüğünüz gibi, artık Türk konsolide bütçelerinin içinde kamu yatırım tahsisleri diye bir şey kalmamıştır, hemen hemen hiç kalmamıştır. Bu girişimin, yani kamu ekonomisinin faaliyet alanının daraltılmasına ilişkin Dünya Bankası ve IMF destekli girişimin bütün bu süreç içinde devam ettiğini söylüyoruz.

Süreç içindeki temel hedef, kamu ekonomisinin bu ekonomik faaliyet alanı daraltılırken, ticaret politikaları yoluyla bireyin ve özel alanın geliştirilmesiydi. Ama 1991 Ağustosundan başlayarak kamu tasarrufunun negatif olmasından başlayarak 1999'un ortalarına geldiğimizde, kamu harcanabilir gelirinin de negatif hale geldiğini görüyoruz. Buna karşılık ülkedeki kaynak tahsisinin tümüyle kamu üzerinden yapılmaya başladığını görüyoruz. Anlaşılır gibi olmayan bir çelişki, bir yanda kamunun önce tasarruf, sonra da harcanabilir geliri negatif oluyor, ama buna karşılık kamu, ekonomideki mali aktiflerin neredeyse yüzde 70'ini yönlendirir hale geliyor. Bu, iç borç dediğimiz olay, 1984 bütçesiyle başlayıp Türkiye'nin vergi almaktan vazgeçip, özellikle ticaret politikalarını desteklediği dönemde, ticari sermayenin belli ellerdeki birikimine yol açan gelişme. Bu aşamada bütün kamu yatırımları daralıyor ve 99'a geldiğimizde, Türk kamu maliyesi artık bir mali aczin içinde. Bunun açık anlamı; Türk kamu maliyesi, sahip olduğu kamu gelirleriyle hiçbir harcamasını yapamaz bir noktaya gelmiş vaziyette.

2001, bir anlamda 1999 sonunda başlatılan ve 1997 Ekimi'nden gelen yakın izleme anlaşmalarıyla, özellikle "ekonominin yeniden yapılandırılması" adı altında kamu ekonomisinin daraltılmasına devam edilmesi ve bütünyle ekonomik faaliyetlerin piyasa güçlerine terk edilmesi yönündeki bir girişim. Fakat hep beraber yaşadığımız gibi, Türkiye önce 2000 Kasım'nda, daha sonra da 2001 Şubatı'nda iki tane şiddetli krizle karşılaştı, ama bu şiddetli krizlere rağmen Türkiye'ye 1980'den bu yana dayatılan program hedeflerinin uygulanmasından vazgeçilmediğini görüyoruz. Nedir bunlar: Kamu ekonomisinin alanı daraltılmaya devam edilecek ve piyasa güçleri güçlendirilecek. 2001'i bir anlamda bütün bu krizlerden sonra bir geçiş dönemi olarak kullanma ısrarı sürüyor. 2002 yılının makro hedeflerine baktığımız zaman, bu alandaki ısrarın devam ettiğinin somut sonuçlarını görüyoruz. Bir tanesini biraz önce Sayın Türel verdi, Merkez Bankası Yasası'nda yapılmış olan ve kasım ayı başında yürürlüğe girecek olan değişiklik, yani kamu ve diğer kesimler kesinlikle Merkez Bankası'ndan hiçbir ikrazda bulunamayacaklar.

Arkasından ortada bir 2002 bütçesi var; o 2002 bütçesinde temel hedef, faiz dışı fazla yaratmaya devam etmek ve kamu harcamalarını olabildiğince kısmak. Bu konsolide bütçenin gelir hedeflerine baktığımız zaman, yaklaşık yüzde 64'lük gelirin dolaylı vergilerden sağlanmaya çalışıldığını görüyoruz ve o vergiler içindeki en büyük kalem de petrol vergisi. Yani çok ciddi bir biçimde daralmış bir ekonomide kamunun ekonomik faaliyetlerin; daraltmaya devam ediyorsunuz, ama buna karşılık bütün mali aktifleri, kaynak tahsisi yine kamunun üstünden geçiyor. Öbür taraftan da vergi cephesinde böylesine bir kaynak bekliyorsunuz ve bu kaynağı da çok büyük ölçüde yapılacak harcamalar üstünden

bekliyorsunuz, gelirler üstünden beklediğiniz bir kaynak yok. Gelir Vergisi'nin, Kurumlar Vergisi'nin ve toplam olarak gelirden alınan vergilerin payının yüzde 30'un bile altına düşeceğini tahmin ediyorsunuz.

Böylesine bir yapıyı geçmiş bize birkaç defa daha gösteriyor. Türkiye, kendi özgür iradesiyle 1946 yılında, o tarihteki adıyla Uluslararası Para Sandığı'nın kurucu üyelerinden biri olmaya karar verdiğinde, zamanın Washington Büyükelçiliği'ndeki maliye müşavirinin cumhurbaşkanına yazdığı bir mektubu var, diyor ki, "Amerika'da Bretton Woods kasabasında büyük bir konferans toplanıyor ve bu konferansa çok ünlü iktisatçılar katılıyor. Burada ekonomik alanda yeni bir dünya düzeni kurulmak üzere, aman biz de bu işten geri kalmayalım." Mektubu yazan, Sayın Bülent Yazıcı'dır, daha sonra İş Bankası Yönetim Kurulu Başkanlığı yapmıştır.

Türkiye, 9 Eylül 46'da Uluslararası Para Sandığı'nın üyesi olur ve 46'dan sonra 6-7 yıllık bir süreç içinde, 1954'ün sonuna geldiğinde, 50'li yıllar boyunca veya 50'li yılların ilk döneminde izlenen politikalar nedeniyle bir ödemeler dengesi krizine girer. Biraz önce Korkut Hoca'nın bahsettiği 1956 yılında IMF temsilcisinin Türkiye'de kovulması olayı, 54'ten başlayıp 58 Ağustosuna kadar süren bir IMF ile anlaşma yapabilmek ve bu şekilde dışarıdan kaynak sağlayabilmenin kavgaları içinde geçer; yaklaşık 3,5 yıl Türkiye, IMF ile sıkı bir pazarlığın içindedir. 58'deki devalüasyondan sonra Türkiye bu desteğe bir miktar sahip olur. Ancak 1959 yılının Mayıs ve Haziran aylarına geldiğimiz zaman, o tarihteki başbakan, Türkiye'ye gelen IMF heyetinin başkanını kovmaya kalkar, çünkü beklenen devalüasyon da yapılmıştır, diğer önlemler de alınmıştır, bu para olduğu gibi Türk hükümetinin eline verilecektir ve Türk hükümeti de bunu kendi dilediğince rahat bir biçimde kullanacaktır. İlk defa Türkiye o zaman öğrenir ki, IMF'nin belli kuralları vardır, dolayısıyla para ancak onların gönderdiği biçimde, onların gönderdiği şekilde, onların gösterdiği alanlarda kullanılabilir.

1958 devalüasyonu ve 1959 Mayıs'ında yaşanan bu gelişmelerden sonra o program da büyük bir sükutu hayalle sona erer. Türkiye, IMF'siz bir yol arayışına girer; özellikle 58 devalüasyonunun sonuçlarının çok ağır tahribatını 61 yılında yaşar, büyük bir ulusal gelir kaybına uğrar ve 61'de Türkiye çok ciddi bir iç ve dış borç konsolidasyonu yapar. Türkiye, 61'de yapılan bu dış borç konsolidasyonunun son taksidini 2001 yılında ödemiştir. 61 yılındaki bu sürecin içinde, unutmamakta yarar var, Türkiye'de çok ciddi sayıda banka batmıştır, yaklaşık 16 tane banka batmıştır ve Türkiye, bütün bu süreçten 1961 Ekimi'nden başlamak üzere bir plan arayışı ve bir plan anlayışıyla çıkar. Plana en büyük destek OECD tarafından sağlanmıştır. Ondan sonraki süreç, 60-70 arasındaki süreç, büyük ölçüde Türkiye'de plan anlayışı içinde geçen bir süreçtir. 1970 sonrası ise altın-dolar bağının kopartıldığı ve sabit kur sisteminin sonunu getiren uluslararası kriz dönemidir.

78-79'da Türkiye yeniden IMF ve Dünya Bankası tarafından bugün içinde yaşadığımız yapılanmaya zorlanırken, 70'li yılların ortasında dünya ekonomisinin yarattığı krizin büyük ölçüde etkileri altında kalmıştır. O tarihte de Türkiye, öncelikle 78-79 döneminde kendi çıkışını arama yoluna gitmiştir ve 4. Plan'la bunu denemiştir, 4. Plan için finansman istemiştir, 4. Plan için istenen finansman 3,5-4 milyar dolar civarındadır. Ancak IMF ve Dünya Bankası, 4. Plan'ı Türkiye'de

ihiraslı bir sanayileşme programı olarak gördüğünü çok net bir biçimde zamanın iktidarına bildirmiş, bunu kabul etmemiştir; onun arkasından Türkiye 24 Ocak 80 kararlarını yürürlüğe koymuştur. Biraz önce o kararların temel niteliğini özetlemeye çalıştım; Türkiye'de kamu ekonomisinin faaliyet alanını ciddi bir biçimde daraltmak ve piyasa güçlerini hâkim hale getirmek.

Bu programın 20 yıllık bir dönemini hep birlikte yaşadık ve bu programı yeniden 1983'te başlayıp, istikrar artı yapısal uyum ayağıyla başlayıp 1988 de ilk ciddi "döviz yaratamama" krizi ile karşılaşan ve 1989 yılında 32 sayılı TPKK kararı ile sermaye hareketlerinin serbestleştirilmesi yoluyla finans yönünden desteklenen süreç içinde 90'lı yılların ortasına kadar gelen ve ilk krizini 94'te yaşayan, daha sonra da 99'daki krizden sonra güçlendirilmiş yeni bir programla Türkiye bu anlayışı devam ettirmek istedi. 2000 Kasım krizini yaşadık, daha sonra 2001 Şubat krizini yaşadık.

Son program 99'un Aralık ayında yürürlüğe konulmuştu ve 99 Aralık ayında yürürlüğe konulan programa Dünya Bankası 3.6 milyar dolarlık bir destek taahhüdünde bulunmuştu. İlk kriz yaşandıktan sonra Dünya Bankası ve IMF'den 7,5 milyar dolarlık bir destek daha geldi; sonra şubat krizi, şubat krizinden sonra da 18 milyar dolarlık bir ek destek daha geldi. Yani 99'un Aralık ayından 2002'nin sonuna kadar uygulanacak bu program için şu anda IMF ve Dünya Bankası'nın Türkiye'ye taahhüt etmiş olduğu kredi ve diğer kolaylıkların toplamı 29 milyar doları bulmuş vaziyette. 29 milyar dolarlık bir uluslararası destek ve sanıyorum 2002'nin sonunda Türkiye'nin borçları önemli bir artış gösterecektir. Bu denge de bu yeni program için 29 milyar dolarlık; 3.6 milyar dolarla başlayıp, 29 milyar dolara ulaşan bir destek, iç borç ve dış borcun da neredeyse bulunduğu noktadan itibaren yüzde 100'e varan artışlar ve de hâlâ çalışamayan bir finans, mali sektör, bankacılık kesimi ve reel olarak daralmaya devam eden bir ekonomik yapı.

Bu dengede 2002 yılı içinde görülebilecek çok ciddi sıkıntılardan bir tanesi, Merkez Bankası Yasası'ndaki kısıtlama; böylece Türkiye iktisat politikası kullanicıları açısından ellerindeki çok önemli bir başka iktisat politikası aracı daha kendiliğinden kaybediliyor. İkincisi, konsolide bütçe dengesinde faiz dışı fazla yaklaşımının ısrarla sürdürülmesi. Üçüncüsü de 2001 yılının ortasında Ekonomiye Güçlendirme Programı'nın kabul edilmesinden sonra gündeme gelen, "iç borçların konversiyonu" diye adlandırılan, iç borçların döviz cinsi veya dövize endeksli hale getirilmesi. Bu işlemle şu anda Türkiye'nin toplam iç borcunun yüzde 33'ü döviz cinsine veya dövize endekslenmiş vaziyettedir. Bu oran bu yılın sonunda yüzde 50'ye ulaşacaktır; yani kasım ve aralık aylarında yapılacak olan borçlanmaların büyük bir kısmı da döviz cinsinden veya dövize endeksli olarak gerçekleşecektir.

Bunun kamu maliyesine değil, ama Hazine yönetimine verdiği bir kolaylık var, öyle anlaşılıyor; çünkü 2002 yılı bütçesindeki faiz ödenekleri düşüyor. Biliyor-sunuz iç ve dış borcun faizleri bütçelerden ödeniyor, anaparalar bütçe dışında Hazine tarafından. Dolayısıyla 2002 yılı içinde Türkiye'nin faiz ödenekleri fazla büyümeyecek, faiz harcamaları fazla artmayacak, ama hemen hemen her borçlanma vadesinin sonu geldiğinde, o günkü kur üzerinden hesaplanan Türkiye'nin iç borç stoğu olarak büyüyecek ve hızlı bir biçimde büyüyecek. 2001 yılı içinde

bunun somut örneklerini yaşadık; konversiyonun yapıldığı tarihte 1 dolar 1 milyon 160 bin Türk Lirası'ydı, bugün geldiğimiz noktada 1 dolar 1 milyon 600 küsur Türk lirası ve sadece konversiyonun yapıldığı tarihten bu yana geçen dönem içinde iç borçlanmadaki maliyetler 400-450 bin lira her 1 dolarlık iç borçlanma karşılığında artmış durumda. Dolayısıyla yıl sonuna geldiğimizde, büyük bir ihtimalle Türkiye'nin iç borç stoğu bu yıl sonu itibariyle çok büyük bir rakama çıkmış olacak. Kurdaki bu dalgalanma anlayışının devam etmesi durumunda, 2002 yılı içinde de bu iç borç stoğunun, stok rakamının hızla büyüdüğünü göreceğiz, ama öbür taraftan diyeceğiz ki "Bütçeden ödediğimiz faiz harcamaları düştü, düşüyor."

Bunların hepsini birleştirdiğimde, iki noktaya daha dikkat çekmek istiyorum: Eğer 2002 bütçesinin temel özelliği faiz dışı fazla ve Merkez Bankası Yasası'nda yapılan değişikliği akılda tutarsak, bundan sonraki dönemde, yani bütçe çıktıktan sonraki dönemde IMF ve Dünya Bankası programına göre kamu ekonomisine yönelik iki tane daha düzenlemenin olması bekleniyor. Birincisi, Bütçe Yasası'nın kendisinde değişiklik yapılacak, yani ilgili yıl bütçesi değil de, Bütçe Yasası'nın kendi mantığı içinde belli değişiklikler yapılacak ve bundan sonraki yıllarda büyük bir ihtimalle Türkiye 3 yıllık öngörülere sahip bütçeler yapmaya başlayacak. O 3 yıllık öngörüler içindeki bütçelerin ilgili yılına ait varsa gerekli değişiklikler, sadece ilgili yıl içinde Bütçe Kanunu'na konulacak.

İkincisi de sanıyorum hemen 2002 yılının başlarında çıkacak bir Borçlanma Kanunu. Borçlanmanın belli esaslara bağlanması ve gerçekleştirilecek iç borçların bu kanun ile öngörülen yapılar içinde sağlanmasını gerçekleştirecek bir yasal düzenleme; böylece Türkiye'de bir kurum daha yaratılmış olacak sanıyorum. Hazine ve Maliye Bakanlığı'nın yanında, şu anda bu İç Borç Yasası'yla oluşacak idari yapının kime verileceği belli değil, ama büyük bir ihtimalle Hazine'de kalacaktır. Faiz yükü, konsolide bütçenin üzerinde kalmaya devam edecektir, anaparanın yönetimi ise Hazine tarafından gerçekleştirilecektir. Dolayısıyla önümüzdeki döneme ilişkin böylesine iki tane yasal altyapı hazırlığı var. Bu borçlanmanın yapısındaki bu değişikliklerle beraber 2002 yılı içinde faiz dışı fazlaya dayalı olarak bu yapının sürdürülebileceği hesap ediliyor. Türkiye bütünüyle piyasa güçlerine dayalı bir iktisadi yapının hakimiyeti altına konulmak isteniyor, ama öbür taraftan bunun yapısal süreçlerinin bir türlü tamamlanamadığını görüyoruz. O arada da cumhuriyetin 923'ten itibaren oluşturduğu ve ülkedeki bağımsız iktisat politikalarına büyük güç veren yapıların da birer birer elden çıktığını görüyoruz ve 2002 yılı bütçesi, programı, burada önemli bir adımın daha tamamlandığı bir yıl olmaya aday.

1997'nin Ekim ayında Yakın İzleme Anlaşması'yla başlatılan bir süreç, büyük ölçüde yapısal reformlar adı verilen kısımdaki düzenlemelerin tamamlanmasıyla bitirilmeye çalışılıyor. Bu süreç içinde de özellikle biraz önce Sayın Türel'in dikkat çektiği Merkez Bankası Yasası'ndaki değişiklik ve 2002 yılı bütçesinde ve 2002 yılı içinde bütçe ve borçlanmaya ilişkin yapılacak değişiklikler büyük ölçüde bu anlayışın daha ileri boyutlara götürüleceği ve tamamlanılmaya çalışılan bir süreç olduğu anlaşılıyor. Bu sürecin sonunda Türkiye'de iktisat politikalarının yönlendirilmesine ilişkin ne kadar bağımsız araç kalacak; herhalde hemen hemen

hiçbir bağımsız araç kalmayacak merkezi hükümetin elinde, öyle anlaşılıyor.

Teşekkür ediyorum.

KAYA GÜVENÇ- Sayın Ekzen'e teşekkür ediyorum.

Sayın konuklar, sevgili arkadaşlarım; yarım saat geç başladık, dolayısıyla süremizi bir yarım saat uzatmış bulunuyoruz. Zamanımızın darlığı nedeniyle çok fazla katkı istemeyeceğim; sorularınızı ve kısa katkılarınızı alalım.

GÜLTEKİN SÖYLEMEZOĞLU (Ziraat Yüksek Mühendisi)- İlk sorum Sayın Boratav'a olacak; çünkü bu dış borçlanma yoluyla kalkınma sürecinin anayasal açıdan uygun olup olmadığı sorununa ilk değinen bilim adamımız oldu. Zaten bende de bir yurttaş olarak bu soru vardı; acaba anayasamız, yürütme ve yasama organına bu yetkiyi vermiş midir, diye. Çünkü siyasi partilerimiz, ulusal egemenlik ilkesi temelinde, genel seçimlerde, yurttaşlara sundukları programlarında ve propagandalarında, hiçbir zaman "Dış borçlanma yoluyla kalkınacağız, kalkındıracağız; yaşam standardınızı, gönençinizi attıracağız" diye bir vaatte bulunmadıkları halde, meclise gelip iktidar olduklarında ve hükümeti kurduklarında, dış borçlanmaya ve iç borçlanmaya yönelmişlerdir.

Şu konuyu netleştirmek için Sayın Boratav'a soruyorum: Anayasamızda bu konuda hükümete verilen bir yetki var mıdır? Çünkü biraz önce de Sayın Ekzen, bir Borçlanma Yasası'nın çıkartılacağı gereğinden de söz ettiler. Bugüne kadar bu yasa yok idiyse, bu borçlanmalar neye göre yapıldı?

İkinci sorum, özelleştirmeye ilgili. Hani bazı kişiler "devleti küçültelim" diyorlar; bunu ulusal onursuzluk addederim. Ekonomide devletin iktisadi girişimlerinin katkısının azaltılması veya çoğaltılması konusu, devletin küçültülmesi anlamını vermez. Devletin ekonomideki payını azaltmaya, hatta sıfırlamaya götüren emperyalist güçlerden biri olan OECD'nin raporlarına göre, Almanya'da devletin ekonomideki payı halen yüzde 53, Fransa'da yüzde 51'lerde, İtalya'da yakın, Amerika Birleşik Devletleri'nde yüzde 32. Bizde ise yüzde 51'lerde iken yüzde 23'e düşürüldü, halen de düşürülme yolunda çabalar var. Bu konuda sayın konuşmacılardan açıklama rica ediyorum.

Bu sorum da Sayın Oyan'a. Sayıştay'ın geçen yıl Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne gönderdiği raporu -ki her üç ayda bir de göndermesi gerekiyor- Odalar Birliği'nin Forum dergisi veya Ankara Ticaret Odası yayınladı. Sayıştay'ın raporunda bir de kayıt dışı bütçe ortaya çıktı. Nitekim 70'li yıllardan itibaren, 2000 yılı dahil 119 milyar dolar harcanmış. Bu nedir, açıklar mısınız?

KAYA GÜVENÇ- Teşekkür ederim. Buyurun.

MAHİR GÜRBÜZ- Sayın Boratav'a bir-iki soru yöneltmek istiyorum. İstihdamın daraldığı, gelir düzeyinin gelişmediği, döviz kuru istikrarının bozulduğu, ödemeler dengesinin daha da zora girdiği gibi sonuçları IMF programlarına rağmen yaşıyoruz, yani Türkiye şu anda IMF ana sözleşmesinde öngörülenin tam tersi yaşıyor. Bu sonuçlar geçici midir, sözleşme amaçları doğrultusunda bir süre sonra düzelme olasılığı var mıdır? Eğer yoksa, IMF'nin kullandığı araçlar mı yanlış? Böyle bir şey söz konusu değilse, Türkiye mi IMF'nin dediklerini yapmamıştır ya da Türkiye'nin koşulları düzeltilemeyecek kadar kötü müdür? Dünyada IMF

uygulamalarının amaçları doğrultusunda sonuçlandırıldığı bir örnek var mıdır? Yok ise, IMF'nin ana sözleşmesinde öngördüğü amaçların tam tersi uygulamaları, son yıllarda yaptığı biçimde bir sürecin sorgulanması yapılmış mıdır? Eğer tüm sonuçlar olumsuz ise, IMF ve Dünya Bankası, gelişmiş zenginlerin yoksulları ve gelişmekte olanları çökerten, onları bağımlı kılan bir sürecin mali araçları mıdır? Bu, dünyada tartışılıyor mu?

KAYA GÜVENÇ- Teşekkür ederim. Buyurun.

TOMRİS ÇAVDAR (Endüstri Yüksek Mühendisi)- Bilgi sahibi olan bütün konuşmacılara yönelmek istiyorum sorumu. 1953 yılına kadar denk bütçe yoluyla dış borçların, özellikle de Osmanlı'dan kalan borçların tamamen silinmesine yönelik bir politika izlenmiş ve 1953'te tüm borçlar ödenmişti. Ancak 1953'ten sonra tekrar borç yoluyla kalkınma modeline geçildiği bilindiğine göre, 1955 yılında IMF yetkililerinin ülkeden kovulması, bu durumla bir çelişki oluşturmuyor mu? Yani Demokrat Parti döneminde 1953 yılında tekrar borçlanma yoluyla ekonomik kalkınma modeline geçildiğine göre, bu kuruluş yetkilileri nasıl 1955 yılında ülkemizden dışarı çıkarılıyorlar? Bu konuda çelişkili bir durum ortaya çıkıyor. Eğer daha derin bilgi birikimine sahip katılımcılar varsa, bizi aydınlatmalarını rica edeceğim.

KAYA GÜVENÇ- Teşekkür ederim. Buyurun.

YILDIZ AKDEMİR (İnşaat Mühendisleri Odası)- Eğer uygun görülürse, benim sorum bütün katılımcılara. Bütün katılımcıların katıldığı bir şey var; küreselleşmenin ulus-devletleri hedef aldığı ve ortadan kaldırmaya çalıştığı. Ulus-devletin de önemli araçlarından birisi, kendi pazarının sınırlarını korumaktır. Bu bağlamda katılımcıların gümrük birliğiyle ilgili görüşlerini almak istiyorum.

İkincisi, Osmanlı'da bile Türkiye eyaletinde kendi sikkesini basmıştır ve asla Türkler devletsiz bir halk olmamışlardır. Bu anlamda Türk Parasını Koruma Kanunu konusunda ne düşünürler?

Üçüncüsü, önemli krizlerde rolü olan İstanbul Menkul Kıymetler Borsası konusunda ne düşünürler?

KAYA GÜVENÇ- Teşekkür ederim. Buyurun.

NURTEN DEMİR (Ziraat Yüksek Mühendisi)- Merkez Bankası'nın asıl işlevi para politikasını düzenlemek iken, yeni yapılan düzenlemeyle para basması da yasaklanmış ve Merkez Bankası'nın fonksiyonunu yitirmiştir ve bu tamamen IMF ve Dünya Bankası inisiyatifiyle gerçekleşmiştir. Bunu yanlış buluyorum ve benim yorumum doğru mu, bunu soruyorum.

İkinci sorum şu: Kamu harcamaları ve kamuda çalışan personelin maaşları kısılarak, 2002 ve sonrasında Türk kamu sektörünün fonksiyonunu yitirmesi gibi bir tablo karşımıza çıkıyor. Bu, Türkiye'nin geleceği açısından ne ifade ediyor? Zaten 80 sonrasında beri tedrici olarak yapıldı. IMF ve Dünya Bankası reçetelerinden Türkiye Cumhuriyeti hükümetinin vazgeçmesi gerekiyor. Bu yorumum da doğru mu?

Son olarak da; cumhuriyetin kuruluşundan beri zaman zaman hükümetler bir krizle karşılaşmıştır. Türkiye Cumhuriyeti ve ekonomisi Atatürk'ün kaldırmış

olduğu kapitülasyonları çağırıyor. Bu yorumum da doğru mu? Türkiye'nin hepsinden kurtulması, Türkiye'nin kurtuluşu olacak gibi geliyor bana.

Teşekkür ediyorum.

KAYA GÜVENÇ- Teşekkür ederim. Buyurun.

DEMET DİNLER (Araştırma Görevlisi)- İki kısa sorum olacak; birisi Oğuz Hoca'ma: Faiz harcamalarından söz ettiniz. Yalnız iç borçlanmanın kendisinin Türkiye'deki belli sermaye kesimlerine bir kaynak aktarım mekanizması olarak işlediğini düşündüğümüz zaman, devletin faiz harcamalarını azaltmasının bu kesimlerle nasıl bir gerilim yaratacağını düşünüyorsunuz? Faiz harcamalarının arkasında yatan toplumsal dinamiklerle ilgili soru olarak alabilirsiniz.

İkincisi Oktar Hoca'ma; kendisi planlama deneyimini iyi biliyor diye ona sormak istedim: Benim kafamı karıştıran bir şey oldu son dönemlerde. Daha önce istikrar programını hararetle savunan Mahfi Eğilmez gibi liberal iktisatçılar, şimdi Keynesçi politikalara çok önem vermeye ve yazılarında Türkiye'ye hep bu politikaları önermeye başladılar. Keza Milliyet gazetesinde Güngör Uras, planlamanın öneminden söz ediyor. Onların önerdiği tarzda ne kadar önümüzdeki dönemde mümkün?

Teşekkür ederim.

KAYA GÜVENÇ- Teşekkür ederim. Buyurun.

ŞAHİN PEKİŞOĞLU- Ben bir açıklama yapmak, bir de soru sormak istiyorum: Kamu yatırımları yüzde 10'lardan yüzde 4.7'ye düşmüş. Ben Devlet Su İşleri'nde yıllarca çalışmış, şu anda emekli olan bir kişiyim. DSİ yatırımlarının ortalama bitirilme süresi 17 yıldan 46 yıla çıkmıştır, yani bir yatırıma başlamakla bitirilme süresi 46 yıla çıkmıştır. Sadece yatırımın belli bir oranı bir anlam ifade etmez, bir şeyi başlayıp bitirmek, ekonomiye katkı sağlamak önemlidir.

İkinci konu, Türkiye'nin ekonomik krizden çıkışı ihracat artışıyla olur. Kişi başına bugün 450 dolar ihracat yapıyoruz; gelişmiş ülkelere baktığımız zaman, kişi başına 9 bin dolara kadar ihracat yapan ülkeler var. Almanya, 550 milyar dolar ihracat yapıyor, bizim kadar nüfusu var; Japonya 100 milyon nüfusla 494 milyar dolar ihracat yapıyor, Amerika 890 milyar dolar ihracat yapıyor. Hiç kimse bu konunun üzerinde durmuyor.

Son bir şey daha söyleyeceğim. Ben 7 ay önce Urfa'da 11 milyon dolar yatırım yapacak şekilde bir fabrikada görev aldım, 7 ay uğraştım, ruhsat alamadığım için fabrikayı kuramadım; 100 kişiye istihdam sağlayacak, 11 milyon dolarlık yatırım maalesef yapılamadı. Eğer hemen Akçakale'nin güneyine gitseydik, Suriye bedava arazi veriyor, yüzde 50 enerji indirimi yapıyor, 5 yıl vergi almıyor, sigorta priminin yarısını ödüyordu. Buna rağmen fabrika Düzce'ye kaydı.

Teşekkür ederim.

KAYA GÜVENÇ-Teşekkürler. Sayın Boratav, sizden başlayalım; buyurun.

Prof. Dr. KORKUT BORATAV- Efendim kısaca birkaç yanıt vermeye çalışayım: Borçlanmanın kendisi anayasa ihlali değildir. Borçlanmanın yanında kabul edilen koşulların Türkiye Cumhuriyeti'nin, yasama ve yürütme erklerinin bir bölümünün

devri, onların üzerine ipotek koyma anlamına geldiği için, çok ciddi hukuki ve anayasal ihlaller olduğunu söylemek mümkün.

IMF ile ilişkilerimizin hangi sınırlar içinde kalacağını, IMF'nin ana sözleşmesi ve kendi anayasal düzenimize göre belirlemek lazım. Bu ana sözleşmeyi imzalamış, katılmış bir ülke olarak, ödemeler dengesi güçlüklerine katkı yapan politika tedbirleri, IMF'den destek istiyorsak bu kuruluşla müzakereye konu olabilir. Bunlar esas olarak parasal ve döviz kuru hedeflerini ve olsa olsa genel bütçe dengesi hedeflerini içerebilir ve orada biter. Bunların ötesine giden taahhütler Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın çeşitli erklerinin yetkili olmayan kişiler tarafından devredilmesi anlamına gelir. Hepiniz biliyorsunuz, niyet mektuplarındaki bazı yükümlülükleri bakanlar geç fark ettiler ve tepki gösterdiler. Bazı siyasi krizler de buradan çıktı. İki yıl "hükümet, bu programı destekliyor mu?" sorusu tartışılarak geçti. Demek ki program hükümetin değil.

IMF'ye gelince; kendi ana sözleşmesinin dışına çıkan uygulama Türkiye'ye özgü değildir; yavaş yavaş IMF'nin ve Dünya Bankası ile birlikte az gelişmiş ülkelerle ilişkilerinde geleneksel gündemlerini 1980 sonrasında genişletmişlerdir. Asya krizinden sonra IMF, Türkiye'ye benzer ve hatta bazen onu da aşan, çok ağır koşulları Endonezya'ya ve hatta Kore'ye empoze etmeye çalışmıştır. Fakat dediğim gibi, IMF'nin kendi anayasal mahkemesi olmadığı için, bu, uluslararası düzenin güç dengeleriyle ilgili bir sorundur. Dolayısıyla bizim yapmamız gereken, IMF ile güncel ilişkileri sıfırlamaktır. Türkiye bunu yapacak güçtedir, çünkü Türkiye, kronik ve büyük dış açıklar veren bir ekonomik yapıda değil. Dahası da var: Türkiye'de krizi yaratan koşullara IMF'nin katkısı o kadar fazla olmuştur ki, Türkiye bunu uluslararası platformlara intikal ettirseydi, çok kuvvetli pazarlık gücüyle çıkmış olacaktı. Kasım krizinde ve sonra şubat krizinde IMF suçluydu. Türkiye, "Krizi sen yarattın" suçlamasıyla dış dünyada pazarlık gücünü hem IMF'ye karşı, hem de uluslararası finans çevrelerine karşı söyleyebilecek imkâna sahipti. Türkiye'de çok söylenmedi; bu tavrı, bizim buradaki arkadaşlarımızın dışında küçük bir çevre aldı, ama dış dünyada IMF'ye dönük eleştiriler Türkiye'de gözlenenden çok daha ağır.

Teşekkür ederim.

KAYA GÜVENÇ- Teşekkür ederim. Sayın Oyan buyurun.

Prof. Dr. OĞUZ OYAN- Teşekkür ederim.

Öncelikle Gültekin Söylemezoğlu'nun iki sorusu var; Türkiye'de devletin payının yüzde 51'den yüzde 23'üne düşürülmesine değinmişti. Bu rakamlar, sanayiciler kamu yatırımlarının toplam yatırımlar içindeki payını ifade eden rakamlar, muhtemelen onu kastetti Gültekin Bey. Çünkü Türkiye'de devletin ya da bizim burada anladığımız anlamda bütçenin veya toplam kamu harcamalarının milli gelire oranı hiçbir zaman yüzde 51'e çıkmadı, ama kamu yatırımlarının toplam yatırımlar içindeki payı itibarıyla, evet 80 başlarında o noktadaydı, şimdi gerçekten yüzde 20'lere düştü. Türkiye'de devletin payı, bütçeyi esas alırsak, 2001 en yüksek oranın elde edildiği yıl oluyor, ama faiz dahil. Faiz hariç bakarsanız, son 20 yılda değişen bir şey yok; Türkiye devleti faiz dışı harcamalarını büyütme başarısını asla göstermiyor ve Türkiye'yi yöneten sınıflar bunu istemiyor.

Sayıştay'ın "119 milyar dolarlık bir kayıt dışı bütçe" tespit ettiği meselesine gelince; Türkiye'de aslında kayıt dışı ekonomi olduğu kadar, bir kayıt dışı bütçeden de söz edilebilir. Hatta kayıt dışı borçlarımızdan söz ediliyor; Sayıştay'ın dış borç hesaplarıyla Hazine'nin tuttuğu dış borç hesapları arasında ciddi farklar ortaya çıkıyor. Gerçi Türkiye'de 1980'lerden itibaren fon ekonomisinin yaratılmasından başlamak üzere biraz hesabını, kitabını bilmeyen bir yapıya doğru gittiğimiz doğrudur, ama son zamanlarda Maliye Bakanlığı ile Sayıştay arasındaki farklılıkların nedenlerine bakarken, hesaplamalardaki yöntem, tanım ve kapsam farkına da dikkati çekmemiz gerekir. Bu tartışmayı, ilgili kurumların temsilcileriyle derinliğine yapabilmemiz gerekiyor. Öte yandan, mali saydamlık açısından Türkiye'ye şimdi yeni şeyler öneriliyor demiştim, fakat tam tersine, iç borç yapısının değişmesi yoluyla mali saydamlık dışına yeni kaçış noktalarının oluşmaya başladığına dikkatinizi çekerim.

Bir başka dinleyicinin söylediğini Deniz Hanım'ın sorduğu konuyla da birleştirmek mümkün, yani kamu personeli maaşları bu kadar gerilerken, kamunun nitelikli eleman bulmasının zorlaştığı, kamu hizmetlerinin aşındırılması sürecinin ortaya çıktığı doğrudur. "Peki bunun sonucu ne olacak, bizi nereye götürecektir" dersenez; aslında bu, tam da Türkiye'deki taşralılaşmaya çok uygun düşen bir yapı. Fazilet Partisi ve devamının ve MHP'nin köylülükten henüz kurtulmamış ve niteliksiz ama "her işi yaparım"cı kadroları, bugün nitelikli kamu personelinin düşük gördüğü maaşlara çok rahatlıkla razı oluyorlar ve olacaklardır. Türkiye, aslında böyle bir niteliksizleşmeyi üretiyor; bu, iktidarların bu yapıyla da çakışan bir süreç oluyor ve kamu kan kaybediyor, nitelikli elemanlarını kaybediyor.

"Kapitülasyonlara mı gidiyoruz?" diye soruyorsunuz. Yani yoruma gerek yok, Oktar Hoca da söyledi; hatta Düyunu Umumiye'ye doğru gidiyoruz, kapitülasyonlar zaten bir şekilde oluştu.

Yine bana dönük sorulardan biri Demet Dinler'in sorusuydu; genç araştırma görevlisi arkadaşımız, "Bu faiz harcamalarındaki beklenen azalış, acaba faiz rantından yararlanan kesimlerle bir gerilim yaratıyor mu?" diye sordu. Aslında söylemeye çalıştım, faiz harcamaları aslında azalmıyor, yani 2002 yılı itibarıyla azalış bir görüntüden ibarettir, kur farkı bunun yerine geçiyor. Kamudan faiz transferleri 2000 yılında azalmıştı, bu bir gerilim yarattı. 1999 sonunda kabul edilen programın 2000 yılı ayağında Türkiye'de gerçekten faiz harcamalarında bir azalma ortaya çıkmıştı, çünkü faiz oranları aşırı düşmüştü. Bu çok zorlama bir olaydı, belki şimdi tekrar girmeye vaktimiz yok, ama bunun rövanşı zaten 2000 yılı Kasım'ndan itibaren alınmaya başlandı.

Bu gelir transferi çekişmesinin bir başka boyutu da şudur: Türkiye özellikle Haziran 2001 sonrasında iç borç konversiyonuna gitmeye başladı; bunu aleni olarak yaptı. Biliyorsunuz konversiyonun 2/3'ü dövize endeksleme biçiminde olurken, 1/3'ü TL cinsinden gerçekleşti. 1/3'lük bölümü için bankalara şu söylendi: "Getirin bana yüzde 30'luk faizli kamu kâğıdını, ben size devlet olarak yüzde 70'lik faizli kâğıt vereceğim, vadeyi de en çok 1 yıl uzatacağım". Yani devlet ne yaptı; kendi kendisini zarara uğratan bir işlemi yaptı. Bu konversiyonun, yani borç takasının 2/3'ü ise dövize endeksli olarak gerçekleşti. Dövize endeksleme

veya döviz cinsinden borçlanma, bu konversiyonla sınırlı kalmadık biliyorsunuz; daha sonra Hazine neredeyse her hafta döviz cinsinden iç borçlanma senetlerinin satıldığı ihaleler yaptı.

Mali sistemle devlet arasındaki kol bükme yarışındaki değişen olay şu: Esas itibariyle Şubat-Haziran 2001 arasındaki dalgalı kur döneminde, mali sistem kendi üzerindeki açık pozisyonun önemi yüzünden kur farklarının çok yükselmemesi için, TL'nin döviz karşısında çok değer kaybetmesini istemezdi. Ancak ne zamanki devletin iç borçları dönüştüren Haziran 2001 sonrasındaki politikalarına bağlı olarak bizim mali sistemimiz açık pozisyonunu kapattı ya da kapatmaya yöneldi, ne zaman elindeki döviz birikimleri arttı, o zaman, bu dalgalı kurun da desteğiyle, TL'nin değer kaybetmesinden her seferinde çıkar sağlamaya başladı. Biliyorsunuz, açık pozisyon denilince, Türkiye örneğinde, döviz cinsinden uluslararası borçlanmış, ama bunu TL'ye çevirip devlete borç vermiş, dolayısıyla alacakları TL ama yükümlülükleri döviz cinsinden olduğu için bir pozisyon açığına düşmüş bankalar kastediliyor. İşte ne zaman haziranda 10 milyar dolarlık bir konversiyon yaptık, 5 günlük ortalama kur alındı, sanırım 1 dolar =1 160 000 TL civarında bir kur alınmıştı, bunun bugün 1 milyon 600 bine çıktığını düşünürseniz, mali sistemin sırf bu işlemde ne kadar kâr ettiğini hesaplayabilirsiniz. Dolayısıyla 2002 bütçesinde faiz ödeneklerinin azalmasının niçin gerilim yaratmayacağını anlamak mümkün oluyor; faizden kaybedilirse, kur farkından kazanmak olanağı sürebiliyor.

Bir şey daha ekleyeyim: Özel sektör kendi üzerindeki değerlenme sorunlarını sürekli devlet üzerine attığı için, bu bize ilk bakışta devletin krizi gibi gözüküyor; bu doğru değildir. Türkiye ne zaman küçülüyor? 1994, 99, 2001'i alın ve İstanbul Sanayi Odası'nın 500 büyük firma anketlerini izleyin; 94'te ve 99'da bu 500 büyük firmanın faaliyet dışı kârları inanılmaz ölçüde artmıştı; 2001 sonuçları ortaya çıktığında bunun tekrarlanacağı üzerine bahse girebilirsiniz. Yani ne zaman ekonomi daralıyor, firmalar kendi işlemlerinden çok kâr edemez hale geliyor, o zaman devlete borç verme üzerinden kâr sağlama yolunu buluyor. O nedenle aslında kamu maliyesi krizi, aynı zamanda ekonominin krizi ve özel sektörün krizidir. Dolayısıyla burada "Türkiye'nin çıkarına" dediğimiz bütün düzenlemeler, kuşkusuz bu tür bir sermaye birikim tarzına da karşı olacaktır, gerilim o zaman çıkacaktır diye düşünelim.

Efendim bir nokta da şu: Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı'yla ilgili olarak bize daha Mayıs ayında birtakım hedefler açıklandı; bu hedefler bugün tamamen ortadan kalkmıştır. Bakınız, Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı, bize şunu söylüyordu: "2001 yılında kamunun net borcu artacak, yani kamunun iç ve dış borçları toplamının milli gelire oranı yüzde 78,5'e çıkacak" diyordu. Hangi düzeyden başlayarak? 2000 yılında yüzde 58 düzeyinden, 2001'de yüzde 78, milli gelire oranı 20 puan artacak. Şimdi hangi noktadayız henüz belli değil ama bunun yüzde 90'lardan aşağı olamayacağı anlaşılıyor. GEGP'da bu oranın 2002'de yüzde 70'e, 2003'te yüzde 65'e düşeceği öngörülmüyordu. Bunun artık mümkün olmayan bir hedef olduğu ortaya çıkıyor; yani Güçlü Ekonomiye Geçiş



İKİNCİ OTURUM
“KAMU GİRİŞİMİNİN TASFİYESİNE İLİŞKİN
DÜZENLEMELER”

Oturum Başkanı

Dursun Yıldız

TMMOB II. Başkanı

Katılımcılar

Prof. Dr. Gürol Ergin

Ziraat Mühendisleri Odası Başkanı

Mehmet Soğancı

Makina Mühendisleri Odası Başkanı

Kemal Ülker

Hava-İş Sendikası Uzmanı

H. Ali Yiğit

Elektrik Mühendisleri Odası Başkanı

DUR SUN YILDIZ- Sevgili konuklar; öncelikle bu oturuma hoş geldiniz diyorum ve Kamu Girişimi Tasfiyesine İlişkin Düzenlemeler'in ele alınacağı ikinci oturumumuzu açıyorum.

Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği'nin Mühendislik-Mimarlık Haftası Etkinlikleri sürecinde düzenlediği bir dizi oturumun öğleden sonraki bölümünde kamu girişiminin tasfiyesine ilişkin düzenlemelerle ilgili olarak görüşlerini aktaracak olan sayın konuşmacılarımızı sizlere tanıtıyorum: Prof. Dr. Gürol Ergin, Ziraat Mühendisleri Odası Başkanı; Sayın Mehmet Soğancı, Makine Mühendisleri Odası Başkanı; Hava-İş Sendikası'ndan uzman Sayın Kemal Ülker, Elektrik Mühendisleri Odası Başkanı Sayın Ali Yiğit.

Değerli katılımcılar; kamu ekonomisinin faaliyet alanının daraltılması ve ekonomik faaliyetlerin piyasa güçlerine terk edilmesi, hepimizin bildiği gibi birtakım yasaların meclisten jet hızıyla geçirilmesiyle perçinlenmeye çalışıldı. Bu süreçte TMMOB, görüşlerini çeşitli platformlarda açıkladı. Konuyla ilgili olarak bugünkü oturumda da oda başkanlarımız ve Hava-İş Sendikası'nın uzmanı tarafından bu yasalarla ilgili olarak süremizin elverdiği ölçüde açıklamalar yapılacak.

Değerli panelistlerin 20 dakikalık süreyi zorlamayacaklarını düşünerek ilk sözü Ziraat Mühendisleri Odası Yönetim Kurulu Başkanı Sayın Prof. Dr. Gürol Ergin'e veriyorum.

Buyurun Hocam.

Prof. Dr. GÜROL ERGİN (Ziraat Mühendisleri Odası Başkanı)- Çok değerli sempozyum katılımcıları; hepinizi kendi adıma ve mensubu olduğum Ziraat Mühendisleri Odası Yönetim Kurulu adına saygı ve sevgiyle selamlıyorum, "hoş geldiniz" diyorum.

Bu hafta etkinlikleri içerisinde sizlere şeker ve tütün yasaları konusundaki görüşlerimizi sunma fırsatı verdiği için, tabii ki her şeyden önce de böyle bir haftayı düzenlediği için TMMOB Yönetimine şükran duygularımı ifade ediyorum.

Burada sizlere bu iki yasanın irdelemesini yapacağım. Yalnız şunu özellikle ve baştan söylemek isterim: Türkiye'de artık bu tür tartışmalar, yasaların yanlışlığını, doğruluğunu tartışma ortamından çıkmış, Türkiye'nin varoluşunun sorgulanması aşamasına gelmiştir. Biz, Türkiye olarak var kalacak mıyız, Türk tarımı varlığını sürdürebilecek mi; konulara bu çerçeveden bakarak tartışma ortamı yaratmamız gerekmektedir.

Şeker konusundaki düşüncelerimin çok büyük kısmını, aramızda bulunan Sayın İsmet Tortopoğlu arkadaşımın çalışmalarından aldım, kendisine teşekkür ediyorum; çok büyük ölçüde yararlandığımı ifade etmek istiyorum, başlangıçta bunu söylemek isterim.

Yaşanan son kriz bahane edilerek, "krizden çıkış önlemleri" adı altında dayatılan tüm düzenlemeler, kriz yaşanmadan önce uluslararası kuruluşlara gerçekleştirileceği taahhüt edilen konulardı. Kriz, yalnızca bu konularda daha kolay karar alınmasının zorlayıcı gerekçesi olarak kullanılmış, adeta kurdun

sevdiği dumanlı hava yaratılarak yağmadan mal kaçırılmıştır. Patlayan, ancak gelmesi şaşırtıcı olmayan kriz, Türk tarımı aleyhine tüm kararların alınmasını kolaylaştırıcı bir etken olarak kullanılmış; Türk çiftçisi, hiç hak etmediği halde, toplumu soyup soğana çevirenlerin hiç görülmediği bir ortamda ekonomik darboğazın en önemli nedeni olarak gösterilmiştir. Patlayan kriz sonrası tüm girdi maliyetleri inanılmaz ölçüde yükselirken, çiftçinin ürünlerinde bir tek kuruş artış olmamıştır. Büyük çoğunluğu zaten yoksul olan Türk çiftçisi bir kat daha yoksullaşmış, sefaletin kucağına itilmiştir.

Kriz bahane edilerek gündeme getirilen şeker ve tütün yasaları, Türkiye’de uygulanmak istenen tarım politikalarının yalnızca bir kısmını, ancak anlamlı bir kısmını temsil etmektedir. Çünkü ülkenin önüne “tarım reformu” olarak getirilen ve istikrar önlemleri paketinin bir kısmı olarak sunulan tarımsal düzenlemeler, tütün ve şeker yasaları yanında ve onlarla aynı önemde olan Ziraat Bankası’nın özelleştirilerek çiftçi bankası olmaktan çıkarılması, Tarım Satış Kooperatif Birlikleri’nin yeniden düzenlenerek artık tarım satış kooperatifi niteliğini yitirmesi, tüm tarım desteklerinin kaldırılıp, onun yerine tam bir ucube olan, nasıl ve kimlere uygulanacağı uygulayıcıları tarafından bile henüz belirlenememiş olan “doğrudan gelir desteği” gibi çeşitli yapısal düzenlemeleri ve bu arada tarım işletmelerini, yani TİGEM’i yerli ve yabancı özel sektöre verme düşüncelerini içermektedir.

Bütün bu yapılmak istenenler birlikte değerlendirildiği zaman tarımı tarımsal sanayi ile birlikte yerli ve yabancı büyük sermayeye açmak, devletin çeşitli kurumlar eliyle gerçekleştirdiği sosyal destek ve düzenlemeleri ortadan kaldırmak, büyük çiftçi kitlesini tarımın dışına çıkarmak, bu düzenlemelerin ereği, amacı olarak ortaya çıkmaktadır. Yine net olarak görülmektedir ki, 1980’li yıllarda tarımsal KİT’lerin özelleştirilmesi, Tarım Bakanlığı’nın, reorganizasyon adı altında işlevsiz kılınması, bugün getirilen düzenlemelerin öncülü niteliğini taşımaktadır. Ancak bugün konumuz, şeker ve tütün yasaları; izninizle bu iki yasa üzerinde görüşlerimizi ifade edeceğim.

Önce Şeker Yasası’yla ilgili düşüncelerimi ifade etmek istiyorum: Şekerpancarı, dünyanın tüm ülkelerinde hububat -ki bu bizim için daha çok buğday, Japonya için pirinçtir- et ve süt yanında temel gıda kabul edilir ve dünyanın hiçbir ülkesi yoktur ki kendisini şeker üretiminden mahrum kılacak düzenlemeleri kabul etsin. Kaça mal ederse etsin, şekerde maliyet fiyatları ileri sürülerek şeker üretiminin azaltılması, dünyanın hiçbir ülkesinde şimdiye kadar görülmedi; biraz sonra rakamlarla sizlere ifade etmeye çalışacağım.

Şekerpancarını diğer birçok tarımsal üründen ayrı tutma zorunluluğumuz var, çünkü şekerpancarı üretimi, çok yönlü tarımsal işlevleri olan bir üretim dalı. Her şeyden önce şekerpancarı, bugün Türkiye’nin çok büyük sıkıntı çektiği göç olayının hiç olmazsa bugünkü düzeyinde kalmasında etkin olmuş olan istihdam yaratıcı özelliğe sahip. Hiçbir tarımsal ürün yoktur ki, çiftçiyi şekerpancarı kadar toprağa bağlayıp, köyüne bağlar olsun. 1 dekar şekerpancarı, 10 gün işgücü iş gerektirir ki bu çok önemli ve çiftçinin tarlasının başında tutulması bakımından ciddi bir rakamdır.

Şekerpancarının istisnasız bütün yan ürünleri; baş kısmıyla, yaprağıyla, posasıy-

la, melasıyla, küspesiyle hayvan yemi olarak değerlendirilir. Bu bakımdan şekerpancarı, özellikle hayvancılığı çökertilen Türkiye için çok büyük öneme sahiptir. Türkiye, bugün yaklaşık 20 milyon ton kaba yem açığı yaşarken, hayvancılığı diğer gerekçeler yanında bu kaba yem açığı yüzünden bugünkü hallere düşmüşken, kaba yem açığının bir ölçüde kapatılmasında kullanılan şekerpancarı yan ürünlerinden asla ve hiçbir biçimde vazgeçemez. Şekerpancarı ayrıca, diğer tarımsal ürünlere göre çiftçiye gelir getiren bir üründür. Bugün sulu tarım yapılan alanlar dikkate alınırsa -kuru tarımı göz önünde bulundurmuyorum- 4-5 dekar alanda buğday yetiştirirseniz, ancak 1 dekar alanda şekerpancarı yetiştirdiğiniz zamanki geliri elde edersiniz. Yani artık Türkiye'de yalnızca buğday yetiştirerek çiftçinin geçinme şansı zaten kalmadığı için, Türk çiftçisi de bu bilinçle şekerpancarı tarımını yeğlemektedir.

İzninizle genel bilgiler olarak bir-iki rakam vereyim: Türkiye'de şekerpancarı çiftçisi yaklaşık 500 bin dolayındadır. İzninizle bir şey daha söyleyeyim: Ben, bütün üniversite öğrenimini Türkiye Şeker Fabrikaları Anonim Şirketi'nin verdiği bursla yapmış bir insan olarak da burada bu konuda biraz daha heyecanla konuşuyorum, çünkü bugün yediğim ekmeğin sahibi aslında Türkiye Şeker Fabrikaları Anonim Şirketi'dir, buradan şükranlarımı sunmayı da görev sayarım.

Şekerpancarı çiftçisi, küçük çiftçidir, şekerpancarı üretimi yaptığı alan ortalama 10 dekadır. Tabii bunun yanında buğday ve diğer ürünlerin tarımını yaptığı toprakları vardır, yılda yaklaşık 10 dekar alanda şekerpancarı üretimi yapar ve ortalama 4 ton hesabından da 40 ton ürün alır. Bu ürünler, 27'si devlete, 3'ü özel kesime ki bu özel kesim de çok büyük oranda PANKOBİRLİK'tir, ait olan 30 fabrikada işlenir. Türkiye'nin pancar yetiştirilebilecek topraklarının tümü kullanıldığında, yılda yaklaşık 5 milyon ton şeker -şekerpancarı değil- üretme kapasitesi vardır ve var olan 30 fabrikanın kapasite toplamı da yılda 2.4 milyon tondur. Türkiye'nin şeker gereksinimi yıllık yaklaşık olarak 2 milyon ton, kişi başına şeker tüketimimiz yaklaşık 30 kilogram kadardır.

İki nedenden ötürü yıllık şeker tüketimi sürekli artar; bunlardan birincisi nüfus artışıdır doğal olarak, ikincisi de kültürel düzeyi yükselen halkların daha fazla şeker tüketme eğiliminde olmalarıdır. Bu bakımdan da şeker tüketimimiz yılda yaklaşık yüzde 2 artmaktadır.

Bunları şunun için söylüyorum: Bize dayatılan düzenlemeler, Türkiye'de şekerpancarı üretiminin azaltılması, bunun yanında "tatlandırıcı" denilen maddenin artırılması sonucunu getiriyor. Bu konuda çok özel olarak söylersem; mısır bitkisinin nişastası izoglukoz denilen maddeye dönüştürülür ve bu, aynen sakaroz gibi tatlandırıcı nitelikte olduğu için, özellikle de kola gibi meşrubat sanayiinde daha ucuza mal olduğundan kullanılıyor. Ancak daha ucuza mal olmakla birlikte, dünyanın hiçbir aklı başında ülkesi, şekerpancarından şeker üretimini azaltıp, bu tatlandırıcı üretimine geçmiyor.

Türkiye'de var olan bir durum var, bir de yasayla getirilen durum, bunu söylemek isterim. Türkiye'de bugün -yaklaşık olarak söylüyorum- 200 bin ton bu tatlandırıcıdan üretiliyor ve daha çok da üreten Kargil firması, ulusüstü bir firma. Çok acıdır ki, gerek fabrikanın kurulduğu alanın, birinci sınıf tarım toprağı olması niteliği nedeniyle, gerekse çok fazla çevre kirletici niteliği nedeniyle, bütün

mahkeme kararları bu şirketin aleyhine sonuçlanmışken, Yüksek Planlama Kurulu kararıyla Kargil'in fabrikasını kurup işletmesine Türkiye Cumhuriyeti Devleti izin vermiştir. Bunu bir ayıp olarak, bu kararı alanların ayıbı olarak söylemeyi görev bilirim.

Şeker yerine tatlandırıcıyı kullanırsak ne olur; şu olur: Birincisi; Türk çiftçisi, şekerpancarı üretiminin dışına atılır, aynen bugün yasayla ve zorunlu olarak yapılmak istenildiği gibi. İkincisi; biz zaten yeterince mısır üretemediğimiz için, her yıl -yaklaşık olarak söylüyorum- 1 milyon ton kadar mısırı dışarıdan alırken, bu sefer bunun üstünde bir mısırı -ama nereden, Amerika Birleşik Devletleri'nden, Arjantin'den çok büyük oranda, elbette ki Balkan ülkelerinden de geliyor ama- almak durumunda kalırız. Yani krizi gerekçe göstererek Şeker Yasası'nı çıkararak, bu yasa çerçevesinde tatlandırıcı üretimine ve onun artmasına izin vererek, bundan sonraki krizlerin getiricisi olmuşlardır, bunun bilinmesi gerekir. Bugün Türkiye'de 200 bin ton tatlandırıcı, yıllık şeker üretimimiz olan 2 milyon tonun yüzde 10'udur. Yasaya bu girmiş, ancak sonradan yasada görüşmeler sırasında bu yüzde 10'un hükümet kararıyla yüzde 15'e çıkarılabileceği ya da yüzde 5 azaltılabileceği -ki onun hikaye olduğunu tabii ki konuyu bilenler bilir, Türkiye'yi bilenler bilir- kararı alınmıştır. Bu, şu anlama gelir: Türkiye bundan sonra yılda 300 bin ton tatlandırıcı üretecektir.

Fransa ve Almanya'yla veya Avrupa Birliği'yle bir karşılaştırma yapalım; şöyle bir durum göreceğiz: Almanya yılda 4 milyon ton şeker üretiyor -şekerpancarından üretiyor, yanlış anlaşılma olmasın- Fransa yaklaşık 4.7 milyon ton şeker üretiyor. Bu ikisinin toplam olarak ürettiği tatlandırıcı miktarı 55 bin ton, dikkatinizi çekiyorum. Daha başka bir şey söylüyorum: Fransa, yılda 15 milyon ton mısır üretiyor, bizim gibi 2 milyon ton üretilip 1 milyon tonu da dışarıdan almıyor. Buna rağmen Fransız deli mi, aptal mı; şekerinin kilosunu 60 sente mal edecek, 30 sentten dışarıya çıkaracak, halkına da 100-120 sentten yedirecek? Niye yapıyor bunu; çünkü Fransız, şekerin ve şekerpancarının ne olduğunu biliyor; çünkü Fransız, uluslararası dayatmalar karşısında boynu eğik duruma düşmemiş. Türkiye, bu yasayla Türk çiftçisinin şimdiye kadar bu tatlandırıcı yüzünden ekemediği 500 bin dekar alana bir 200-300 bin dekar daha alan ekleyecektir, yani Türk çiftçisi, geçtiğimiz yıllarda 20 milyon ton kadar şekerpancarı üretirken, bundan sonra -yaklaşık olarak söylüyorum- 10-12 milyon ton şekerpancarı üretmekle sınırlı kalacaktır.

Bu tatlandırıcı üretimi başka ne getirecektir? Başlangıçta söyledim, fabrikalarımızın toplam kapasitesi 2.4 milyon ton, aşağı yukarı bu kadar da üretim yapılabilir; pancar üretiminin azalması, sonuçta bu fabrikaların kapasite kullanımlarının düşmesi sonucunu verecektir. Kapasite kullanımı düşen bir alanda maliyetler düşer mi, yükselir mi; biz, maliyet yüksekliğinden şikâyet ediyoruz, evet maliyetler yükselecektir. Öyleyse maliyetleri düşürmek için nasıl bir çözüm buluruz, bunun üzerinde de ciddi olarak düşünme zorunluluğumuz vardır. Tarımda azalacak işgücü, gün olarak 2 milyon/gün olacaktır. Şekerpancarı tarımında olsun, şekerpancarını işleyen şeker fabrikalarında olsun, çalışan sürekli ve mevsimlik işçi sayıları azalacaktır. Türkiye, her şeyden önce yarattığı katma değeri azaltacaktır ve Türkiye bu kriz ortamında dışarıya daha fazla döviz harcar duruma gelecektir. Tabii ki bu arada yaşam alanından süpürülen çiftçi, köylü,

nefesini daha büyük yerlerde, bölgelerde, illerde almak zorunda kalacaktır.

Tüketici ne yapacaktır? Biliyorsunuz bu yasayla şeker fabrikaları, -şimdi o yönüne gelemim- özelleştiriliyor. Türkiye’de şeker fabrikalarının maliyet açısından birbirinden ayrıldığı noktalar var. Şeker fabrikalarının bir kısmı iklimatik özelliklerden ötürü şeker oranı yüksek pancarların yetiştiği bölge -örneğin İç Anadolu’da- bir kısmı Doğu Anadolu’da, Marmara yöresinde ve bunların ciddi oranda maliyet farkı var. Bunu rakam olarak da söylersek; Doğu Anadolu ve Marmara’daki fabrikalarımızın -ki toplamı 16’dır- maliyeti kilo olarak 590 bin lira ama diğer 11 fabrikanın maliyeti 410 bin lira, 3 özel fabrikanın maliyeti de 390 bin lira. Siz, bu fabrikaları özelleştirdiğiniz zaman, hiçbir akıllı adam kalkıp gidip maliyeti yüksek fabrikayı almaz. Burada belki şu yapılabilir: Hani kurunun yanında yaş örneği, “Şu fabrikayı alırsan, yanında eşantyon bir de şunu alacaksın” demek gerekir, ama alan adam, bir süre sonra tabii ki orayı çalıştırmayacaktır ya da bu fabrikalar devlete kalacaktır. Bu yüksek maliyetle üretim yapan fabrikalar devlete kaldığında, şeker fiyatları da firmalar tarafından serbestçe belirleneceğine göre, bu şeker fiyatlarını devlet özel sektörün belirlediği ölçüde belirlese zarara girecektir, çünkü bu fabrikaların maliyeti çok yüksektir. “Hayır, benim maliyetim şudur, fiyat budur” dese, satma şansı olmayacaktır, ama özel sektör tatlı kâr amacını düşündüğü için, devletin belirlediği fiyata da razı olacaktır. O zaman sizin, benim sırtımdan özel kesime hiç hak etmedikleri bir gelir kaynağı oluşturmuş olacaktır. O bakımdan değneğin iki ucu da pistir bu konuda, ortasından da kimse tutmaya kalkmasın.

Şeker fabrikalarının özelleştirilmesi, kuruluş amaçlarını bilenler için gerçekten iç burkutucudur, çünkü şeker fabrikaları yalnızca şeker üreten yerler değildir, Türk kültürünü yükselten ocaklardır. Hiçbir şeker fabrikası yoktur ki tiyatro salonu olmasın, hiçbir şeker fabrikası da yoktur ki bahçesi yemyeşil olmasın. O bakımdan şeker fabrikaları, ülkeye örnek kuruluşlar olarak kurulmuştur ve Türkiye’nin geçtiğimiz birkaç yıla kadar en ciddi çalışan kurumları olarak da bu ülkeye hizmet vermiştir. Pancarın fiyatını belirleyen devlet, şekerin fiyatını belirleyen devlet, isteseydi bu fabrikalar zarar eder miydi? Bir yandan pancar fiyatını belirleyen, bir yandan çıktı olan şekerin fiyatını belirleyen devlet, “Bu fabrikalar zarar ediyor” deme hakkına sahip değildir, çünkü biliyoruz ki, şeker fiyatlarını da, pancar fiyatlarını da sonunda açıklayan hükümdür, her ne kadar bunların hesapları şeker şirketi içinde yapılırsa bile. O bakımdan aynen diğer KİT’lerde olduğu gibi, hiç kimsenin tereddüdü olmasın, şeker şirketi de başta yabancı kesim olmak üzere özel kesime aktarılacak için çeşitli dalaverelerle bugün zarar ediyor görüntüsüne getirilmiştir.

Bizim için şeker fabrikalarının özelleştirilmesi, asla ve hiçbir biçimde kabul edilebilir değildir. Bu olay, yalnızca yerli uzantılarını maşa olarak kullanan yabancı uluslararası ya da ulusüstü sermayenin değerlerine su taşıyacak bir uygulama olacaktır, tıpkı Tekel Yasası’nda olduğu gibi. Şimdi izninizle biraz da Tekel Yasası’ndan söz etmek istiyorum:

Sevgili arkadaşlarım; 80’li yıllar, belki büyük çoğunluğumuz için aymazlıkla geçen yıllar oldu, hiçbirimiz baştan ayılamadık. Bize özelleştirmenin gerekçeleri, KİT’lerin zarar ettiği gerçeği veya söylemi üzerine dayandırılarak sunuldu ve

içimizdeki iyi niyetli insanların pek çoğu da KİT'leri bu söylemler ışığında kambur olarak görüp, özelleştirme yanında yer aldılar. Gerek çiftçi kuruluşları, gerek işçi kuruluşları, gerekse bu olaylardan süreç içinde etkilenen kuruluşlar, sıra kendilerine gelene kadar hiç seslerini çıkarmadılar. Bunların söylenmesinde yarar var, bunlar doğrudur; Türk halkı, 80'li yılları uyuyarak geçirdi.

Bakınız, 80'li yılların politikaları her zaman Türkiye'ye ufuk açan politikalar olarak gösterilmedi mi? Türkiye bugün yaranan kriz ortamına nereden geldi, Türkiye 2000'li yılları nereden gelerek yaşıyor, hangi politikaların sonucu? Tamamen palyatif önlemlerle, tamamen göz boyayıcı önlemlerle, tamamen sesi çıkan kesimlerin mutlu edildiği önlemlerle, sesi çıkmayanların ve gözü görmeyenlerin sessiz kaldığı durumlarla Türkiye bugüne getirildi. Özalist politikaların ne anlama geldiğini hâlâ bugün de anlayamazsak, ne dünün olaylarını, ne bundan sonra yaşananları çözmeye şansımız ve hakkımız yoktur diye düşünüyorum.

Tekelde de bu böyle oldu, 1970'li yılları anımsayın; Tekel bir kuruluş yatırım yapmıyor, sigaralarını iyileştirmiyor, sigara üretimini artırmıyor. Ancak bir yandan da nasıl bir devlettir ki, başta Bulgaristan olmak üzere, Türkiye'ye dünyanın dört bir yanından kaçak sigara giriyor ve iki olay yaşanıyor: 1. Türk halkının yabancı sigaraya karşı bir damak zevki oluşturuluyor. 2. "Bu kaçakçılık sürdüğü sürece, Türkiye çok büyük vergi gelirleri kaybına uğruyor" deniliyor. Çok akıllı düşüncelerle 70'li yıllar bu şekilde geçti ve yine söylüyorum, çoğumuz o yıllarda uyuduk. Sonra 84'e gelindi; 84'te Sayın Özal, "Çok cesur önlemler alıyorum" diye Türkiye'yi bugünkü konumuna getiren önlemleri almaya başladı ve özellikle "Kaçak sigara girişinin vergi kaybına neden olduğunu" gerekçe göstererek Türkiye'de sigara dışalımını serbest bıraktı, "Nasıl olsa giriyor, bari vergisi devletimizin kasasına girsin" dedi. Sonra iki yıl geçti, bu sefer denildi ki, "Bu böyle olmuyor, sigarada devlet tekeline kaldıralım, yerli ve yabancı özel kesime de sigara üretim alanını açalım." Baktılar ki, bununla da istenilen sonuç tam olarak alınamıyor; işte bu yıl yaşadığımız Tekel Yasası olayını yaşar duruma geldik.

Burada bir-iki noktanın altını özellikle çizmek istiyorum: Türkiye'de ağızlara sakız edilen bir konu var; "Tütün fazla yetiştiriliyor, bu bakımdan Türk kamu maliyesi sıkıntıya giriyor ve yazık değil mi, bu tütünler üretilip yakılıyor." Bunu söyleyen hükümet, aynı zamanda tütüne ekme izni verip vermeme hakkı olan hükümet. 1993, Türkiye'nin 338 bin ton tütünü var ve gerçekten de iç tüketimde, dışsatım dikkate alındığında, yaklaşık 100 bin ton kadar bir fazla var. O zaman tütüne kota getiriliyor ve 94-95 yıllarında sırasıyla 187 ve 204 bin ton, yani Türkiye'nin gereksinim duyduğu miktarda tütün yetiştiriliyor. Sonra ne oluyor; yine benim sevgili hükümetim kotayı kaldırıyor, tekrar 280-300 bin tonlara gelmeye başlıyor ve elbette ki bu olaylar da sonuçta bir stok olayının nedeni oluyor.

İkinci bir konu var; "Efendim devlet tütünü pahalıya alıyor." Kesinlikle yalan. Bugün özellikle buğday üreticisini ezmek için uluslararası fiyatları öne sürenler, dünya borsalarını öne sürenler; tütün fiyatı, dünya borsalarında 97-98-99 yıllarında sürekli 6 dolarda tutulurken Türkiye'de bunu sırayla 5.9, 5.6 ve 4.2 dolara almışlardır ki, bugün dolar kurunun değişmesinden ötürü son yılın fiyatının 4.2 doların da çok daha altında olduğunu hepimiz bilmekteyiz. O bakımdan biz

diyoruz ki, Tekel'in özelleştirilmesi, küreselleşme felsefesinin dayatmalarından biridir. Ancak buradaki dayatma, diğer alanlardan daha fazla sarsıcı olacaktır, çünkü Tekel çok büyük bir kuruluş, Türkiye'nin -99 yılı için söylüyorum- Gayri Safi Ulusal Geliri'nin yüzde 3'ü, diğer bir deyimle 1/33'ü Tekel'den geliyor. Arkadaşlar, çok ciddi bir rakamdır bu ve Türkiye'nin o yıl içindeki vergi ve fonlarında da yüzde 5.2 paya sahip. Yani Tekel öyle üretim yapıyor ki, devletin aldığı -sabahleyin çok saygıdeğer konuşmacılar gerçekten çok çok güzel anlatımlarla konuyu ortaya koydular- vergilere göre gelirlerinin yüzde 5.2'si, diğer bir deyimle 1/20'si Tekel'den geliyor. Ballı kaymak ve bu ballı kaymağa üşüşen uluslararası 3-5 tane firma.

Tekel konusunu iyi bilenler, dünyada Tekel'in aynen söylediğim sözcük gibi tekeli olduğunu bilirler; dünyada asla 10'u geçmeyen sayıda egemendir bu piyasaya. Bugün Türkiye'de yapılmak istenen, devlet tekeli kaldırıp yabancı tekeli oraya oturtmaktır, bundan hiçbir farkı yoktur, bunu bilmemiz gerekiyor. Rakamlarla verirsem; Tekel'in 99 yılında devlete verdiği vergi ve fon 1 katrilyon 27 trilyon, 2000 yılında 1 katrilyon 745 trilyondur. İşte özelleştirmecilerin ağızlarının sulanmasına neden olan durum budur.

Tekel özelleşse ne olur, özelleşmese ne olur; niye özelleşsin, niye özelleşmesin; ona girelim:

Değerli izleyiciler; Türkiye'de yaklaşık olarak -yıldan yıla değiştiği için- 500-600 bin aile tütünle uğraşmakta ve Tekel'in gerek tütün, gerekse sigara ile içki sanayiinde de 30 bin dolayında insan çalışmaktadır, bunun yaklaşık 22 bini yalnızca tütün ve sigarada çalışmaktadır. Yani Tekel, bu boyutuyla da, çiftçi ve işçi boyutuyla da çok ciddi bir alanı oluşturmaktadır.

Bizim için tütün konusunun şöyle bir özelliği var, yine biliyor birçok arkadaşım ama yinelemek gerekiyor: Dünyada iki tür tütün ekilir; biri şark tipi veya bizim "Türk tipi" dediğimiz tütünler, biri de Amerikan tütünleri. Amerikan tütünlerinin de en başta iki cinsi vardır; Virginia ve Burley. Türk tütününün en iyi kalitede, en iyi dokuda, en iyi aromada yetiştirildiği yerler, başka hiçbir ürünün yetişmediği yerlerdir, yani kıraç alanlardır, bizim sıkıntımız buradan kaynaklanıyor. Eğer Türkiye'de, "Sulak alanlardaki tütün ekimini azaltacağız" denilirse, buna asla karşı çıkmamız mümkün değildir, tamamen yanlarında yer alırız, ama yapılan düzenlemelerin getirdiği sonuç, sulak alanlarda tütün üretimini artırmak, kıraç alanlardaki tütün üretimini ortadan kaldırmak şeklinde ortaya çıkacaktır. Niçin öyle olacaktır? Bakınız, bizim sigaralarımızda yüzde 100 bizim tütünümler kullanılır, ama yabancı sigaralardaki Türk tütününün oranı en fazla yüzde 15'tir ve bugün aşağı yukarı Türk sigara piyasasının yarısını yabancı sigaralar işgal etmiş, bu bakımdan da Türk tütününe olan gereksinim azalmıştır. Ancak yarın bir özelleştirme durumunda bütün sigara fabrikaları yabancıların eline geçeceği için -aksini söylemeye kimsenin hakkı da, şansı da yoktur- üretilecek olan sigaraların hepsi kendileri için daha kârlı olduğundan ötürü yabancı sigaralar olacaktır. O zaman bu 500-600 bin çiftçinin yaklaşık yarısı, yani 300 bin çiftçi ailesi, daha başka hiçbir ürünün ekonomik getiriyle yetiştirilemeyeceği alanlardan çekilecektir. Ne yapacaksınız bu 300 bin çiftçiyi?

Kimse yanlış anlamasın, herkes Doğu ve Güneydoğuyu örnek veriyor bu konuda; hayır, Karadeniz'de, Bafra'da, Samsun'un birçok ilçesinde, Ege'de kıraç

alanlarda yetiştirilmiyor mu tütün, bu insanlar ne olacaktır? Bunun düşünülme zorunluluğu hepimiz için vardır. Getirilecek düzenlemeden bizim asıl ürküntümüz, bu alanlarda yaşayan insanlar içindir.

Yasaya biraz sonra gireceğim, yalnız şunu söyleyeyim: Tabii "sulak alanlarda Türk tütünü yetişmez" demiyorum, yanlış anlaşılmasın, yetişir de o kalitede olmuyor. Yani Allah vergisi yağmuru, suyu yedi mi, tütündeki o aroma kalmıyor, belki daha çok ürün veriyor, ama tadı kalmıyor, aroması kalmıyor, onun için ona gerek de kalmıyor. O bakımdan kıraç alanlarda tütün konusunu ciddiyle sürdürmek zorunluluğumuz vardır.

Şöyle söylüyorum: Tütün konusu, Türk insanı için -kimileri buna nostaljik diye bakıyorlar, ama- bir iç yarası konusudur. Belki içimizde dedeleri bu alanda ölmüş olanlar vardır. Yabancı ülkelerin kendi ordularını kurduğu bir olaydan, hiçbir bağımsız ülkenin yaşamadığı ve yaşamayacağı bir olaydan gelmiştir tütün bugünlere. Türkiye Cumhuriyeti, Osmanlı'nın o dönemini hatırlamak ve burada vereceği kararlarda bunu göz önüne almak zorundadır, çünkü yabancılar Osmanlı'nın rızasıyla, Türk insanını öldürmek üzere kurmuşlardır kendi ordularını bu topraklarda. Bu bakımdan tütün konusu üzerinde ciddiyle durmak ve Büyük Atatürk'ü burada bir kez daha anmak ve anlamak gerekir; 1923'te iktidara gelmiş, 1923'te bu konuda konuşmuş, 1925'te bu konuya son vermiştir. Bütün dünyanın büyük sermayesinin peşinde olduğu bir konuda karar almak babayığit olmayı gerektirir, ama dünyanın en büyük babayığidi bu konuda kararını almıştır. Bu çok önemli bir karardır ve Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş felsefesinin ana göstergelerinden biridir, bu bakımdan dikkate alacağız.

Ben, yasaya madde madde girmiyorum, fakat öyle yutturmacalarla dolu ki, bırakın yanlışlarını, haksızlıklarını, Sayın Cumhurbaşkanı'nın 4-5 maddede sıraladığı görüşler var, Ziraat Mühendisleri Odası olarak yüzde yüz katılıyoruz ve böyle bir görüş oluşturan cumhurbaşkanından ötürü de ne kadar mutlu olduğumuzu söylemek istiyoruz. Ancak "Yasayı aynen geriye göndereceğim" diyenlerden de utanç duyduğumuzu, onlarla aynı ülkede yaşamaktan sıkıldığımızı, üzüldüğümüzü burada şerefle söylemek istiyorum. Yasaya geçici madde koymuşlar, efendilere bakın; yasanın bir maddesi şöyle: "Yılda 2 milyar sigara üretmeyen, dışarıdan sigara ithal edemez, ama bunu üretiyorsa eder." Sonra geçici maddede ne diyor, bakın, "5 yıl içerisinde bu 2 milyar rakamı aşağıya iner, 6 yıl sonra da hükümet bu rakamı sıfırlayabilir." Yani sigara olduğu gibi yurtdışından Türkiye'ye girebilir. Alın yasayı okuyun lütfen, bunun Türk insanı için kabul edilebilir tarafı var mı?

Ben hep şunu söylüyorum ve söyleyeceğim: Ülkesini seven hiçbir Türkiye Cumhuriyeti Millet Meclisi üyesi, şu yasaya "evet" diyemezdi, diyememeliydi, aynen Şeker Yasası'nda olduğu gibi. O bakımdan kendi çıkarını 1 saniyede anayasa değişikliğine sokan insanların, Türkiye Cumhuriyeti'nin varlığı ve Türk halkının mutluluğu yönünde de 1 saat, 2 saat, 3 saat düşüncelerini istiyorum.

Sevgili arkadaşlarım, heyecanımı mazur görün. Ancak baştan da söyledim, biz bir var ya da yok olma savaşını yaşadığımız döneme geldik Türkiye'de; ya kabullenip susacaksınız ya da buralardan ve her yerden ve buradakilere ve herkese, kim olursa olsun, korkmadan, sıkılmadan, üzülmeden, onların korkmasını, sıkılmasını, üzülmesini görünceye kadar bağıracaksınız.

Hepinize saygılar sunarım.

DURŞUN YILDIZ- Teşekkür ederim Hocam. Şimdi Sayın Soğancı, Doğalgaz Piyasası Yasası'yla ilgili olarak açıklamalarda bulunacak.

Buyurun efendim.

MEHMET SOĞANCI (Makina Mühendisleri Odası Başkanı)- Teşekkür ediyorum Sayın Başkan.

Değerli katılımcılar; hepinizi Makina Mühendisleri Odası Yönetim Kurulu adına ve şahsım adına saygıyla, sevgiyle selamlıyorum. Sizlerle görüşlerimizi paylaşmak için bu olanağı bize tanıyan Birlik Yönetim Kurulu'na da huzurlarınızda teşekkür ediyorum.

Hocamın bu coşkulu konuşması, aslında anlatmak isteyeceklerimin bir önsözü olarak algılanmalıdır. Zaten birlik başkanımızın bugün sabahki açış konuşması da yapacağım sunumun önsözü olarak algılanmalıdır. Sabahki oturumda konuşulanlar da bu konuşmanın bir önsözü olarak algılanmak durumundadır. Ben, direkt olarak Elektrik Piyasası Kanunu'nda değişiklik yapılması ve Doğalgaz Piyasası Hakkında Kanun üzerine teknik bir açıklamada bulunmaya çalışacağım. Bu sunuşu hazırlamamda bana yardımcı olan Merkez Komisyon Başkanı Oğuz Türkyılmaz'a da huzurlarınızda teşekkür ediyorum.

IMF ve Dünya Bankası'nın dayattığı, kredi verilebilmesinin önkoşulu olarak ivedilikle yasallaşmasını istedikleri yasalardan biri, Doğalgaz Yasası.

Biraz doğalgazı hatırlayalım isterseniz öncelikle: Konuşmayı çok teknik rakamlara boğmadan ve hocamın çok coşkulu bir şekilde kullandığı 10 dakikayı da kendi konuşmamdan kısararak, size önce doğalgazı hatırlatmaya çalışacağım, sonra bu yasanın maddelerinin esas itibarıyla Türkiye'de teknik anlamda neleri hırpaladığını anlatmaya çalışacağım.

Ülkemizde doğalgaz, Ankara'da oturan hepimiz için bilinen bir hadisedir; ya ısınmada ya mutfakta, aşağı yukarı Ankara'nın yüzde 95'inin kullandığı bir yakıt. İlgilendiren kısmı da ev-bark sahibi olanların cebinden çıkan paradır. Ankaralılar doğalgaza hakikaten 80'li yılların sonundan beri alışkındırlar. Ancak genel ülke politikaları açısından baktığımızda, yurtiçi kaynaklardan doğalgaz üretimiyle ilgili ilk uygulamalar TPAO bünyesinde 1976'da gerçekleştiğini, 80'li yılların ilk yarısında BOTAŞ -Enerji Bakanlığı'na bağlı bir kuruluş- tarafından doğalgaz talep tahmini ve doğalgaz temin planlamasıyla ilgili ilk çalışmaların yapıldığını görüyoruz.

80'li yıllarda doğalgaz teminine yönelik yapılan planlama ve anlaşmalarda, yıllık olarak Rusya'da azami 6 milyar metreküp, Cezayir'den de sınılaştırılmış bir şekilde 2 milyar metreküp olmak üzere 8 milyar metreküp civarında bir doğalgaz ithalatı öngörülmekteydi. Bu öngörülen miktar, bugün konuşulan tüketim miktarlarının çok gerisinde kalmıştır. Nasıl olmuştur? Alternatif birçok yakıtla göre ucuzluğu, kullanım kolaylığı, stoklama sorununun olmayışı ve benzeri üstünlükleri doğalgaza talebi hızla arttırmıştır ki 80'li yılların sonlarında büyük kentlerde hava kirliliğinin giderilmesine bir çözüm olarak önerildiği için de geniş kamuoyu desteği almıştır. 87 yılında 513 milyon metreküp kullanılmış, aradan geçen 12 yıl sonrasında 27.6 kat artışıyla 14 milyar metreküpe ulaşmıştır.

Doğalgaz, esas itibariyle nerelerde kullanılıyor? Doğalgaz hattı -boruyla taşınan bir gaz- sonuç itibariyle Bulgaristan'dan giriyor, İstanbul'a, oradan Kocaeli üzerinden Eskişehir'e, oradan Ankara'ya geliyor. İlk yapılan hat bu, daha sonra bu hat Bursa'ya uzatılıyor, oradan da şimdi İzmir'e uzatıldı. Doğalgaz hattı boyunca yer alan sanayi tesislerinde, bu sanayi tesislerinin elektrik üretimlerinde doğalgaz kullanılıyor, devletin organize ettiği, yap-işlet-devret modelleriyle -bir başka panel konusu belki- oluşturduğu enerji santrallerinde kullanılıyor ve esas itibariyle de Ankara'da, İstanbul'da, Bursa'da, İzmit'te ve Eskişehir'deki kentlerde gerek ısınma, gerekse pişirme amacıyla kullanılıyor. Doğalgaz, sonuç itibariyle ülkemizde elektrik enerjisinde, konut ısıtmasında, gübre sanayiinde ve sanayi kuruluşlarında çeşitli üretim alanlarında kullanılıyor.

Türkiye'de gazın patronu, bildiğiniz üzere BOTAŞ olarak görülüyor. BOTAŞ, bu yasa çıkmadan önce, bu yasayla iptal edilen 397 Sayılı Kanun Hükmünde Kararname gereği, doğalgazın ithali, temini ve bunun da pazarlamasında başrol oynuyor. Ancak 397'den önceki çıkan yasal düzenlemeler sonucunda, kullanılan 5 kentte de gazın satımı, arzı değişik varyasyonlarda oluyor; örneğin Ankara'da bir belediye müdürlüğü olan EGO, İstanbul'da bir belediye şirketi olan İGDAŞ, İzmit'te yine bir belediye şirketi olan İZGAZ tarafından, Eskişehir ve Bursa'da ise BOTAŞ'ın bölge müdürlükleri tarafından pazarlanıyor.

Önümüzdeki yıllarda doğalgazın elektrik enerjisi üretiminde ve sanayide daha yaygın bir biçimde kullanılmasının planlanmasından ötürü, talebinin çok hızlı bir şekilde artması da bekleniyor. BOTAŞ'ın verilerine göre, 2001 yılında 16 milyar metreküp olarak tüketileceği planlanan gaz talep tahminleri, 2005 yılında 44 milyar metreküpe, 2020 yılında da 82 milyar metreküpe çıkıyor. Bugün neredeyse tamamı ithal edilen bir enerji kaynağı olan doğalgazın tüketimi içinde yüzde 66.6'lık bir payla elektrik enerji üretimi başta gelmekte. Marmara Ereğlisi'nde 2 tane 500 megavatlık, Hamitabat ve Ambarlı'da 600 megavatlık, Bursa'da 1.300 megavatlık doğalgaza dayalı birleşik ısı ve güç üretimi tesisleri yatırımları, doğalgaz tüketiminde elektrik enerjisi üretiminin başrolde olacağına işaret ediyor.

Bugün hızla artan doğalgaz talebinin hâlâ 8-9 milyar metreküpü boru hatlarıyla şimdiki Rusya'dan, kalan bölümü de sıvılaştırılmış doğalgaz olarak ağırlıkla Cezayir'den ve bir bölümü de spot alımlarla Nijerya, Katar ve benzeri ülkelerden tankerlerle ithal ediliyor, yani kullanımının neredeyse yüzde 99.9'una varan kısmı da ithale dayalı bir enerji kaynağı. Önümüzdeki yıllar içinde gaz arzının ise hangi kaynaklara dayandırılacağına ilişkin programlar, siyasal iktidarların mevcut durumlarıyla -bunu basından çok yakından izleyebiliyoruz- sürekli değişiklik arz eden bir durum doğuyor. Ancak temin kaynaklarında ihtimal dahilinde olan anlaşmalar ya da anlaşma yoluna girmiş ya da tasarım halinde olan projeler var, onlardan da bahsederek: Rusya ile 8 milyar metreküplük bir anlaşma düşünülüyor ki bu, mevcut gaz hattından ilave olarak aktarılacak bir miktar. Mavi Akım Projesi -biliyorsunuz yolsuzluk problemleriyle gündemi epeyce meşgul etmişti Türkiye'de- yine Rusya'dan, ama Karadeniz üzerinden geçen bir hat; 16 milyar metreküplük, bunun Samsun-Ankara Boru Hattı tamamlandı. İran'dan 10 milyar metreküplük boru hattı tamamlandı. Planlanan ve fizibilite aşamasında olan da Azerbaycan, Mısır, Irak ve Türkmenistan ki, her biri biliyorsunuz Türkiye'de değişik siyasi argümanları olan ve neden-sonuç ilişkisi kamuoyu tarafından pek

çözülemeyen değişik tasarımlar halinde devam ediyor.

Bütün bu tanımları, bu metreküpleri ve cebimizden çıkan doğalgazın metreküp fiyatını düşündüğümüzde, ilk yatırım tesislerini vesaire düşündüğümüzde; ülkeyi çelik ağılarla belki saramadık, ama doğalgaz petrol hatlarıyla saracağımız loop hatlarını tesis edeceğimizi düşündüğümüzde; kentsel dönüşümlerin yapılacağını düşündüğümüzde; bu hattın geçtiği bütün sanayi bölgelerinde, organize sanayilerde ve sanayide bizzat dönüşümlerin yapılacağını düşündüğümüzde ve tümüyle ithalata dayalı bir enerjinin bütün parasının hepimizin cebinden ortaklaşa çıkacağını düşündüğümüzde, bu pazarın çok büyük bir pazar olduğu açıkça ortada. Ve ne yazık ki yasal düzenlemesi de bu yasadan önce sadece 397 Sayılı Kanun Hükmünde Kararname'ydi.

Bu yaşanan 10 yıllık süreç içerisinde odamız ne yaptı? Makina Mühendisleri Odası, konunun taraflarından biri olarak, hem bir vatandaş, bir yurttaş olarak, üyelerinin yurttaş olma özelliğinden, öte yandan da bir meslek alanı olarak tesisat sektöründe bu işleri yapma noktasında, o zamanki oda yöneticileri tarafından oluşturulan Merkez Doğalgaz Komisyonu'yla konunun kamuoyu tarafından bilinmesine yönelik çok yönlü çalışmalar yaptı. Gelirken hesap etti arkadaşlar, bu 5 kentte 110 bin civarında tüketiciye yönelik "doğalgaz nasıl kullanılır, nedir bu gaz, hangi amaçlarla gelmektedir" türünden bir el kitabı dağıtılmış. Mühendis arkadaşlarımıza yönelik mesleki eğitimler yapılmış. 1.900 arkadaşımız sertifikalandırılmış. İdarelere "Şeffaf olun, bilgiyi erişilebilir hale getirin" denilmiş ve çağrıda bulunulmuş. Yani "Bunların yasal düzenlemeleri şarttır, ülkede bu kadar büyük bir pazar ve bu kadar büyük bir kullanım söz konusuysa, Doğalgaz Enstitüsü ya da Doğalgaz Milli Komitesi ve benzeri birtakım yapılanmalarda bu işin şekle girmesi lazımdır ve bütün yapılacak olan alım anlaşmaları, pazarlıklar her neyse, kamuoyunun önüne açıkça çıksın" diye, geçen 10 yıl içinde Türkiye'nin değişik noktalarında sempozyumlar ve uluslararası kongreler yapılmış, ama sonuç itibarıyla bugün de bir 4646 sayılı yasa çıkmış.

Bu kısa girişten sonra, çok kısa olarak bir de, yasadan bahsetmek istiyorum: Türkiye'nin kredi talebinde bulunduğu IMF ve Dünya Bankasının, kredi verilmesinin önkoşulu olarak ivedilikle yasallaşmasını istedikleri ekonominin piyasa kurallarına göre yeniden düzenlenmesi için işlev görecektir yasalardan biri olan Doğalgaz Piyasası Yasası 2.5.2000 tarihinden itibaren yürürlüğe girdi. Bu anlatımlardan sonra düşünülür ki, bu yasa artık hakikaten Türkiye'de büyük bir pazar olan bu alanı kamunun ve halkın yararına düzenleyecektir. Süreci nasıl oldu? 4 Nisan tarihinde Bakanlar Kurulu'nca Meclis Başkanlığı'na sunuldu, 10 Nisan'da meclisten Sanayi, Ticaret, Enerji, Tabii Kaynaklar, Bilgi ve Teknoloji Komisyonu'ndan geçti, 12 Nisan'da Plan-Bütçe Komisyonu'ndan geçti, 17 Nisan'da Meclis Genel Kurulu'nda görüşülerek benimsendi, onay için Cumhurbaşkanlığı'na gönderildi ve cumhurbaşkanının onayıyla 2.5.2001 tarihli Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girdi. Bir aydan az bir süre içinde; Türkiye'de Sayın Hocamın bahsettiği meclis üyeleri, yasayı yeterince değerlendirip, tartışıp çıkardılar.

Aslında yasanın hazırlık çalışmalarının Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı bünyesinde uzunca bir süredir kapalı devre bir şekilde sürdürüldüğü tarafımızca ve kamuoyu tarafınca da bilinmekteydi. Her zamanki gibi, Türkiye'de bu

meclisin her zamanki yaptığı gibi, her yasada olduğu gibi, bu yasanın son biçiminin oluşması sürecinde de meslek odalarından görüş alınmadı, ürettiğimiz görüşlerin hiçbiri alınmadı; etkin, geniş, katılımlı, işlevsel bir tartışma ve görüş alışverişi süreçlerine yönelinmedi. Yalnızca dar bir çevrenin petrol ve doğalgaz sektöründe mevcut ve potansiyel yatırımcıların oluşturduğu PET-FORM Platformu'nun görüşlerine başvurulduğu gözlemlendi. Tasarı, gerek meclise sunulan biçiminde, gerekse mecliste, ilk hazırlık metinlerinde -ki onları elde edebilmiştik- çok ciddi değişikliklere -bu "ciddi"nin altını çiziyorum- uğrayarak da yasalaştı. Ekonominin liberalleşmesi ve serbest piyasa kurallarına göre yeniden düzenlenmesi programının önemli bir unsuru olarak, piyasaların devlet müdahalelerinden arındırılması ve siyaset dışı bağımsız üst kurullar tarafından düzenlenmesi ve denetlenmesi -devletin tarzıdır- amacına uygun düzenleme, Doğalgaz Piyasası Yasası'yla da gündeme geldi.

Bu yasada, mecliste bu 20-25 günlük geçen sürede bir başka şey de arada -bu ayrıntıyı burada belirtmek durumundayız- oluverdi: 20 Şubat 2001 tarihinde -belki Ali bahsedecek bundan- 4626 Sayılı Elektrik Piyasası Yasası'yla kurulan Elektrik Piyasası Düzenleme Kurumu ve Kurulu, Doğalgaz Piyasası-Enerji Piyasası Düzenleme Kurumu ve Kurulu'na dönüştürüldü, kurum ve kurulun faaliyet alanına elektriğin yanı sıra doğalgaz de ekleniverdi. Çok iddialıydı 4626 Sayılı Yasa; şubat ayında çıkarılmıştı, aradan geçen 2,5 ay içerisinde çok iddialı olunan o kurulların adı, işlevleri eklenerek değiştirilmiş oldu. Bu ayrıntı da bu yasada meclisin ne kadar kabiliyetli olduğu noktasında önemlidir.

Bu yasa, esas itibarıyla iki kısımdan oluşuyor. Yasanın bizatihi kendisinin okunması, aslında devletin ortaya koymak istediği mantığın ya da siyasal iradenin Türkiye'de yaratmak istediği mantığın açık ifadesidir; okuyalım, şöyle: Birinci kısmında "Amaç, Kapsam, Tanımlar", ikinci kısımda "Doğalgaz Piyasası Faaliyetleri, Yapım ve Hizmet Faaliyetleri, Lisans ve Sertifikaların Genel Esasları", üçüncü bölümde "Rekabetin Korunması ve Geliştirilmesi, Bilgi Verme, Hesap Ayrışımı, Serbest Tüketicinin Belirlenmesi ve Sisteme Girişte İstisnai Haller" başlıkları altında maddeler sıralanmış. İkinci kısımda da bu Elektrik Piyasası Yasası'yla ilgili ekler ve biraz önce söylediğim değişiklikler yer aldı.

Yasanın amacı, Madde 1'de söylüyor -benim fazla bir detay söylememe gerek yok arkadaşlar- şöyle koymuş siyasal irade bu işi: "Doğalgazın kaliteli, sürekli, ucuz, rekabete dayalı esaslar çerçevesinde, çevreye zarar vermeyecek şekilde tüketicinin kullanımına sunulması için, doğalgaz piyasasının serbestleştirilerek, mali açıdan güçlü, istikrarlı ve şeffaf bir doğalgaz piyasasının oluşturulması ve bu piyasada bağımsız bir düzenleme ve denetimin sağlanması." Amaç buymuş. Kapsamı da, "Doğalgazın ithali, iletimi, dağıtımı, depolanması, pazarlanması, ticareti ve ihracatıyla bu faaliyetlere ilişkin tüm gerçek ve tüzel kişilerin hak ve yükümlülükleri."

Yasayla, doğalgazın iletim faaliyetlerinin iletim şirketlerince, dağıtım faaliyetlerinin dağıtım şirketlerince, toptan satış faaliyetlerinin toptan satış şirketlerince, depolama faaliyetlerinin depolama şirketlerince, ithalat faaliyetlerinin de ithalat şirketlerince yerine getirilmesi öngörülüyor. Doğalgaz hakikaten piyasa faaliyeti oluyor, yani doğalgaz hakikaten kamusal denetim alanından tümüyle

çıkartılıp şirketlerin o inanılmaz kâr dürtüsü ve kaygısının orta yerine konuluyor. Yalnız o kadar haksızlık etmeyelim, yasada bir ayrıntı var, o çok önemli bir şey. Rekabetin korunması ve geliştirilmesi, bilgi verme ve hesap ayrımıyla ilgili 7. maddesinin ilgili fıkrasında da “Doğalgaz faaliyeti yapan herhangi bir tüzel kişi, kendi faaliyet alanı dışında faaliyet gösteren tüzel kişilerden sadece bir tanesinde iştirak edebilir, ancak ayrı bir şirket kuramaz, kendi faaliyet alanında faaliyet gösteren hiçbir tüzel kişiye iştirak edemez, şirket kuramaz” denilmektedir. Aynı maddede, iştirak edilen tüzel kişide çoğunluk hissedar olma imkânı da önlenmektedir. Bir tekel, yani yatay ve dikey bütünleşmeye yasa maddesi içinde belli bir sınırlama da getirildiğini burada ifade etmek gerekiyor.

Bu yasa, doğalgaz piyasasını baştan sonra özelleştirme anlayışıyla yeniden düzenlemektedir. Yasa, getirilen düzenlemelerle doğalgaz sektöründeki ithalattan iletme, iletimden dağıtım, dağıtımdan satış faaliyetlerine kadar kamu tekelini tümüyle ortadan kaldırmaktadır. Elektrik ve haberleşme gibi, doğalgaz da şebeke, ağ halinde iletilen ve dağıtılan hizmetler, doğal tekelidir. Doğal tekel niteliğindeki alanları rekabetçi yapıya dönüştürme iddiası gerçekdışı olup, halka farklı seçenekler sunması olanaklı değildir. Yasada amaçlanan, tekel niteliğini değiştirmeden değer yaratan bu alanı kamudan alıp özel şirketlere vermektir.

Kanun hazırlık çalışmaları sırasında, tasarı gerekçesinde belirtildiği üzere, bu tasarının kanunlaşmasıyla birlikte, doğalgaz sektöründeki altyapı yatırımlarının yerli ve yabancı özel yatırımcılar tarafından hızla tamamlanması imkânı yaratılmış olacaktır ki, kanunun temel gerekçelerinden bir tanesi de budur. Kanun ile elektrik üretiminde olduğu gibi, bir kamu hizmeti olan doğalgaz iletimi, dağıtım, ithalatı, dağıtım konularının piyasa koşullarında özel hukuk hükümlerine göre sürdürülmesi ve elektrik sektöründe bağlı bulunduğu Enerji Piyasası Düzenleme Kurulu isimli bir kurul tarafından bu piyasanın düzenlenmesine ilişkin yeni ve karmaşık bir sistem oluşturmaktadır. Enerji Piyasası Düzenleme Kurulu eliyle de doğalgaz ve elektrik piyasalarının düzenlenmesi öngörülmektedir. Konuşmanın bir sonraki bölümünde, bu kurulu anlatacağız, ama bir karmaşanın da ortaya çıktığı bellidir.

Bu yasayla ilgili bir başka konu, doğalgazda hizmetin yerine getirilmesi güçlenmektedir. İhracatından tüketiciye kadar satış süreci, her biri ayrı ayrı olmak üzere özel şirketlerce pazarlanan bir süreç öngörülmüyor. Bu yasaya göre, şirketlere de bu piyasa faaliyetleri için Doğalgaz Kurumu tarafından, her bir piyasa faaliyeti ayrı olmak üzere ayrı lisanslar ve belgelendirmeler yapılacaktır. Bu durumda ithalatçı şirket doğalgazı ithal edecek, iletim şirketi yurtiçine dağıtacak, toptan satış şirketi ithalatçıdan ve/veya iletim şirketinden satın aldığı gazı dağıtım şirketine satacak, dağıtım şirketi de gazı tüketicilere satacak. Gaz, tüketiciye ulaşana kadar 5 el değiştireceği için, her bir şirket de kendi kârını koyacak ve doğalgazın kullanıcıya satış fiyatı ister istemez artacaktır. Her ne kadar 11. maddede, “Dağıtım şirketinin birim gaz alım fiyatı, birim hizmet bedeli, amortisman bedelleri ve diğer faktörlerden meydana gelecek olan perakende satış fiyatları ve tarife esasları kurumca belirlenir. Perakende satış tarifeleri, enflasyon ve diğer hususlar göz önüne alınarak, dağıtım şirketinin kuruma başvurması halinde yeniden tespit edilir. Kurum, bu fiyatların tespitinde hizmet maliyeti yatırıma imkân sağlayacak makul düzeyde kârlılık ve piyasa cari olan doğalgaz

alış fiyatlarını ve benzeri kurumları dikkate alır" denilse de; yani o attettikleri Düzenleme Kurulu'nun bu işin parasal değerine de bir sınırlama getireceğini koysalar da bu kurgu, fiyatların piyasada şirketler için yeterince kârlı bir şekilde oluşturulacağını göstermektedir.

Bu kanunla kamusal planlama terk edilmektedir, ama esas itibariyle bir de kent durumları vardır, bu daha vahim bir işlev kazanmıştır. Yasada, "Şehirçi dağıtım ile ilgili olarak doğalgaz dağıtım hizmeti, kurum tarafından açılacak ihaleyi kazanan şirkete, mahalli doğalgaz dağıtım şebekesi mülkiyeti de dahil olmak üzere dağıtım lisansı verilir ve şirket, o şehirdeki dağıtım faaliyetlerini gerçekleştirmeye yetkili dağıtım şirketi unvanı alır" denilmektedir. Yasa, "Kentsel dağıtım şirketine, yetki aldığı şehirde bulunan belediye ve belediye şirketini, sermaye koyma şartı aranmadan yüzde 10 nispetinde dağıtım şirketine olmaya davet etmek zorundadır. Bu sermaye oranı, bedeli ödemek kaydıyla en fazla yüzde 10 oranında artırılabilir" denilmektedir. Şu anda yerel gaz idarelerinin durumunu da yasa, 6 ay içinde özelleştirilmek üzere Özelleştirme İdaresi Başkanlığı'na devrini öngörmekte, BOTAS'ın da 2009 yılına kadar en çok yüzde 20 olacak doğalgaz ithalat olayını da sınırlamakta ve bütün bunları o özelleştirme mantığı içerisinde şirketlere devrini de düşünmektedir. Yani kentler, bundan böyle hâlâ kullandığımız gaz hizmetlerinin de özel firmalar aracılığıyla bizim elimize geçecek şekilde örgütlenmektedir.

BOTAS'ın faaliyetleri sınırlanıyor mu? Yasa burayı çok karışık geçmiş, geçici maddelerde halletmiş. Bizim algılayabildiğimiz ve uygulanan yöntem olarak baktığımızda; yasanın yayın tarihinden itibaren 12 aylık süre hazırlık dönemi olarak nitelendiriliyor. Bu süreyi Bakanlar Kurulu, bir defaya mahsus olmak üzere 6 aya kadar uzatıyor. Hazırlık döneminde şehirlerde doğalgaz dağıtım yetkisi alacak şirketlerin ihale yoluyla seçimi, seçilen şirketten izin alınması ve Bakanlar Kurulu'na sunulması ve benzeri işlemlerin bakanlık tarafından hazırlanan tebliğe göre BOTAS Genel Müdürlüğü'nce yapılması öngörülüyor ki, 12 Ekim'de, 4 gün önce geçici bir maddeye ilişkin olarak bu tebliğ de Resmi Gazete'de yayımlandı. Yine yasanın ileriki maddesinde, 2009'a kadar BOTAS'ın yüzde 20'lik bir gaz ithaline kadar iniş yapması gerektiği söyleniyor; BOTAS'ın anlaşma yaptığı ülkelerle herhangi bir gaz alım anlaşmasına, o şirket yetki alsa bile üst kuruldan giremeyeceği belirleniyor. Bu durumda kısaca 2009 yılına kadar BOTAS'ın yine bir patronajlığının bu yasanın getirisi olarak söylemek de yanlış olmayacak.

Bütün bunları da düzenleyecek olan, Enerji Piyasası Düzenleme Kurumu ve Kurulu. Bu, aslında Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği Elektrik Mühendisleri Odası Ankara Şubesi tarafından daha önce bir çalışma içerisinde epeyce konuşulmuş ve tartışılmıştı, katıldığım için biliyorum. Bunun birlik bünyesinde, Türkiye'de bu yaratılmak istenen kurum ve kurul anlayışının tartışılmasına ve kamuoyunun bu konuda da bilgilendirilmesine ihtiyaç olduğunu da düşünüyorum.

Kanunda, doğalgaz piyasa faaliyetlerinde bulunacak kuruluşların, kurulacak olan Enerji Piyasası Düzenleme Kurumu'ndan lisans almaları öngörülüyor. Enerji Piyasası Düzenleme Kurumu, bir işletmeci ve yatırımcı kuruluş değil. Kurumun faaliyetlerinden biri, doğalgaz sektöründe serbest piyasa işleyişinin gerçekleşmesini sağlamak üzere yoğunlaşıyor. Nitekim yasanın ilgili maddesinde, "Kurumun

görevi; doğalgazın ithali, iletimi, dağıtımı, depolanması, ticareti ve ihracatıyla bu faaliyetlere ilişkin tüm gerçek ve tüzel kişilerin hak ve yükümlülüklerini tanımlayan lisans ve sertifikaların verilmesinden, piyasa ve sistem işleyişinin incelenmesinden, dağıtım ve müşteri hizmetlerinin yönetmeliklerinin oluşturulmasından, tadilinden, uygulattırılmasından, denetlenmesinden, maliyeti yansıtan fiyatların incelenmesinden ve piyasada Doğalgaz Piyasası Kanunu'na uygun şekilde davranılmasını sağlamaktan yetkili ve sorumludur" şeklinde tanımlanıyor. Yani "Bu piyasa, esas itibarıyla bu kurum ve onun üst yönetim kurulu tarafından örgütlenir" deniliyor. Firmalara da bu kurum, yetki verecek.

Bu nasıl bir kurum? Elektrik enerjisi ve doğalgazla ilgili sektörlerde geniş bir yetkiyle faaliyet gösterecek olan Enerji Piyasası Üst Kurulu'nun bir başkan, bir başkan yardımcısı olmak üzere 7 üyesi ve kamu ve özel sektörde 10 yıl deneyimi olan yükseköğretim mezunu kişilerden oluşması öngörülmüyor. Siyasal iktidarca belirlenen ve oluşan kurul üyelerinin siyasal iktidardan ne denli bağımsız olacaklarını biz merak ediyoruz. Kurul üyelerinin kendi yasa gereği, 3.6.2001 tarihine kadar atanması gerekiyordu -kurul başkanının kim olacağı, kurul üyelerinin partiler arasındaki dağılımı, koalisyon partileri arasındaki dağılımı, kimlerin hangi partinin adayı olacağı gazetelerin dedikodu sütununa haber olmuştur- ama atamalar halen yapılmamıştır. Bu atamaların da Türkiye'deki doğalgaz piyasasını denetleyecek olduğu söylenecek -artık ne kadar olabilirse- ama bu kurul oluşmadan, kurul üyeleri atanmadan, kurum oluşturulmadan tebliğler de yayımlanmaya başlanmıştır, yasa baştan delinmiştir.

Sonuç olarak diyoruz ki; kanun, doğalgaz sektöründeki kamu tekeli ortadan kaldırmaktadır, doğalgazda hizmetin yerine getirilmesi güçleşmektedir, doğalgaz sektöründe kamusal planlama terk edilmektedir, halkın seçme olanağı elinden alınmaktadır, yerel yönetimler devredışı bırakılmaktadır, siyasal etkilere açık bir özelleştirme süreci başlatılmıştır, Düzenleme Kurulu bağımsız değil, siyasi etkilere açık bir kurul olmaktadır. IMF ve Dünya Bankası'na verilen sözler doğrultusunda yeterince incelenmeden ve tartışılmadan ve bence de başka niyetlerle ivedilikle gündeme alınan bu kanun, tüm hususları, yönergeleri, yönetmelikleri ve detaylarıyla birlikte derhal iptal edilmelidir. Yerine, toplumun tüm kesimlerine açık, şeffaf, konuyla ilgili kesimlerin birikim ve görüşleri alınarak, ülke ve halkın yararına olacak şekilde hazırlanacak bir yasa yürürlüğe konulmalıdır. Doğalgazda yasal düzenleme mutlaka gereklidir, 90'dan bu yana doğalgaz ve uygulamaları konusunda yaptığımız sempozyum, kongre sonuç bildirimlerindeki önerilerimiz dikkate alınmalıdır.

Gösterdiğiniz sabra teşekkür ediyorum, sağ olun.

DURSUN YILDIZ- Teşekkürler. Sözü Sayın Kemal Ülker'e veriyorum, Sivil Havacılık Yasası'yla ilgili olarak görüşlerini açıklayacak. Buyurun.

KEMAL ÜLKER (Hava-İş Sendikası Uzmanı)- Teşekkürler Sayın Başkan.

Bütün izleyicilere Hava-İş Sendikası adına selamlarımı sunarım.

Bu acil 15 "Derviş Yasası"ndan bir tanesi de Türk Sivil Havacılık Kanunu'nun 25. maddesinde yapılan değişiklikti. Bu değişiklik, Türkiye'de hava taşımacılığı sek-

törünün liberalize edilmesi yolunda atılan son adımdı. Şüphesiz bu konuda daha atılacak çok adım var, yeni adımlar atacaklar, yani sektörde henüz liberalizasyon tamamlanmış olmaktan çok uzakta. Zaten yapılan değişiklik de tek cümlelik bir değişiklik; şunu -okumayacağım, kanun dili sıkıcı- öngörüyor: Eskiden havayolu şirketleri, bilet ücretlerini mutlaka Ulaştırma Bakanlığı'na onaylatırlardı, bunu yapmadan fiyatlarında değişiklik yapamazlardı; şimdi 3 gün önceden duyurusunu yapmak koşuluyla istedikleri gibi fiyat belirleyebilecekler, yapılan bütün değişiklik bu.

Tabii hatırlanacaktır, o dönemin Ulaştırma Bakanı Enis Öksüz'le Kemal Derviş arasında bir gerginlik vardı, yine Enis Öksüz'le Türk Hava Yolları yönetimi arasında bir gerginlik vardı ve yine bununla ilişkili bir biçimde Öksüz'le Yüksel Yalova -o da sabık Bakan- arasında bir gerginlik vardı. Ulaştırma Bakanlığının konularından çok anlamayan Sayın Öksüz, bir şekilde istikrarlı ve prensipli bakan olma adına, Türk Hava Yolları'nın kendisine getirilen iç hatlar bilet artış önerilerini sürekli reddediyordu ve Türk Hava Yolları, artık iç hatlar alanında büyük bir açık vermeye başlamıştı. Yani Enis Öksüz bunu yapmasaydı, belki 15 yasa içinde bile yer almayacaktı bu, daha kapsamlı bir yasal düzenleme içinde yer alacaktı. Ancak Enis Öksüz bu konuda "Nuh" deyip "Peygamber" demeyince, "Bari bunu da aradan çıkaralım" dediler ve böylelikle bu yasa da çıkmış oldu. Tabii bunu da sunarken, "Özelleştirmeyi kolaylaştırmak istiyoruz" dediler, "Bakan böyle ayak diretiyor, bu şekilde bu dertten kurtulmak istiyoruz" demediler doğal olarak.

1983 yılının sonlarına doğru Türkiye sivil havacılık sektörü, çıkarılan Türk Sivil Havacılık Kanunu ile liberalize edilmeye başlandı ve bunun arkasından özelleştirme çalışmaları geldi. Türk Hava Yolları 11 yıl içinde özelleştirilemedi, iyi ki de özelleştirilemedi, çünkü satılsaydı -biliyorsunuz bütün ön hazırlıklar bitmişti, detaya girmeyeceğim, kanıtlanabilir- Swissair'e satılacaktı ve bugün Türk Hava Yolları muhtemelen olmayacaktı, Swissair'in satın almış olduğu 10'u aşkın havayolu şirketiyle birlikte bugün onu gömmek üzereydik. Ancak bu arada 83 yasasıyla özel havayolu şirketlerinin kurulmasına izin verildi, bir sürü havayolu şirketi kuruldu ve bunların hemen hemen tümü battı, 20 tane şirket battı; Türkiye çok büyük itibar kayıplarına uğradı, bu özel şirketler uçak kırımları yaşadılar, bu arada yurtdışı uçuşlarında yabancı şirketlerin payı hızla artmaya başladı.

Özelleştirme HAVAŞ ve USAŞ'ta gerçekleştirildi, bunlar daha sonra bir çeşit yabancılaştırma haline geldiler. Hatta ironik bir biçimde USAŞ şimdi sıkıntıya girince yüzde 15'ini Türk Havayolları aldı, tekrar kamulaşmış oldu. Biz henüz havaalanlarının özelleştirilmesine gelmedik.

"Bu son yasal değişiklikte birlikte, Türkiye sivil havacılık sektörünün liberalize edilmesinin neresinde, hangi aşamasında?" dersek, bunu belirlemek için Avrupa Birliği'ne bakmak lazım. Çünkü bu işi başlatan Amerika, 1978 yılında deregülasyon, kuralsızlaştırma yasasıyla başlatmış, 80'li yılların başlarında da Turgut Özal zaten onu taklit ederek hemen bu yasayı çıkarmış. Avrupa Birliği, sektörü bu alanda liberalize etmeye başlamış, hem de çok sistematik bir biçimde. Avrupa Birliği, ilk önce 1987'de ciddi bir yasal çerçeve oluşturdu, yoğun özelleştirmeler yapıldı; en flaşı British Airways'ın özelleştirilmesiydi. Bilet fiyatlarında hükümetlerin kontrolü kısıtlandı büyük ölçüde, ikili anlaşmalar ile havayolu şirketlerine koltuk kapasitesini paylaşma imkânı verildi, eskiden yarı

yarıya olmak zorundaydı.

Avrupa Birliği'nde 1987'den sonraki aşama, 1990 Haziranı'nda geldi, yeni bir kanuni düzenleme yaptılar, koltuk kapasitesi tahsisinde daha büyük serbesti sağladılar. Buna göre bir İngiliz şirketi Londra'dan kalkıyor, Viyana'ya iniyor, tekrar yolcu, yük olarak Viyana'dan da İstanbul'a gelebiliyor. Yani bizde hâlâ Türk Hava Yolları uçağı buradan Zürih'e uçar, Zürih'ten de İstanbul'a geri döner, onun dışında öyle Zürih'ten kalkıp başka yere uçamaz. İşte bu konularda ciddi -çok detayına girmeyeceğim bunların- önemli kararlar aldılar ve son aşama olarak da -ama nihai aşama değildir bu- Ocak 93'ten beri uygulanan ortak lisans oluşturulması. Bu ortak lisansa göre herkes artık her istediği ülkede, her istediği havaalanında faaliyet gösterebilecek, fiyatlama tamamen serbest ve bazı başka şeyleri de var; üçüncü kişilere açıklandıktan 24 saat sonra yeni fiyatları uygulayabiliyorlar. Türkiye'nin nerede olduğu da buradan üç aşağı beş yukarı ortaya çıkıyor; özelleştirmeleri kısmen yapabilmış, daha çok herhalde 1. maddenin tamamlanması aşamasındayız biz, öyle gözüküyor.

Tabii Avrupa Birliği burada da durmuyor, onların amacı tek bir pazar, tek bir Avrupa göğü oluşturmak ki, işçilerin aleyhine olan bir şey ve Avrupa'da bir düzenleme olacak bu ve Avrupa'da sivil havacılık işçileri buna karşı bir mücadele içindeler. Bunun dışında, sektörün çok detaylarına girmek istemiyorum, ikili anlaşmalar yoluyla, bölgesel anlaşmalar yoluyla dereğülasyon, kuralsızlaştırma konusunda ciddi adımlar atılıyor.

Ben, burada bir şeye dikkati çekip bitirmek istiyorum. Burada önemli olan nokta, şunu görmek: Sabahleyin ilk turda yapılan konuşmaların hepsini dinledim, çok da faydalandım doğrusu. Burada IMF ve Dünya Bankası bürolarının kapatılması Türkiye'de ve bir anlamda sınırdışı edilmeleri talebi formüle edildi, o da gerçekten çok doğru bir talep, fakat zannediyorum bir noktaya daha parmak basmak lazım: Avrupa Birliği'yle ilgili de herhangi bir yanılısamaya kapılmamakta sonsuz fayda var, çünkü son yıllarda sivil havacılık sektöründe Avrupa Komisyonu'nun yaptığı bütün düzenlemeler işçilerin aleyhinedir, bütün hepsi böyledir gerçekten ve bu sadece sivil havacılık sektörü için böyle değildir, bütün ulaşım biçimleri için böyledir.

Ben, naçizane aynı zamanda Avrupa Taşımacılık İşçileri Federasyonu Yürütme Komitesi üyesiyim ve oradan diğer ulaşım biçimlerindeki işçi arkadaşların, meslektaşlarımızın Avrupa Birliği içindeki problemlerini gayet iyi biliyorum. Hemen her toplantımızda, denizciler, iç sularda denizcilik yapanlar, demiryolu işçileri, karayolu ulaşım işçileri, liman işçileri, sivil havacılık işçileri, bunların hepsi iki temel noktaya dikkat çekmektedir: 1- Avrupa Komisyonu tamamen patronların etkisi altındadır; komisyonda etkili olamıyoruz. 2- "Çok demokratik bir görüntü altında bir sürü komisyon oluşturuyorlar, her hafta bir toplantı, bir dinamik görüntü, dışarıdan baktığınızda çok demokratik bir çalışma şekli diye düşünüyorsunuz, odalara insanlar giriyor, çıkıyor, fakat sendikaların kendi imkânlarıyla hem insan gücü açısından, hem maddi güç açısından bütün bu karmaşık süreci izlemeleri mümkün olmuyor, izleyemedikleri bir şeye de hiç müdahale edemiyorlar. Bu açıdan da çok demokratik gibi görünen bir işleyiş, arkasında çok antidemokratik bir uygulamayı izleyebiliyor."

Bunu şunun için söyledim: Bu konuda işçi hareketi içinde ciddi yanlış değerlendirmeler var. Açıkçası IMF ve Dünya Bankası konusunda olduğu kadar, bu konuda da kafamız net olsun ve şöyle bir formülasyonun doğru olmadığını, çok kez Avrupa Komisyonu üyelerini de dinleyerek duydum: Çok açık, örneğin yine Avrupa Federasyonu'nun bir toplantısında bir komisyon üyesi misafirdi ve çok açık söyledi; "Tekelleşeceğiz ve bizim planımız Lufthansa'nın Avrupa'nın firması olmasıdır. Bayrak taşıyıcı firmaları gömeceğiz, bunu kabul edeceksiniz, iflaslar olacak, işsizlik olacak." Rahat söylüyorlar, çok küstahlar, tabii bizimkilere göre bir anlamda biraz daha dürüstler.

Evet, gerçekten görünüşe aldanmamak ve bir efsaneye kapılmamak lazım. Ben şundan çok eminim: İki Avrupa yok karşımızda, yani bir tarafta patronların Avrupa'sı, bir tarafta emeğin Avrupa'sı yok. Emeğin Avrupa'sı denilen şey, tamamen bir efsanedir; tek bir Avrupa vardır, o da kapitalist Avrupa'dır ve Avrupa Birliği oluşum halindeki emperyalist bir odaktır.

Dinlediğiniz için teşekkür ediyorum.

DURSUN YILDIZ- Biz teşekkür ediyoruz.

Sektör sektör yapılan açıklamalar, ülkemizin bir eğik düzlem üzerinde nereye doğru kaydığını çok net bir şekilde ortaya koyuyor.

Şimdi bir başka sektör; gerek çalışanı, gerek bütün altyapısı yaralanmış ve Telekom Yasası'yla yeniden düzenlenmeye çalışılan telekomünikasyon sektörü. Onun için de Sayın Ali Yiğit'e söz veriyorum; buyurunuz.

H.ALİ YİĞİT (Elektrik Mühendisleri Odası Başkanı)- Arkadaşlar merhaba.

Öncelikle hepimizi odam ve şahsım adına sevgi ve saygıyla selamlıyorum,

Epeyce şeyler dinlediniz, ben de sizi sıkmadan ve olabildiğince de kısa tutarak konuyla ilgili olarak sizleri bilgilendireceğim. Konuşmam ağırlıklı olarak teknik olmayacak, yani bir yasayı irdelemenin ötesinde, genel anlamda bu alanda ne yapılmak istendiğine ilişkin bir vizyon oluşturmaya çalışacağım, umarım başarılı olurum.

Genel olarak Telekom konusuna girmeden önce, özelleştirme kavramı üzerinde bir giriş yapmak istiyorum: Özelleştirme fikri, aslında 1929 dünya bunalımının hemen ardından ekonomistler tarafından akademik düzeyde tartışılan bir konu. Yani liberallerin gönlünde hep özelleştirme fikri var. 29'da her ne kadar devletçi anlayışlar benimsenmişse de akademisyenler, KİT'lerin satılması üzerine birtakım düşüncelerini o zaman da dile getirdiler, ama süreç içerisinde gerek II. Dünya Savaşı, gerekse onu takip eden dönem içerisinde özelleştirme kavramı akademik tartışmaların dışına taşamadı. 1980'lere kadar Türkiye'de de benzeri bir süreç izlendi, 1950'lerden itibaren sağ partilerin programlarında hep özelleştirmeler oldu, ama iktidarda hep devletçi politikalar uygulandı, dünya genelinde de bu uygulamalar hakimdi. 1980'lerde ise tablo değişti; 1980'lere gelindiğinde, dünya genelinde bir kriz ve sistemin genel anlamda tıkanmışlığı söz konusuydu. O güne kadar akademik düzeyde tartışılan ve 70'lerde Chicago Ekolu'nce şekillendirilen özelleştirme kavramı, pratik bir süreç olarak 80'lerde karşımıza çıktı.

Aslında bu, tamamen kapitalist sisteme nefes aldirmayı hedefleyen ve temelde

de (bundan 100 yıl önce Rosa Luxemburg'un söylediği bir şey var; "Kapitalist sistemin kendini yenileyebilmesi ya da krizlerini aşabilmesi, yeni yağma alanları bulmasına bağlıdır" diyor) o güne kadar kamunun elinde olan, kamu hizmeti çerçevesinde sürdürülen ve temel mal ve hizmet alanlarını oluşturan eğitim, sağlık, enerji, haberleşme, sosyal güvenlik gibi alanların kamu hizmeti anlayışı dışında ticari alanlar olarak örgütlenmesi fikriydi.

Türkiye'de 1980'lerde, 12 Eylül'den sonra liberal düşünceli insanlar, bu fikri iki kategoride savunuyorlardı. Bunlardan bir tanesi, sağ liberallerin savunduğu düşünceydi. Sağ liberaller, "KİT'ler sürekli açık vermektedir. Devlet, vatandaşından vergi topluyor, ama bu vergi KİT'lerin açıklarını kapatmakta kullanıyor. Oysa devlet KİT'lerden kurtulursa, toplamış olduğu vergiyle yeni yatırım alanları açacak ve topluma hizmet edecek, böylelikle de toplumsal refah artacak, toplum demokratikleşecek." Sol liberallerin yaklaşımı ise biraz daha farklıydı; onlar da diyorlardı ki, "Devlet, bu kadar büyük ekonomik gücü elinde bulundurarak, yani KİT'lere sahip olarak baskıcı hale geldi, işkence yapıyor. Bu devleti bu ekonomik gücünden arındırırsak devlet demokratikleşir; demokratik devlet de kalkınmanın temelini oluşturur, refahı artırır." Aslında farklı gibi görünse de, her iki düşünce de temelde yeni liberal anlayışı.

Bu süreç içerisinde 1983'tan 90'a kadar aslında Türkiye'de özelleştirme tartışmaları tek taraflı olarak sürdü, yani soldan gerçek anlamda bir özelleştirme fikriyatına karşı çıkma düşüncesi 1990'ların başında şekillenmeye başladı ve hemen hemen kendi alanlarına hiç sıra gelmeyecekmişçesine, kendini solcu, sosyalist, devrimci sayan insanlar da başka alanlardaki özelleştirmelere karşı değillerdi. Örneğin çok rahatlıkla şunu söyleyebiliyorlardı: Sümerbank'ın satışı gündeme geldiğinde, "Devlet, basma mı üretecek; bıraksın, onu başkaları üretsın."

Aslında en uç noktalardan başlandı, kolay kabul ettirilebilir noktalardan başlandı ve herkes de sıra sanki hiç kendi alanlarına gelmeyecekmişçesine bir psikolojiyle herkes de onaylar noktadaydı. Ancak 90'ların başına gelindiğinde, artık özelleştirmelerin can yakmaya başladığı süreçler gündeme geldi ve tepkiler ortaya çıktı. İşte özelleştirme karşıtı platformun oluşturulması ve bu süreç içerisinde Türkiye genelinde özellikle sendikaların, meslek kuruluşlarının ortak platformlar oluşturarak karşı çıkmaya başladıkları süreç, Türkiye'de özelleştirmelere yönelik mücadele sürecinin de başladığı bir dönemi oluşturuyor.

Özelleştirmeyle ilgili ilk tartışmalar, hatırlanacağı gibi, kâr-zarar eksenliydi. "Önce zarar eden işletmeler satılacak, kâr edenler devlette kalacak, böylelikle devlet zarar etmeyecek." Bugün gelinen noktada, artık tamamen IMF ve Dünya Bankası'nın emir-komuta zinciri içerisinde bir özelleştirme süreci yaşanıyor. Eskiden ortada göstermelik bir tartışma varken, bugün biraz da emir-komuta zinciri içerisinde bir dayatmayla özelleştirmeler gerçekleştiriliyor.

Bakıyorsunuz, 1974'teki başbakanla 2001'deki başbakan aynı başbakan; 1974'te son derece ulusalcı bir çizgiyi izleyen Ecevit, 2000'lerde teslimiyetçi bir çizgiyi izliyor. Bu, bütün üçüncü dünya ülkeleri açısından da benzer bir süreç. "Ecevit o zamanlar çok vatansızdı de şimdi vatan haini mi oldu?" tartışmasını, yani soru işaretini kafalarda oluşturacak bir süreç.

Ancak bu, tipik bir şekilde 1950'lerden, yani İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Üçüncü Dünya ülkelerinin bilinçli bir şekilde borçlandırma kısılcasına alınmaları, bunun ardından da bugün bu ülkelerin -rivayetler muhtelif, ama- gelişmiş ülkelere, IMF'ye, Dünya Bankası vesaire gibi birtakım para kuruluşlarına 1 trilyon dolar civarında bir borcu söz konusu. Yani bir direnişin kırıldığı nokta, aslında bu borçlanmanın had safhaya varmış olması; artık ulus-devletlerin kendi gündelik faaliyetlerini de yürütemeyecek denli bir borç batağına batmış olmaları, bu teslimiyeti kolaylaştırıcı etkenlerden bir tanesi.

"Bugüne kadarki özelleştirmeler sonucunda ne oldu?" diye baktığımızda deniliyordu ki, "Refah artacak, vatandaş pay sahibi olacak, geliri artacak, yeni istihdam alanları yaratılacak." Bütün dünyada aynı söylemler, farklı farklı versiyonları olsa da temelde özelleştirmeye ilgili savunulan şeyler bunlardı. 2001 yılında dünyadaki tabloya baktığımızda, Kuzey ülkeleriyle Güney ülkeleri, yani gelişmiş olan ülkelerle geri kalmış ya da gelişmekte olan ülkeler kategorisinde sayılabilecek ülkeler arasındaki gelir uçurumunun iyice açıldığı, Kuzey ülkeleri lehine bir süreç yaşandığı görülmekte. Ülkeler özelinde incelendiğinde de, ülke içerisinde ciddi anlamda bir yoksullaşma, işsizlik sürecinin baş gösterdiği; bu bizim ülkemiz açısından da tipik, yani diğer ülkelerle aynı göstergeleri göstermektedir; en zenginle en yoksul arasındaki farkın 246 kata çıktığı ve gelir uçurumunun arttığı, gelir dağılımının bozulduğu ve Gayri Safi Yurtiçi Hasıla'dan alınan payların, yani paylaşımlarda ciddi adaletsizliklerin ortaya çıktığı görülüyor. 20 yıl önce de adaletsizlik vardı, ama bugün ücretliler aleyhine bir sürecin işlediği görülüyor ve çok tipiktir ki, demokratikleşme vesaire denilirken de aksine işkencenin Üçüncü Dünya ülkelerinde ve gelişmekte olan ülkelerde çok daha yaygın olduğu, anti-demokratik uygulamaların çok daha arttığı bir süreç yaşanıyor. Bunları özellikle söylüyorum, çünkü özelleştirmecilerin 1980'lerde söyledikleri tezlere karşı bir suskunluk, bir kabul etmişlik süreci vardı, bugün artık pratik olarak sonuçları görülmüştür, yani özelleştirmenin ne olduğu, ne yapılmak istendiği, sonuçlarıyla birlikte ortadadır ve bu biçimiyle değerlendirilmesi çok daha doğru olacaktır.

Buradan Telekom konusuna geçmek istiyorum: Biraz önce MMO Başkanı Sayın Soğancı'nın söylediği gibi, gaz, elektrik, su, demiryolu ve haberleşme altyapısı gibi ağ biçiminde dağıtılan hizmetlerde bir doğal tekellik söz konusudur. Bu alanlara yönelik olarak birden fazla altyapı yapılmasının maliyeti, onun getirisinden daha fazladır, yani her durumda bir tane altyapınız vardır, bu altyapı da orada doğal olarak bir tekel konumunu göstermektedir. Buralarda yapılacak olan özelleştirmelerle, hep özelleştirmecilerin söyledikleri gibi, diğer alanlarda da rekabete dayalı bir ucuzlama vesaire geleceği gibi şeyler söylenece de, bu alanlarda kamu tekellerinin yerini özel tekellerin alacağı bir süreç izlenmektedir, yani doğal tekele kim sahip olursa, buranın getirisini ve buranın kârını kontrol edebilecek olan kişi veya kuruluş o olmaktadır.

Bu konuyla bağlantılı olarak bir diğer konu şu: Dünyada 1970'lerden sonra ciddi anlamda bir teknolojik gelişme yaşandı; özellikle mikro elektronikteki gelişmelere paralel olarak, haberleşmeyle TV ve radyo yayıncılığının bir evliliği söz konusu ve bunun dünyada "bilgi çağı" ya da "bilgi devrimi" vesaire şeklinde tanımlandığı bir süreç var. İlk defa 1977 yılında OECD bünyesinde toplanan Enformasyon, Bilgisayar ve Haberleşme Politikaları Komisyonu'nda

bir ulusal enformasyon altyapısı fikri ortaya atıldı. Bu şuydu: Haberleşmenin, bilgiyi taşıyan altyapısının önemini keşfeden ve bu önemden kaynaklı olarak da bu altyapıya sahip olma fikrinin ortaya atıldığı bir süreçti.

Ulusal enformasyon altyapısı fikri, aslında 1977'den 90'lara kadar akademik düzeyde tartışıldı. 1990'ların başında Amerikan seçim kampanyalarında All Gore-Clinton ikilisinin bir projesi vardı ve şunu -ağırlıklı olarak sözcülüğünü de All Gore'un yürüttüğü bir projeydi -savunuyorlardı: "Biz, önce Amerika'yı bir ulusal enformasyon altyapısıyla donatacağız 'National Information Infrastructure (NII)' dedikleri- ve bununla önce kendi ülkemiz içerisindeki bilgiyi kontrol edeceğimiz daha sonra 'Global Information Infrastructure (GII)', yani küresel enformasyon altyapısını diğer ülkelerde kurarak bunun üzerinden bütün dünya ticaretini kontrol edeceğiz." All Gore'un, yine bir konuşmasında çok açık bir şekilde ifade ettiği bir şey daha var: "Eskiden herhangi bir ülkenin mal transferinin yapıldığı alanları, yani limanları kontrol ederseniz, o ülkeye hükmedebilirsiniz. Şimdi ise bilgiyi taşıyan altyapıya sahip olarak o ülkeleri kontrol edebilirsiniz." Bu tespitle, özellikle 90'larda Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla birlikte çok da pervasız bir şekilde bu fikriyatı hayata geçirme doğrultusunda Üçüncü Dünya ülkelerine haberleşme altyapılarının satışı telkininde bulundular. Ağırlıklı olarak da bu süreç içerisinde Türkiye, kendi iç dengeleri ya da satışa uygun ortamlar bulamadığı için, bence şanslı ülkelere birisi, Türkiye bu satışı yapmayan ülkelere birisi ve Üçüncü Dünya ülkelerinin bütün haberleşme altyapıları bir anda 5-6 tane uluslararası tekelin denetimine geçtiği bir süreç yaşandı. Tipiktir ki, bu tartışmalar akademik düzeyde sürerken, ülkemizde Telekom'a çok yoğun bir yatırım yapıldı; 1983'ten 90'ların başına kadar, o güne kadar sayılamayacak denli yoğun bir altyapı yatırımı yapıldı. Bu, tabii ki haberleşmenin evrensel bir hizmet olduğu düşünülürse, insanların bu olanaktan faydalanması açısından, teknolojiyenin yararlanma açısından doğru bir şeydir, ama bunun asıl olarak NATO'nun hakimiyetini artırma projesi çerçevesinde şekillendiğinin de özellikle altını çizmek gerekiyor. Yani askeri bir operasyonla bunun gerçekleştirildiği, bunun sivil ayağını da Türk Telekom'un oluşturduğu bir süreç yaşandı. Ardından 90-97 arasında tipik bir göstergedir, telekomünikasyon sektörüne Üçüncü Dünya ülkelerinin 200.000.000.000 (ikiyüzmilyar) dolarlık bir yatırımı söz konusudur; bunun yüzde 93'ü kamu eliyle gerçekleştirilmiş, yüzde 7'si özel kuruluşlar tarafından gerçekleştirilmiştir. İkiyüzmilyar dolarlık bir yatırım yapılmış olmasına karşın, bunun 1/6 bedellerle Üçüncü Dünya ülkelerinin haberleşme altyapıları uluslararası tekellere özelleştirmeyle devredilmiştir ve buralardan ciddi anlamda bir kâr elde edilme süreci söz konusudur.

Türkiye'deki özelleştirme, Telekom'un özelleştirilmesi süreci, 1995'lere dayanmaktadır; 1995'te ilk olarak PTT, Türk Telekom ve Posta İşletmeleri olarak ikiyi ayrıldı. Daha sonra da 1996'da çıkarılan 4107 Sayılı Yasa'yla Türk Telekom'un en çok yüzde 34'ünün satılması doğrultusunda bir karar alındı, ancak 96'dan 2000'lere kadar fiili bir uygulamanın olmadığı görülmektedir. 2000 yılına gelindiğinde, 2000 yılı başında 4502 sayılı bir yasa çıkartıldı ve bu yasada, Telekom'un en fazla yüzde 49'unun satılabileceği, yüzde 51'inin kamuda kalacağı bir model geliştirildi. Bu da uluslararası tekellerin iştahını çeken bir model değildi; her durumda kontrolün ulus-devlette olmuş olması, kamuda

olmuş olması, çok tercih edilebilir bir süreç değildi.

Türkiye'de Telekom'un satılmasına yönelik düğmeye 29 Kasım 2000'de basıldı. 29 Kasım'da Dünya Bankası Başkanı James Wolfensohn'un doğrudan başbakana yazdığı bir mektup var, saat 17.30'da Başbakanlığa ulaştırılan bu mektupta şöyle bir ifade kullanılıyor: "2001 yılı ekonomik politika çerçevesine ilişkin olarak en geç bu hafta sonuna kadar yapılacak ivedi bir açıklama, piyasalara hükümetinizin kararlılığının sürekliliği konusunda açık bir işaret gönderecektir. Anlayışımız, bu politika çerçevesinde iddialı 2001 yılı bütçesini gösterecek kuvvetli bir mali önlemler paketini, Türk Telekom A.Ş.'ye bulunacak stratejik ortak için belirli işletme hakları dahil, daha çekici ihale koşullarını ve elektrik ücretlerini..." (Devamı elektrikle ilgili, orasını okumuyorum); bu mektup 29 Kasım'da Başbakanlığa geliyor, 30 Kasım'da Bülent Ecevit'in saat 08.30'da basına, bu mektuptan bahsetmeksizin yaptığı bir açıklama var ve orada şu ifadeler geçiyor: "Telekom özelleştirilmesine ilişkin Bakanlar Kurulu kararı imzaya açılmıştır. Bu kararnameyle Telekom his-selerinin yüzde 33,5'lik kısmının blok satışının yapılması ve İcra Komitesi'nde çoğunluğun stratejik ortak temsilcisine verilmesi öngörülmektedir. Bu amaçla Telekom Özelleştirme Kurulu, ihalenin koşullarını belirleyerek 15 Aralık 2000 tarihine kadar kamuoyuna duyuracaktır."

Bu iki açıdan tipik bir açıklama ve emir sürecini ilgilendirmektir: Başta söylediğim bir şey vardı; yani borçlanmalarla tamamen IMF ve Dünya Bankası tarafından esir alınmış olan bir hükümetler süreci, bunların emirleriyle hareket eden, adeta kukla konumuna düşmüş olan hükümetler ve bunu çok açık bir şekilde emir-komuta zinciri içerisinde açıklamaktan da çekinmeyen, çok rahatlıkla açıklayabilen bir süreç. İkincisi ise, Telekom'la ya da başka bir alanla ilgili kendi ekonomik işletmelerini elbette ki çağdaş yönetimlere, iyi işletmeciliklere, bunları da halkına hizmet amacıyla yapmak yerine, bunu tamamen birileri istediği için yapıyor olmuş olmalarıdır. Telekom'un satışına yönelik süreç, aslında 29 Kasım'daki Dünya Bankası'nın mektubuyla başladı, ancak hükümetin bu açıklamasının, kendisi çıkarmış olduğu 4502 Sayılı Yasa'ya aykırı olması nedeniyle biz oda olarak dava açtık, KİGEM dava açtı ve bunun iptali gündeme geleceğinden dolayı hükümet ihaleyi iptal ederek yeni bir yasa hazırlığına girdi.

Türkiye'de çok komik tartışmaların yaşandığı, özellikle Kemal Derviş'le Enis Öksüz arasında birtakım tartışmaların yaşandığı bir sürece şahit olduk ve bu süre içerisinde de yeni bir yasa, 4673 Sayılı Yasa çıkartıldı. Bu yasayla, Telekom'un yüzde 99'unun satılabileceği, yüzde 49'unun blok satış yoluyla satılabileceği, yüzde 1'lik bir altın hisse olacağı ve yüzde 49'unun da halka arz vesaire ya da küçük girişimcilere satılacağı şeklinde bir model getirildi. Bu yüzde 1'lik hisseye altın hisse tanımı getirileceği ve bununla kamu aleyhine herhangi bir karar almaya çalışırsa diğer pay sahipleri, yani yüzde 99'a sahip olanlar, bunun veto yetkisi olacağı, uygulanamayacağı gibi çok komik maddeler içeren bir yasa çıktı.

Bu süreç içerisinde biraz daha geriye dönecek olursak; 99 seçimlerinden sonra Ulaştırma Bakanlığı'na getirilen Enis Öksüz, Türkiye tarihinin en büyük kadrolaşmasını gerçekleştirdi. Enis Öksüz, gerçekten önce teknik bir altyapıya, daha sonra tecrübeye dayalı bir hizmet alanı olan Telekom'u siyasal bir kadrolaşma alanı olarak gördü ve burada hızlı bir personel hareketliliği yaşandığı,

yani sürgünlerin yaşandığı bir süreç söz konusu oldu ve buralarda bilgileri ve becerileri, yetenekleri, bu kurumu yönetmeye ya da gerçek fonksiyonlarını yerine getirmeye uygun insanlar, uzman kadrosundan alındı ya da sürgün edildi, bunun yerine seçim kaybetmiş olan birtakım kişiler buralara müdür, yetkili olarak getirildi ve kurumda da ciddi bir çöküş yaşanmaya başladı.

İşte satış tartışmalarında Kemal Derviş'le Enis Öksüz'ün çatışması buradaydı; Kemal Derviş, TT Yönetim Kurulu'nda IMF'nin çoğunlukta olacağı bir modeli zorluyordu, Enis Öksüz de buranın kendisinin arpalığı olarak kalabileceği, oraya yerleştirmiş olduğu kadrolara dokunulmayacağı bir modeli zorluyordu. Biz, o dönemde şöyle bir açıklama yapmıştık ki, gazetelerde de bir haber çıktığı için yapma gereği duymuştuk: "Türk Telekom Genel Müdürü İbrahim Alptürk, satışa yönelik özelleştirilmemesi doğrultusunda Elektrik Mühendisleri Odası'yla işbirliği yapıyor" diye Akşam gazetesinde bir açıklama çıkmıştı. Yani onlar, bu kadrolarını koruma güdüsüyle orada özelleştirmeyi sözde istemiyormuş gibi bir havadayken, biz daha farklı bir noktadan, biraz önce anlatmış olduğum çerçevede bir karşı çıkışı örmeye çalışıyorduk. Bu süreç içerisinde hem Kemal Derviş özelleştirme taraftarı, hem Enis Öksüz özelleştirme taraftarıyken, kamuoyuna öyle bir şey yansıdı ki, "Enis Öksüz aslanlar gibi milliyetçilik yaparak satışa direniyor, bunun karşısında da zorlayan birileri var." Aslında sorun böyle değildi, her ikisi de satışı savunuyordu.

Yine Enis Öksüz'ün temel çelişkilerinden biri de şuydu: Hatırlanacağı gibi, 99 yılında hemen hükümetin kurulmasından sonra uluslararası tahkim tartışmaları başlamış ve Türkiye uluslararası tahkimi anayasa maddesi olarak kabul eden az sayıda ülkeden biriydi. O dönem içerisindeki tartışmalarda hatırlanacağı gibi, Enis Öksüz bunun anayasaya monte edilmesi için iki elini birden kaldıran insanlardan birisiydi. Siz, hem uluslararası tahkimi kabul edeceksiniz ve diğer alanlardaki özelleştirmelere evet diyeceksiniz, iş kendi arpalığınıza gelince milliyetçi ve vatansever kesileceksiniz. Özelleştirmeye evet diyeceksiniz. Ancak altın hisseyle bunu koruyacağınızı ya da yönetime sahip olarak buranın satışını engelleyeceğiniz gibi bir psikolojiyle davranacaksınız. Bu tabii ki kendi tabanına yönelik mesajları içeren bir karşı çıkıştı ve sahte bir karşı çıkıştı, çünkü "Gerçek anlamda özelleştirmeye karşı değilim, ama benim kadrolarıma dokunmayacağınız bir modeli getirin" diyordu ve bu süreç içerisinde IMF'nin galip geldiği, Telekom yönetiminin 7 kişiden 9 kişiye çıkartılarak, atanan iki kişiyle Kemal Derviş'in 5-4 üstünlük sağladığı bir süreçle bugüne geldik.

Bugün ne olabilir? Bugün dünya genelinde yaşanan kriz düşünüldüğünde, Telekom'un satışının olanaksız olduğunu düşünüyorum. Bu aslında Türkiye açısından bir avantajdır, ama Türkiye açısından şu andaki konumun tehlikeli olan şöyle bir tarafı vardır: Telekom'da öylesine kötü bir yönetim vardır ki, artık orada kurumun gerçek işlevlerini yerine getiremeyeceği gibi bir kaygı yaşanmaktadır. Özellikle kurum personeli başlangıç itibarıyla özelleştirmelere karşı olmasına karşın, bu kadrolaşmalar ve bu baskı politikaları nedeniyle şöyle bir noktaya gelmiştir, burası da ilginçtir aslında: "Satılsın da bu adamlardan kurtulalım." Yani öylesine bir politika, kurumda da bir çöküş sürecini beraberinde getiren bir tartışmadır bu olanlar.

Bence süreç içerisinde yapılması gereken, Türk Telekom personelinin hızlı bir şekilde ilgili sendikalara üye olarak kendi hukukunu koruyabileceği ve buralarda kuruma sahip çıkma noktasında, kurumun gerçek sahibinin kendisi olduğu, buranın bir kamu işletmesi olduğu ve usulüne uygun işletilip yönetilmesi doğrultusunda bir karşı çıkışı hayata geçirmesi gerekiyor. Yani dışarıdan birilerinin destek vermesinin ötesinde, kurum personelinin işine sahip çıkma güdüsüyle böyle bir karşı çıkışı örgütlemesi gerekiyor.

Demin de söylediğim gibi, Telekom'un kısa vadede satılabileceğini düşünmüyorum. Belki birilerine bedava verirler, onu bilemem, ama fiyatını ne şekilde belirlerlerse belirlesinler, bugün dünya genelindeki ekonomik kriz önce telekomünikasyon sektörünü vurmuştur, ciddi bir kriz yaşanmaktadır, bu kriz nedeniyle de hiç kimsenin "Falancanın altyapısını satın alayım, ben buradan ticaret yapayım" gibi bir kaygı taşıyacağını sanmıyorum. Ancak şöyle bir kaygı taşıyorum: Eğer bu yönetim anlayışı değişmezse, Türk Telekom'un gerçekten birkaç yıl içerisinde bir çöküş yaşayacağını düşünüyorum. Çünkü burası son derece teknolojik olan, bilgi ve tecrübeye dayalı bir yönetim anlayışının hakim olması gereken bir alan, bugün teknolojik olanın altı ay sonra kullanılamaz olduğu bir alan, yani sürekli bir yenileşme, sürekli yeni yatırımlara ihtiyaç duyan bir alan ve Türkiye maalesef bunu yapmıyor, bunu yapmamakta da direniyor. Yaptıkları tek şey, kurumun hâlâ kâr ettiğiyle övünmeleri.

Kurum şu anda bu alanda tekeldir, bir kamu tekeli elinde bulundurmaktadır, hizmet ücretlerine zam yaparak sürekli kâr etmektedir; 2000 yılı içerisinde 1.3 milyar dolar kâr etmiştir, ondan önceki yıllar kâr çok daha fazladır. Ancak kurumun kâr edip etmemesinin ötesinde, kurumun usulüne uygun işletilmesi ve gerçek maliyetleri üzerinden ücretlendirmenin yapılması gerekir. Benim bu temel alanlardaki yaklaşımım şu şekilde: Bir işletmenin sürekliliğini esas alabilecek ve yeni yatırımlarını yapabilecek makul bir fiyatlandırma ile yaklaşılması gerekirken, buralar kamunun diğer açıklarının, hükümetin faiz ödemelerinin karşılanmasında bir araç olarak, özellikle enerji sektörü ve haberleşme sektörü için bir para kaynağı olarak görülüyor ve bu, sürekli faturalarla oynanarak yapılmaya çalışılıyor.

Çıkarılan yasayla ilgili tipik olan bir madde de, ki bu bütün özelleştirme uygulamalarında vardır, hiçbir şekilde sosyal boyut dikkate alınmaz, çalışanlar dikkate alınmaz, burada da alınmamıştır. Yani çalışanlar önce statü değişikliğine zorlanmıştır, ardından da başka kurumlara geçirilmesi vesaire şeklinde ya da işsiz kalma konusunda seçeneklerle karşı karşıyadırlar. Sürekli "Buralarda kadro fazlalığı var" vesaire gibi söylemlerle de sanki devletin varlık nedeni sadece polis ve askermiş ya da vatandaşa zor kullanmak amacıyla varmışçasına, bu alanlarda sanki istihdam gibi bir alanın düşünülmemesi gerekiyormuşçasına bir yaklaşım söz konusu. Türkiye'deki tehlikeli olan noktalardan birisi de her özelleştirmeden sonra çok ciddi anlamda bir işsizliğin yaşanmış olması, bu işsizlik 1990'lara kadar da can yakar bir noktaya gelene kadar da maalesef sol camiadan ciddi bir ses çıkmamıştır. Bugün de aslında çok fazla bir ses çıktığı söylenemez, yani kendini soldan, emekten yana sayan partileri de bu kategoride sayabiliriz. Ancak bunun ciddi bir şekilde örülmesi ve artık Türkiye'deki bu tür şeyleri engellemek, dava

açmak vs değil, topyekün bir iktidar mücadelesiyle olabilecektir. Çünkü artık Avrupa Birliği'nin tanımı da bellidir, diğer gelişmiş ülkelerin de ne yapmak istedikleri bellidir, dolayısıyla bunlara karşı çıkma cesaretini gösterebilecek bir siyasi perspektifle aşılabilecek bir şeydir, bu da siyasal partilerin görevidir. Biz bir oda olarak kamu adına eleştirel noktada durmak ve doğruları söylemekle yükümlüüz. Böylesi bir anlayışın gerçekleşmesiyle bu tür sorunlar ortadan kalkabilir.

Beni dinlediğiniz için teşekkür ederim.

DURSUN YILDIZ- Biz teşekkür ediyoruz.

Değerli konuklar; programdaki süremize uyabilmek için gayret sarf edersek, 16.15'te bu oturumu kapatmamız gerekiyor. Şu anda 5 dakikamız var ve 5 dakika için salondan gelen soru ve/veya katkıları alacağız.

Buyurun.

SELÇUK SOYLU (Havacılık Mühendisi)- Kemal Ülker'in söylediklerine kısa bir katkı yapmak istiyorum: "IMF Yasaları" başlığında tartışıyoruz, ama bu yasaların birçoğu, hatta bildiğim kadarıyla hepsi, Avrupa Birliği'ne uyum sürecinde hükümet tarafından oluşturulan ulusal programda da var. Sivil havacılık konusunda acil olan, Türk Havayolları'nın kendi bilet fiyatlarını belirlemesini getiren yasa değişikliği yapıldı. Ancak ulusal programda olan birkaç konu var; birincisi kabotaj hakkı -bir denizcilik terimidir aslında, ama havacılıkta da kullanılıyor- bunun ulusal programda yeri var. Ulusal programda deniyor ki, "Yabancı devletlere de kabotaj hakkı verilecek." Yani bu demektir ki, Lufthansa Havayolları İstanbul-Ankara arası uçuş yapabilecek.

Türk Havayollarının özelleştirilmesi, yakın bir tarihte mümkün görünmüyor, uluslararası piyasanın getirdiği bir şey bu, ama Lufthansa'nın ya da yabancı havayollarının yurtiçinde uçuş yapabilmesini getirecektir, bu Türk Havayolları'nı çökertecek bir şeydir.

İkincisi, Sivil Havacılık Yasası. IMF'nin dayatmasıyla getirilen yasa değişikliğinin ötesinde, bir Sivil Havacılık Kurumu ve Kurulu oluşturulmasını getiren bir yasa. O da yakın dönemde gündeme gelecek sanıyorum. Yasayla birlikte getirilecek birtakım değişiklikler var, bunun da gündeme alınması gerektiğini düşünüyorum. Ulusal program çerçevesinde, Avrupa Birliği sürecinde havacılık alanına getirilen yeni düzenlemeler, hem sendikal düzlemde, hem mesleki düzlemde,



ÜÇÜNCÜ OTURUM
“SOSYAL DAYANIŞMAYLA İLGİLİ DÜZENLE-
MELER”

Oturum Başkanı

Kaya Güvenç

TMMOB Başkanı

Katılımcılar

Süleyman Çelebi

DİSK Genel Başkanı

Sami Evren

KESK Genel Başkanı

KAYA GÜVENÇ- Sayın konuklar, sevgili arkadaşlarım; "IMF'nin Dayattığı Yasal Düzenlemeler" konulu sempozyumumuzun üçüncü oturumuna hoş geldiniz.

Biliyorsunuz bu 15 yasa -aslında 15 yasayla sınırlı filan değil, bunlar sadece o Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı'nda sayılan yasalar- ve ilk bakışta iki yasa, o günün koşullarında ele alındığında çelişkili gibi görüldü, "Bu listede neden bunlar yer alıyor" diye insan ister istemez şöyle bir tereddüt geçirdi. Ancak biraz sonra DİSK Genel Başkanı Sayın Süleyman Çelebi ve KESK Genel Başkanı Sayın Sami Evren, bu olaylarla ilgili bilgileri aktarınca, aslında bu listede neden yer aldığı da bir şekilde anlaşılmış olacak. Bu yasalardan bir tanesi, Ekonomik ve Sosyal Konsey Yasası, -biliyorsunuz bu yasa çıktı, şu anda yürürlükte- diğeri ise İş Güvencesi Yasası. İş Güvencesi Yasası, anımsarsanız bir yıldan beri tartışılan ve Çalışma Bakanlığı tarafından da sürekli bir propaganda şeklinde gündeme getirilen bir yasa, henüz mecliste görüşülmeye başlanmadı, hatta bildiğim kadarıyla tasarısı bile henüz meclise inmedi. Bu yasaları da IMF yasaları bütününde amaçları ve getirdikleri ile tartışacağız.

Tabii bu arada bu listelerde yer almayan, ama çalışma yaşamını çok yakından ilgilendiren bir başka yasa, Kamu Çalışanları Sendikası Yasası çıktı, sanıyorum Sami Evren arkadaşımız ona da değinecektir.

Bu turu İş Güvencesi Yasası'yla başlatıyoruz.

Buyurun Sayın Çelebi.

SÜLEYMAN ÇELEBİ (DİSK Genel Başkanı)- Sayın Başkan, değerli arkadaşlar, değerli katılımcılar; hepinizi Türkiye Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu adına saygıyla selamlıyorum.

Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği önemli bir işlevi yerine getiriyor. Mimarlık ve Mühendislik Haftası çerçevesinde düzenlenen etkinlik yalnız bu salonda kalmayacak, sorunların toplum kesimleriyle paylaşılmasında önemli bir görev üstlenmiş olacak. Bundan önceki oturumlarda Türkiye'nin nereye yönlendirildiği, ülkemizin içinde yaşadığı sorunlar ele alındı, hep birlikte izleme fırsatı bulduk. Sorunların, konuların teknik ayrıntılarını ne kadar iyi kavrarsak, topluma ne kadar iyi anlatırsak o kadar yararlı olur. Onun için bu toplantılara, panellere, seminerlere ihtiyaç var. Önemli bir konuyu işliyoruz, bu anlamda emeği geçen, katkıda bulunan herkesi kutluyorum. Sabır gösteren arkadaşlara şimdiden teşekkür ediyorum.

Değerli arkadaşlar,

Ülkemizde çok sorun var. Burada hepsini sıralamaya kalksak, sabaha kadar bu salondan çıkamayız. Ben daha çok konumuz olduğu için iş güvencesine yönelik değerlendirmeler yapmak istiyorum.

İş güvencesi sadece kriz ortamında değil, uzun bir süreden beri Türkiye'nin, sendikal hareketin, emekçilerin gündeminde olan, tartışılan bir konu. Türkiye'nin 158 sayılı ILO Sözleşmesi'ni imzaladığı tarihten bugüne kadar tam yedi yıl geçti. Bugüne kadar, iktidara gelenler yedi yıllık dönem içerisinde iş güvencesini içeren 158 sayılı ILO Sözleşmesine uygun yasal düzenleme konusunda maalesef adım atmadılar. Ne zaman Avrupa'dan bir baskı, ILO'dan bir baskı geldiğinde bu konu Türkiye'nin gündemine, ILO toplantısı öncesi Türkiye'nin gündemine sunulur,

sonra yine gündemden kalkar ve her yıl haziran ayında yeniden bu sorunları tartışırız.

İş güvencesi sorunu, Türkiye'nin en temel sorunlarının başında geliyor. Önceki oturumlarda da belirtildiği gibi, işten çıkarmalar daha önce ağırlıklı özel sektör işletmelerinde görülüyordu. Şimdi kamuya da yansıdı. Kamuda birçok işçi, memur resen emekliliğe zorlanıyor. Özellikle özelleştirme uygulamalarından sonra binlerce işçinin işsiz kaldığını yaşadık, gördük. Binlerce insan, kalifiye eleman işten atıldı. Bu arkadaşların bir güvenceye sahip olmadıkları belgelendi.

Yine özel sektörde kriz bahane edilerek binlerce emekçi işsiz kaldı. Kriz öncesi dönemlerde iş güvencesi konusu Türkiye sendikal hareketinin, işçi sınıfının üzerinde durduğu önemli konuların başında geliyordu. Bizler yıllarca iş güvencesi taleplerimizi gündeme taşıdık, mitingler yaptık,

DİSK olarak Ankara'ya yürüdük. Ama itiraf etmeliyiz ki, bütün çabalarımıza ve etkinliklerimize rağmen başarılı sonuç alamadık.

Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanı Sayın Yaşar OKUYAN, Avrupa Birliği uyum yasalarıyla beraber iş güvencesi yasası için Türkiye'deki üç işçi konfederasyonu DİSK, TÜRK-İŞ, HAK-İŞ ve işveren konfederasyonu TİSK'in bu konudaki görüşlerini aldı. Öğretim üyelerinden oluşan bir bilim kurulu. İş güvencesi yasa tasarısı hazırlığı yapıldı. Kuşkusuz bizim taleplerimizin hepsini kapsamasa da, iş güvencesi yasa tasarısı şekillendi. Ancak konunun meclise taşınması ve yasalaşmasına ilişkin hiçbir adım atılmadı. Yasa tasarısı tam anlamıyla bir güvence getirmemekle birlikte, haksız yere ve sendikal örgütlenme nedeniyle işten atılmayı önleyecek bir düzenleme getiriyordu. Tasarı ILO Sözleşmesine tam uyum sağlamasa da, atılan önemli bir adım olarak görüldü.

Özal döneminden başlayan ve Körfez Savaşı sırasında dile getirilen bir verip, beş alma gibi yaklaşımla örtüşen bir mantık, iş güvencesi yasası gündeme geldiğinde ortaya konulmuştur. Bizlere bir şeyler verilirken, bizlerden de bazı şeyler geri alınmak istenmiştir. Kazanılmış haklarımızı elimizden almaya niyetlenmişlerdir.

İş güvencesi konusunda bir yıldan beri yaşanan süreci emekçiler hep beraber gözledi. Konu iş güvencesi ile sınırlı değildir. TİSK Genel Başkanı Sayın BAYDUR, iş güvencesi gündeme her geldiğinde; evet iş güvencesi olmalı ama bununla beraber kıdem tazminatı kaldırılmalı, esnek çalışma mutlaka yasallaşmalıdır diyor. Bunların olmaması halinde bir iş güvencesi asla gündeme getirilmemeli, tartışılmamalı, meclise girmemeli diyor.

Sayın bakan defalarca toplumun önüne çıktı, işçi, işveren konfederasyonlarıyla, sendikalarla toplantılar yaptı, iş güvencesi yasa tasarısının en geç sonbaharda yasalaşacağını topluma deklare etti. Bakanlar Kurulu'nda, iş güvencesi yasa tasarısını meclis gündemine taşıyacak hiçbir adım atılmadı. Çünkü bu ülkede artık emekçilerin, sendikaların, meslek örgütlerinin, sivil toplum örgütlerinin, hatta siyasetçilerin söylediği değil, sermayenin bu konudaki söylediği önemli. Tercihlerini sermayeden yana kullanıyorlar. İktidar bundan etkilenen bir yapı. Sayın Baydur'un onaylamadığı, kabul etmediği, beraberinde kıdem tazminatının kaldırılmadığı, esnek çalışmanın yasallaşmadığı bir düzenlemeye meclisin evet

demeyeceğini artık hepimiz bilmeliyiz.

Özellikle bu yeni dönemde bu sürecin aşılabılmesinin yolu şuradan geçiyor. Sosyal diyalog çerçevesinde taleplerimizi bugüne kadar konuştuk. Komisyonlarda görev aldık. Sosyal diyalog anlamında bu ülkenin bütün kesimleri görüşlerini açıkça ortaya koydu. Artık diyalogla bu sorunun bir yere varamadığını hep beraber gördük. Diyalog süreci bu anlamda bitmişti. Diyalog artık monoloğa dönüşmüştür.

Sayın başbakana gidiyoruz, sayın başbakan yardımcısına, bakanlara gidiyoruz, sorunları DİSK olarak, Emek Platformu olarak aktarıyoruz. Çözüm için seçenekler ürettik, Emek Platformu'nun alternatif programını sunduk, kamuoyuyla paylaştık, ancak iktidardan olumlu yanıt alamadık. İnsanlar bazen türbeye gider, bazısı annesinin, babasının mezarına gidiyor, oralarda ölümlerle bir iletişim kuruyor. Biz hükümetle bu iletişimi kuramıyoruz. Kendilerine bir model çizmişler, IMF reçeteleri dışındaki bir yaklaşımı kabul etmiyorlar. Hükümete hangi önerileri götürürsek götürülim kayıtsız kalıyorlar. Yeraltı kaynakları, yerüstü kaynakları konusunda çözüm önerilen, tarımın sorunlarının çözümü, hayvancılığın geliştirilmesi, esnafın sorunlarının çözüm yolları, reel sektörün üretime yeniden dönüştürülmesi konusundaki alternatif politikaları ortaya koyuyoruz; hükümetin bunları algılama yaklaşımı ortadan kalkmış durumda. Onlara bir paket verilmiş, bir reçete verilmiş o reçetenin dışına çıkan en ufak bir öneri ve yaklaşıma evet demiyorlar.

Onun için iş güvencesi konusunda ilgili düşüncemizi, en son dörtlü görüşmemizde DİSK, TÜRK-İŞ, HAK-İŞ ve TİSK genel başkanlarının hazır bulunduğu, Sayın Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanı Yaşar Okuyan'ın da katıldığı toplantıda dile getirdik. Ekim ayı içerisinde kadar iş güvencesi yasa tasarısı Bakanlar Kurulu'nca, meclis gündemine gelmez ve yasalaşmazsa DİSK olarak iş güvencesi konusunda ilgili hiçbir toplantıya katılmayacağımızı söyledik. Çünkü gündemi boşuna meşgul ediyorlar, insanları boş yere umutlandırıyorlar. Tekrar geriye döndüğümüzde binlerce insanın haksız yere işten atıldığı sırf anayasal haklarını kullandıkları için, sendikalı oldukları için işinden olduğunu, işsiz kaldığını hep beraber yaşıyoruz. Yaşama hakkı ne kadar kutsalsa, çalışma hakkı da o kadar kutsaldır.

İş güvencesi konusu emekçiler açısından gündemimizin birinci maddesini teşkil ediyor. Eğer bu gidişe dur demezsek, bu iş durdurulamazsa, işyerlerinde çalışanlar tamamen işsiz kaldığı zaman iş güvencesi çıkacaksa bunun bir anlamı kalmaz.

Yine bu ülkede bir buçuk milyona yakın insan ekonomik krizden dolayı işsiz kaldı, şu anda işsizlik tehdidi her geçen gün devam ediyor. Bu konuyla ilgili hükümetin hiçbir tedbir aldığı yok, işten atılmalar devam ediyor, işten atılmalar konusunda hükümetin hiçbir yaptırımı yok. Adeta bu süreci seyrediyor. Bazı işletmeler ortamı fırsat bilerek birçok işyerini tasfiye ederek, yerine daha düşük ücretle, hatta asgari ücretin altında ücretle işçi alıyor. Birçok işyeri kıdem tazminatını vermeden işçi çıkartıyor, birçoğu ücretsiz izine çıkartarak taşeronlarla üretimi devam ettiriyor, bazı işyerleri yüzde 50 kapasiteyle işçi çalıştırarak fillen esnek çalışmayı uygulamaya koyuyor. Bazı işletmeler ülkeyi terk ederek Bulgaristan, Romanya, Polonya gibi başka ülkelerde yatırıma yöneliyorlar. Buna gerekçe olarak, birinci neden olarak ülkemize AB ülkeleri ve ABD'nin uyguladığı kotalar,

ikinci neden olarak enerji maliyetlerinin yüksekliğini gösteriyorlar.

Elektrik enerjisi Bulgaristan ve Romanya'da 2,5 sente satılıyor. Ülkemizde ise elektriğin fiyatı 7 ile 9 sente ulaşıyor. Türkiye bu enerji politikalarıyla bu ülkelerle sanayide rekabet edemez. Yeraltı ve yerüstü doğal kaynaklarını harekete geçirmeyen bir ülke bunun için kriz yaşıyor. Bunun bedelini de emekçiler ödüyor.

Değerli arkadaşlar,

Bu tip toplantıların, panellerin önemini bir kez daha vurgulamak istiyorum. Bu toplantılar yalnızca salonlarda kalmamalı. Burada tartışılan sorunlar toplumla buluşturulmalı. Tabii ki bu sürece müdahil olacak örgütlü toplum yapıları yeterince güçlü değil. Bugün geldiğimiz nokta, örgütlü toplumun yeterince etkili olmaması sonucudur. Örgütlü sivil toplum kuruluşları, iş ve güç birliğini ne kadar geliştirirse, bir arada duruşta ne kadar net bir tavır sergilerse sıkıntımız o kadar azalır. Bugün nereye gidersek gidelim herkes hayatından şikayetçi; berbere gidelim öyle, kasaba gidelim öyle, ekme kuyruğunda saatlerce ucuz emek almak için bekleyenler öyle. Türkiye'nin çiftçisi, emeklisi, esnafı uygulanan politikalardan şikayetçi. Ama yanlış bir şeyler var; sanıyorum, bu sürece seyirci kalıyorlar. Tabii bireysel bazı tepkiler ortaya konuluyor, zaman zaman insanlar Başbakanlık binası önünde yazarkasa fırlatıyor, bazıları kendini yakıyor. Ama bu yapılanlar bireysel tepkiler. Bu sürece eğer örgütlü toplum birimleri olarak yeterince müdahil olamazsak, toplumsal muhalefet güçlerimizi ortaya koyamazsak, Türkiye için çok geç olacak.

Türkiye bu sürecin içindedir. Özellikle sendikal yaşamda karşı karşıya kaldığımız sorular, iş güvencesi sorunu başta olmak üzere sendikal örgütlenme özgürlüğü önündeki engeller, yüzde 10 barajı, noter aracılığıyla üye olma gibi 12 Eylül hukukunun getirdiği antidemokratik yasalar var oldukça, bu sorunlar aşilamaz.

Türkiye'de sendikal olmanın çok ciddi bedelleri var. Özellikle DİSK olarak başta özel sektörde olmak üzere, kamu sektöründe ciddi sorunlarla karşılaştık, örgütlenmemiz engellendi. Bu konuda en çok etkilenen kurumların başında geliyoruz. Örgütlendiğimiz yerlerde binlerce insan sırf sendikal oldukları için işten çıkartıldı. DİSK olarak yalnız örgütlenme çalışmalarıyla işi noktalamıyoruz. İşsizlik sorununa çözüm bulmayı ve işten atılmaların engellenmesi yolunda adımlar atıyor ve mücadelesini veriyoruz. Her örgütlendiğimiz işyerinin örgütlenme sonrasında binlerce insan sokağa itildi, aç kaldı, işsiz kaldı, açlığa mahkum edildi. Yaşama hakkı kadar kutsal olan çalışma hakkı elinden alındı. Bütün bu süreci değerlendirerek, DİSK ve KESK olarak TMMOB, TTB, TEB, TDB ve demokrasi güçlerinin desteğiyle ülkemizde yaşanan tüm sorunlara karşı 5 Kasım'da Edirne, Diyarbakır, Gaziantep, Denizli ve Samsun illerinden 5 koldan bir yürüyüş başlatacağız. Yaklaşık 25 il, 100'e yakın ilçe ve beldeyi kapsayacak şekilde, halkın da desteğini alarak bu sorunları televizyonlarda, basın toplantılarında dile getiren, geçiştiren bir yaklaşım yerine, işsizliğe, yoksulluğa, yolsuzluğa ve savaşa karşı küresel eşitlik, adalet ve barış için Ankara'da 9 Kasım'da buluşmak üzere yürüyeceğiz. Biz DİSK olarak ekim ayında bu etkinliği düşünüyorduk, 9 Kasım'a çektik. Çünkü küreselleşmenin getirdiği işsizlik, haksızlık, adaletsizlik artık diğer ülke emekçilerini de derinden etkilemiş durumda. Üyesi olduğumuz Uluslararası Özgür İşçi Sendikaları Konfederasyonu ICFTU, 9 Kasım'ı tüm dünyada küreselleşmeye karşı eylem günü olarak kabul etmiş. Biz de eylemimizi o günle

buluşturarak, DİSK ve KESK olarak 9 Kasım'ı Türkiye emekçileri açısından eylem günü olarak kabul ettik.

Her sorunu bu yürüyüşle çözeceğiz demiyorum. Amacımız Türkiye'de yaşanan tüm sorunları, küreselleşmenin bize dayattığı özelleştirme ve özelleştirme sonucu işten atılmaları, işsizliğe, yoksulluğa karşı tepkileri ortaya koymaktır. Toplumsal muhalefet örgütleri olarak daha dirençli, daha mücadeleci bir çizgide, bir hatta durmaktır.

Gönül arzu ederdi ki Emek Platformu çerçevesinde bu etkinliği beraber yapabilelim. Pazartesi günü Emek Platformu'nun "Savaşa Karşı Barış" adı altında bir gündemle toplanacaktır. Umarım oradan da olumlu sonuçlar çıkar, Türkiye'nin yangın yerinden kurtuluşuna toplumsal muhalefet örgütleri olarak katkı verebiliriz. Sendikalar, meslek örgütleri olarak bu ülkenin halinden şikayetçi olanlarını, sıkıntılarını dile getirebiliriz. Bu illerden başlatacağımız yürüyüş klasik bir yürüyüş değil, sırf kendimize işkence yapmak, kendimizi yormak için yola çıkmıyoruz. İl il, ilçe ilçe, işyeri işyeri bu bölgelerde yaşanan, biraz önce sayılan benzeri sorunları, yalnızca sendikal hareketin gündeminde olan konuları değil, meslek örgütlerinin sorunlarını, Türkiye'nin gündeminde olan konuları halkla paylaşmak istiyoruz, toplumla paylaşmak istiyoruz, Türkiye ile paylaşmak istiyoruz. Verilecek toplumsal mücadele çerçevesinde bu sürecin aşılacağına inanıyoruz. Yoksa kimse ne iş güvencesi konusunda, ne sendikal hak ve özgürlükler konusunda, demokrasi, yoksulluk, yoksuzluk konusunda mücadele verilmeden bir yere varmak mümkün değildir Artık konuşma yerine toplumun dinamik yapılarıyla harekete geçme zamanı gelmiş ve geçmiştir. DİSK olarak biz mücadeleye hazırız. Ben bu bölümde bunları ifade etmek istiyorum. KESK Başkanı Sayın Evren'e konuşma fırsatı tanıyabilmek için konuşmamın bu bölümünü tamamlıyorum..

Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği Başkanı'na tekrar teşekkür ediyorum.

Hepinizi saygıyla selamlıyorum.

KAYA GÜVENÇ- Teşekkür ediyorum. Sayın Sami Evren, buyurun.

SAMİ EVREN (KESK Genel Başkanı)- Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği'nin düzenlemiş olduğu bu panelde konuşmacı olduğum için mutluyum. TMMOB'nin, bu sempozyumdaki görüş ve önerileri toplumun çok geniş kesimlerine ulaştıracağından eminim. Daha önceki deneyimlerimden biliyorum ki, TMMOB'nin hazırlamış olduğu dokümanlar, birçok demokratik kitle örgütüne ulaşıyor ve önemli katkılar sunuyor.

Derviş ya da IMF yasaları olarak bilinen ve son 7-8 ay boyunca yoğun bir biçimde karşı çıktığımız, alternatifini de ifade ettiğimiz politikaların yaratacağı sonuçlar, konuşmacılar tarafından açıkça değerlendirildi. Türkiye'yi nasıl bir sürecin ve yapılanmanın beklediğini, sonuçlarını hep birlikte göreceğiz.

Devletin yeniden yapılanma süreciyle birlikte birçok yasa, yeni kurumlar yaratıyor. Başta anayasa olmak üzere, Türkiye yaklaşık 22 yıldır 12 Eylül hukukuyla yönetilmektedir. Nasıl bir devlet ve toplum projesi öngörürseniz, ona uygun anayasa ve yasalar yaparsınız. Mevcut sistemin kendi içinde tutarlı olduğu söylenebilir. Çünkü bu düzenin savunucuları, 12 Eylül hukukunu kabullenen,

demokratik-katılımcı olmayan, otoriter-baskıcı, yukarıdan aşağıya yöneten bir rejim yapısında, buna uygun yasalarını yapıyorlar. Dolayısıyla bütün toplumu, bu çerçevede denetlemeyi öngörüyorlar. Buna yaparken kimi yasaların, örneğin Ekonomik ve Sosyal Konsey, İş güvencesi, Kamu Görevlileri Sendikaları Kanunu gibi, demokratik-katılımcı özellikler taşıdığını iddia edebiliyorlar. Avrupa Birliği adaylık sürecinde bu ve benzeri iddialarla, aldatmacalarla karşılaştık.

Ekonomik ve Sosyal Konsey, birçok Avrupa ülkesinde farklı işleyişe sahip. Türkiye'de çıkan yasa gereği, Ekonomik ve Sosyal Konsey'de 16 devlet temsilcisi, 12 işveren temsilcisi ve 9 işçi temsilcisi olmak üzere toplam 37 temsilci bulunuyor. Bu sayıya, en fazla üyeye sahip kamu çalışanları konfederasyonunun da ekleneceği söyleniyor. Ayrıca başbakan isterse, diğer sivil toplum örgütlerinden de katılımcı isteyebilecek. Bizdeki bu sayılara karşılık, başka ülkelerden örnekler vermek istiyorum. Örneğin Avrupa Birliği'nde 65 işçi, 57 işveren, değişik mesleklerden 67 olmak üzere toplam 289 temsilci var. Belçika'da 11 işçi, 11 işveren ve diğer bağımsız üyelerle birlikte toplam 24 kişi, İngiltere'de 6 hükümet, 6 işveren, 6 işçi ve diğer bağımsız üyelerle birlikte toplam 24 temsilci var.

Ekonomik ve Sosyal Konsey, demokrasi varsa, katılımcılık varsa, tarafların, örgütlü kesimlerin işveren karşısında ülkenin sorunlarını, kendi sorunlarını paylaştıkları, demokratik zeminlerde uzlaşma, diyalog zeminlerinin ortaya çıktığı bir kurul olması gerekiyor. Bu da yetmiyor, tamamıyla bağımsız ve demokratik bir işleyişe sahip olması gerekiyor.

Ancak bizde bu kurulun başkanı başbakan ve hükümet isterse, kurul toplanıyor; kurulu oluşturan üyeler, toplantı çağrısı yapamıyorlar. Toplantı çağrısı yapabilmek için 1/3 çoğunluğu bulmak gerekiyor. Bunun sayısı 12 olup üç işçi konfederasyonunun toplam katılımı 9 kişidir. Dolayısıyla Türkiye'de iş güvencesi gibi çalışanlarla ilgili önemli bir sorun olduğunda Türk-İş, Hak-İş ve DİSK toplantı çağrısı yapamıyor. Dolayısıyla bu kurul, AB adaylık sürecinde, "toplumla uzlaşıyoruz, herkesle uzlaşıyoruz, bizde de demokratik kurumlar var" propagandası yapılan, göstermelik bir kurul.

Konseyin işleyişi, ILO normlarına aykırıdır. ILO'nun 144 no'lu sözleşmesinde, işçi ve işveren sayısının eşit olması gereğinden bahsetmekle birlikte, bizdeki konseyde böyle bir eşitlikten bahsedilemez.

Ekonomik-Sosyal Konsey ve sosyal tarafları ilgilendiren benzer kurumların demokratik, bağımsız ve üretken olabilmeleri için, öncelikle devletin ve bu paralelde çalışma yaşamının da demokratik olması gerekiyor. Devletin, çalışma yaşamının demokratikleşmediği bir ortamda, oluşturulacak bu ve benzeri kurumların meşrulaştırılmaması gerekiyor. Devletin hesaplı davranarak, göstermelik bir kurum oluşumuna gitmesi ve sosyal tarafların böylesi anti-demokratik yapılanmalar içinde bulunması sorunlarımızı çözmediği gibi, bu biçimde oluşturulmuş kurumları meşrulaştırabiliyor.

Başbakan Ekonomik-Sosyal Konsey'in başkanı olacaksa, içinde 16 devlet temsilcisi yer alacaksa, -ki bunların birçoğu bakan veya bakanı temsil eden kişiler- olacaksa, bu kurulda demokratikleşmeden yer almak doğru değildir. Dolayısıyla, bildiğim kadarıyla, yılda 3 kez toplanan böyle antidemokratik bir kurumu, çok sağlıklı bir diyalog varmış gibi göstererek, meşrulaştırmak doğru

değildir. Türkiye’de sadece Ekonomik ve Sosyal Konsey’le ilgili değil, diğer yasalarda da benzer tartışmalar yaşanmaktadır. Örneğin toplu sözleşme ve grev hakkı içermeyen bir yasa meclisten geçirilmiştir. Bu yasa kamu emekçilerine hiçbir hak getirmediği gibi yasaklar ve kısıtlamalarla doludur. Yasaya göre son sözü Bakanlar Kurulu söylemektedir. Yani kamu emekçileri olarak “toplulu görüşme” adı altında birkaç müzakereye katılacağız ve kamuoyu karşısında “anlaştık” veya “anlaşamadık” diyeceğiz. Anlaşamadığımız takdirde son söz Bakanlar Kurulu’nun. Ekonomik-Sosyal Konsey de aşağı yukarı benzer durumda. Hazırlanan raporlara şerh konulacak, itiraz edilecek ama sonuçta devlet kendi bildiğini açıklayacaktır.

Türkiye’deki toplumsal mücadelenin yeterince yükselmemiş olduğunu biliyoruz. Bunun birçok nedeni var. Kamu emekçileri yarıdır mücadele yürütüyor ve bu mücadele içinde KESK, oldukça deneyimli ve birikimli. Ama bu sadece bir sosyal kesimin tek başına yürüteceği bir faaliyetle sınırlı kaldığı takdirde ya da sadece sendikaların yürüttüğü bir sendikal faaliyet düzeyinde kaldığı takdirde, başarı şansı azalıyor. Oysa mücadelenin çok daha geniş kesimleri kapsamaması ve bir sistem eleştirisine dönüşmesi, başarı şansını artıracaktır.

Emek Platformu içinde oldukça etkili eylemler yapıldı. Emek Platformu’nun gerek kriz sonrası gerekse daha önce ortaya koymuş olduğu eylem ve etkinlikler oldukça anlamlıdır. Ancak eylemlerimiz, köklü bir sistem eleştirisine dönüşmediği takdirde saman alevi gibi yanıp sönen eylemler niteliğinde kalacaktır. Bunu aşabilecek perspektif, politik bir düzlemden olmalıdır. Toplumun daha geniş kesimlerinin siyaset yaptığı, siyasi iktidar kavgasına emek örgütleriyle birlikte katıldığı, mevcut iktidarları uzaklaştırdığı, tepki eyleminden ziyade köklü bir sistem değişikliğini öngören, yoksulluk ve yolsuzluk düzeninin değişmesi gerektiğini ifade eden, toplumun geniş kesimlerinin inisiyatifini esas alan bir süreç başlatılabilir. Mevcut sistem, Milli Güvenlik Kurulu vesayeti altında başta siyasi partiler ve seçim yasası olmak üzere antidemokratik kurum ve kurallarını sürdüren ve yeniden şekillendiren bir sistem. O nedenle “Ekonomik ve Sosyal Konsey’e karşı çıkıyoruz” veya “oraya katılmıyoruz” demek, sorunu çözmiyor. Sorunun çözümü toplumun siyasallaşmasından geçiyor.

Ekonomik-Sosyal Konsey eğer gerekliyse, çevrecilerden kadınlara kadar, sendikalardan üniversitelere kadar, toplumun örgütlü kesimlerinin katılımıyla, fikir üretimiyle, bilginin toplumun geniş kesimlerince paylaşımında ve değerlendirilmesinde demokratik bir zemin olmalı. Devletin ve siyasi iktidarın demokratik bir yönelimde olmadığı ortamlarda, yüz binlerle konulan tepkiler bile algılanmıyor, demokratik eylemlere saldırılıyor, gaz bombası atılıyor, insanlar coplanıyor. Hatta ve hatta “barış” diyene, “Türkiye savaşa girmesin” diyene bile saldırılıyor, hak ve çıkarlarını korumak isteyenlere saldırılıyor.

Dolayısıyla bu saldırıları ortaya koyan siyasi iktidarların, uzlaşma, diyalog adına ortaya atılan Ekonomik-Sosyal Konsey’de samimi olduklarına inanmak zor. Bu kurum demokratik işleyişe uygun çalışmamakta, sosyal taraflara katkı sunmamaktadır.

Önerimiz, Ekonomik ve Sosyal Konsey’in demokratikleşmesi, tarafların eşit temsildir. Hükümet, konseyde sadece gözlemci düzeyinde olmalı, oy hakkı olmalıdır. Üniversite çevrelerinden katkı, araştırma ve raporlar sunulmalıdır. Sosyal taraflar uzlaştığı takdirde ortaya çıkan sonuç, siyasi iktidarları, parlamentoyu bir

biçimiyle bağlamalıdır ya da en azından öyle bir kültür oluşturulmalıdır ki ortaya çıkan sonucun gerekleri yürütme tarafından yerine getirilmelidir. Ancak böylesi bir işleyişle Ekonomik ve Sosyal konsey, bir konsey niteliğini taşıyabilir. Böyle bir işleyiş de demokratik ülkelerde olur. O nedenle toplumsal muhalefeti, sürekliliği olan bir biçimde ayağa kaldırmamız gerekiyor. 9 Kasım'da Ankara'da olduğu gibi yüz binlerce emekçinin, binlerce çalışanın, küreselleşme sonucunda mağdur olan herkesin ayağa kalkması gerekiyor. Bu örgütlenebilirse; gerçek Ekonomik ve Sosyal Konsey oluşur. Alanlarda binlerce sosyal tarafın "biz tarafız" dediği konsey, gerçek Ekonomik-Konsey'dir. Onları ancak ve ancak böylesi demokratik tepkilerle bir noktaya getirebiliriz. Emekten, demokrasiden yana bütün güçlerle bunu başarmak zorundayız.

Dinlediğiniz için teşekkür ederim.

KAYA GÜVENÇ- Sami Evren'e de teşekkür ediyorum.

Sorularınızı, katkılarınızı alacağım; ancak aramızda Memur-Sen Genel Başkanı Sayın Fatih Uğurlu da var, o bir katkıda bulunmak isterse söze kendisinden başlayalım.

M. FATİH UĞURLU (Memur-Sen Genel Başkanı)- Sayın Başkan, sayın KESK'in ve DİSK'in genel başkanları; bilhassa gerek Sendika Yasası konusunda, gerek ESK konusunda Sami Bey görüşlerini çok güzel ortaya koydu, aynen katılıyorum. Ekonomik-Sosyal Konsey, bir oyalama konseyidir, kesinlikle sosyal tarafların temsili falan söz konusu değildir. Nasıl Kamu Çalışanları Sendika Yasası, "Bir yasa var" diye çıkartıldı ise o konseyin de amacı odur, "Böyle bir konsey var" demek için. Konseyin bir yaptırımı yok, sosyal tarafların katılımı demokratik değil vesaire... Kaldı ki bu tür kuruluşların olması, bizde demokratik bir açılım gereği değil, birtakım yerler tarafından, "Avrupa Birliği istedi" ve "Bizde de bulunsun" diye kuruluyor, ama bunların gerçek işlevi nedir, bunlar kesinlikle ortaya konulmuyor.

Ben, Sayın Kaya Güvenç'e, bu etkinliklerinden dolayı teşekkür ediyorum; kendileri dostumuz, sağ olsun, Emek Platformu dönem sözcülüğü de yapmıştı. Bu etkinliklerin başarılı olması dileğiyle saygılar sunuyorum. Tabii broşürleri de bekliyoruz, konuşmacıların dediği gibi, o kalıcı oluyor ve daha çok yararlanıyoruz. Saygılar sunuyorum.

KAYA GÜVENÇ- Teşekkür ederim. Buyurun efendim.

AHMET ENİŞ (Makina Mühendisleri Odası Yönetim Kurulu Üyesi)- Sayın Evren, değişik ülkelerdeki ekonomik-sosyal konseyle ilgili örneklemelerde bulundu. Bu ülkelerdeki ekonomik-sosyal konseylerin eşit koşullarda işleyip işlemediğini merak ediyorum. Birinci konuşmasında "Ekonomik-Sosyal Konsey'de işverenle işçi temsilcilerinin eşit şekilde temsiliyetinin sağlanması gerekir" derken, acaba bunu tasvip ediyorlar mı? Öbür taraftan da emek cephesinin 9 Kasım'da birleşik mücadelesi içerisinde yaratacağımız gerçek Ekonomik-Sosyal Konsey'in bu olduğu ifade edildi. Birinci ifadesiyle ikinci önermeleri bir çelişki oluşturuyor mu, acaba bu konuda ne diyorlar? Gerçek Ekonomik-Sosyal Konsey olarak böyle bir önerme mi var, yoksa emekçilerin birleşik mücadelesinin gerekliliği konusunda bir şey mi ifade etmek istediler? Lütfeder açıklarlarsa sevinirim.

KAYA GÜVENÇ- Teşekkür ediyorum. Buyurun.

ŞERAFETTİN CANAZ (İnşaat mühendisi)- Ben, pazartesi gününden itibaren sunulan bu etkinliklerin çoğuna katıldım. Katılımcı arkadaşlarımızın görüşlerini dinledik, bilgilendik, bir sürü şey öğrendik. "İnsanları bilgilendirelim, bilgileri topluma yayalım" diye bir sonuç çıktı; hangi görsel basınla, hangi yazılı basınla? Benim söylemek istediğim şu: Emek Platformu bileşenleri olarak, Emek Platformu'nun diğer bütün katılımcıları olarak, en kısa zamanda bir medya satın alalım, kiralayalım, nasıl yaparsak onu yapalım; bunu TMMOB toplantısında da konuştum, orada da söyledim. TMMOB veya DİSK'in kuruluş aşamasında bunlar vardır yoktur, onu bilemem, ama insanları bilinçlendirmeyi neyle yapacağız, buradaki 50 kişiyle mi yapacağız, TMMOB'nin üyeleriyle mi yapacağız? Tek tek halka inmek için, uyum yasalarını, Avrupa Birliği yasalarını, gümrük yasalarını vesair konuları hangi kanalla anlatacağız, kimlerle anlatacağız; şu anki belli kişilerin elinde olan basınla mı yapacağız, yoksa tek tek köye, kahveye inerek mi anlatacağız? Tek çözüm şu: En kısa zamanda bir görsel veya yazılı basına sahip olmanın yollarını arayalım; adı ister Emek Platformu olsun, ister başka bir şey olsun, bir şekilde insanlara ulaşacak bir kanala sahip olmamız gerektiğini düşünüyorum. Teşekkür ediyorum.

KAYA GÜVENÇ- Teşekkürler. Buyurun.

SERVER ORMAN (Atılım gazetesi)- Ben, Süleyman Bey'e bir soru sormak istiyorum: 9 Kasım'daki mitingden sonra TÜRK-İŞ'in bir açıklaması oldu, "9 Kasım'da biz de alanlarda olacağız" gibi, bunu da küreselleşme karşıtı bir tavır olarak nitelendirdi. Bunu nasıl değerlendiklerini soracağım, yani TÜRK-İŞ'in ayrıca bir eylemlilik kararı alması yönündeki tavrını öğrenmek istiyorum.

KAYA GÜVENÇ- Teşekkür ederim. Başka soru yok herhalde. Sayın Çelebi buyurun.

SÜLEYMAN ÇELEBİ (DİSK Genel Başkanı)- Değerli arkadaşlar, ilk önce bir arkadaşın sorusu vardı. Emek Platformu bileşenleri olarak sesimizi insanlara hangi kanallarla anlatacağız. İnsanları bilinçlendirmeyi nasıl yapacağız.

Sesimizin, taleplerimizin topluma yaygınlaştırılması konusunu bir- iki cümle ile ifade etmek istiyorum. Bu temel sorunlarımız için salonlarda toplanıyoruz, başka yerlerde toplanıyoruz, miting yapıyoruz, etkili eylemler yapıyoruz; söylediklerimizin büyük bir bölümü halka yansıtılmıyor. Yansıtılanlar da iki paragrafta geçirilip topluma sunuluyor. Toplum gerçekten bu konuda yeterince bilgi alamıyor. Tabii örgütlü yapılar bunu bir şekilde çözüyorlar ama bu yeterli değil.

Şunu özellikle belirtmek istiyorum, sizlerle de paylaşmak istiyorum. DİSK, 80 öncesi DİSK açısından söylüyorum, kararları daha geniş kitlelerle, tabandan temsilcilerle tartışa tartışa üretiyorduk. Son dönemlerde bu mekanizmaları fazla işletemedik. Kararları yukarıdan alıyoruz, şu eylemi yapacağız, şu mücadeleyi yapacağız diyoruz. Bunu yazı ile, basın toplantısı ile duyuruyoruz ama istemlerimiz tabana yeterince yansımıyor. Özellikle bu son 9 Kasım Ankara yürüyüşü hazırlık sürecinde gördük. Bu sefer üyelerimizle işyeri işyeri buluşma toplantıları yaptık. Gaziantep'te, Adana'da, Edirne'de, Bursa'da, Sakarya'da, İzmir'de, Kocaeli'nde, İstanbul'da diğer il ve ilçelerde örgütlü olduğumuz işyerlerinin bazılarında bir saat, bazılarında yarım saat, bazılarında on beş dakika, bazılarında büyük salon

toplantılarıyla, ülkemizde yaşanan sorunları ve çözüm yollarını birlikte tartıştık. Önemli bir hazırlık dönemi oldu. İçtenlikle söylemek istiyorum, bu tip toplantıların daha etkili olduğunu gördük. Yüz yüze yapılan iletişimin daha yararlı olduğunu gördük.

Buradan medyaya ihtiyacımız yok anlamında bir değerlendirme yapmak istemiyorum, ama bu yöntemin özellikle örgütlü yapılar açısından önemli olduğunu belirtmek istiyorum.

Ankara'ya yürüyüp sonra arkasını getirmeyen, eylemleri orada durduran bir çalışmanın geçmişte de yararları olmadı. Beş yüz bin kişiyle Kızılay'a alanlara indik ama orada durdu. Mücadelenin devamını getiren, irdeleyen, tartışan etkinlikleri ortaya koymamız lazım.

DİSK'in 12 Eylül'den sonra yeniden sendikal faaliyete başladığı 1992 yılında televizyon ve radyo için bazı girişimlerimiz oldu. O zaman maddi imkanlar, kaynaklar bugüne göre daha iyiydi. Böyle bir çalışmaya başlayalım dedik. Hemen arkasından bir yasal düzenleme yapıldı. O düzenleme ile sendikaların televizyon veya radyo gibi yayın organları kurma hakları yasa ile elimizden alındı. Şimdi yine bu yasa değişti. Böyle bir olanak sağlıyor ama bunu başarabilir miyiz? Bunun zorlukları var.

Emek Platformu'nu oluşturan örgütler, sorunlara aynı yaklaşım içerisinde bakmıyorlar. Temel ilkelerde buluşma zorlukları var. Tek tek burada ayrıntılarına girmeyeceğim. Yalnız bir iletişim ağını kurmak sorun değil, kurduktan sonra da bu yayın organını işletici olarak toplumun beğenisini çekeceği bir program haline getirmek, ilkel bir şekilde yayın yapmak ve izlettirmek gerekir.

İkincisi bir arkadaşımızın sorduğu Türk-İş'in 9 Kasım'da küreselleşmeye karşı Ankara'da miting yapması. Biz DİSK ve KESK olarak kapalı devre değiliz. Biraz önce 9 Kasım eylemine ilişkin çağrılar yaparken, bunu tüm toplumla buluşturmak istediğimizi belirttik. Hele hele Türkiye'de örgütlü bir yapı, bu süreçte, 9 Kasım'da böylesi bir buluşmayı, etkinliği beraber yapmamızı istiyorsa, biz bundan zevk duyarız, kıvanç duyarız. Bizim derdimiz örgütlerimizi öne çıkarmak değil, onun yarısında değiliz. Sorun DİSK'i, KESK'i öne çıkarmak değil, bu örgütler kendi varlıklarını kanıtlamış örgütler, diğer örgütler de öyle. Türkiye'nin yaşadığı bu olumsuzluğa karşı biraz önce bu kürsülerden şikayet ettiğimiz parlamento içinde ve dışındaki siyasi partilerin toplumsal muhalefet görevini yeterince sahiplenmediği, halkın bu sürece müdahil olmadığını gördüğümüz için, kendimizi siyasi parti yerine koymadan toplumsal muhalefet güçleri olarak bu görev bize düşmüşse; bu bizim için onurdur. Bu görev bizim kabulümüzdür.

Tabii Türkiye'nin bugün yaşadığı sorunlar iki örgütün aşacağı sorunlar değildir. DİSK olarak önce ben Türk-İş Genel Başkanı Sayın Meral ve Hak-İş Genel Başkanı Sayın Uslu'ya 9 Kasım günü ICFTU'nun küreselleşmeye karşı eylem kararını Ankara'da ve Türkiye'nin tüm illerinde en etkili şekilde eylemliliklerle hayata geçirilmesi konusunda önerilerde bulundum. Emek Platformu çerçevesinde KESK Başkanı Sayın Sami Evren de konuyu gündeme taşıdı. Bu konudaki önerilerimiz kabul görmedi. Pazartesi günü bu konu yine gündemimizde, hem de 9 Kasım eylemi gündemimizde, savaşa karşı etkinliğin yapılması Emek Platformu'nun

gündeminde. Bunu en geniş şekliyle değerlendirerek yalnız iki örgütle değil, Emek Platformu'nun da içinde yer alacağı, Türkiye'de bu sorunlardan şikayetçi olan herkesten bu sürece katkı verilmesini isteyeceğiz. Balkondan, camdan seyretmekle bu sorunları aşamayız. O zaman herkese görev düşüyor. Toplumsal dinamiklere görev düşüyor, bu anlamda bize düşen görev ne ise onu da yerine getireceğiz.

KAYA GÜVENÇ- Teşekkür ederiz. Sami Bey, buyurun.

SAMI EVREN (KESK Genel Başkanı)- Ekonomik-Sosyal Konsey'in yapılması konusundaki konuşmam, bütünlüklü değerlendirilmeli. Çalışma yaşamının demokratik olmadığı, demokrasinin olmadığı ülkelerde, "Ekonomik-Sosyal Konsey" adı altında oluşturulan kurumların meşrulaştırılmamasından bahsettim, dolayısıyla esas mücadelenin demokratikleşme ve demokrasi mücadelesi olduğunu vurguladım.

Çalışanların toplusözleşme ve grev haklarının olduğu, hakların anayasal güvence altında olduğu ülkelerde, işçiler zaten toplu sözleşmeler aracılığıyla, sendikaları aracılığıyla işverenle diyalog içindeler. Dolayısıyla Ekonomik-Sosyal Konsey sendikanın işvereniyle oturup görüştüğü, kendi sorunlarını görüştüğü çerçevede değerlendirilmiyor Avrupa ülkelerinde.

Burada akla bir soru gelebilir, "Avrupa ülkeleri demokratik midir?" diye. En azından görece olarak daha demokratik olduğu söylenebilir. Dolayısıyla bu ülkelerde Ekonomik Sosyal Konsey'de işçi-işveren sayısı eşittir ve işçi-işverenler sınırlı olmayıp, birçok uzman kurulları vardır. Örneğin İtalya'da ücretliler 44, bağımsız çalışmalar 18. Bildiğim kadarıyla 1 tane bağımsız çalışma gurubu var, bir tane bağımsız ajans var. Onun dışında çoğu bir yerlere bağlı. İşçi, kamu ve yerel yönetim kuruluşlarından 37 kişi, uzmanlar 12 kişi, başkan 1 kişi -ki başkan farklı bir durumda- ve toplam 112 kişiden oluşmuş. İtalya'da devlet, sosyal taraflar ve örgütlü kesimler, üniversitelerle birlikte bir kurulda yer alıyor. İtalyan devleti demokratikse, demokratik bir işleyişe sahipse, sosyal diyalog amacına ulaşabilir. İtalya'da toplusözleşme ve grev hakkı var ve zaten sendikalar kendi hak ve çıkarları doğrultusunda işverenle görüşüyorlar. Çözüm bulunamazsa, grev silahını kullanıyorlar. Buradaki ESK'nin anlamı çok daha geniş bir toplumsal mutabakatı arıyor.

Türkiye'deki kamu emekçilerinin işverenle toplusözleşme yapma hakkı yok. Dolayısıyla bizim toplusözleşme hakkımız yoksa, "Ekonomik-Sosyal Konsey" adı altındaki sözde diyalog kurulu içinde yer almamız ve meşrulaştırmamız doğru olmaz. Burada sadece sendikalarla, işverenle sınırlı bir Ekonomik-Sosyal Konsey'in ötesinde, hükümet de işin içindedir. Devlet, kamu işveren temsilcisi olarak işveren sıfatıyla bulunabilir. Kaldı ki, bizdeki Ekonomik-Sosyal Konsey'in reddedilmesi gereken bir konsey olduğunu ifade ettim. Ancak toplusözleşme ve grev hakkımız olursa, anlaşmazlık çıktığında grev yapabilirsek, çalışanlarla ilgili sorunları bu zeminde ifade edebiliriz, kazanımlarımız olur. Ekonomik ve Sosyal Konseyi de ülke sorunlarına ilişkin bir zemin olarak değerlendirir ve bunu doğru görebiliriz. Dolayısıyla burada önemli olan sayı değil, ama geniş kapsamlı, demokratik bir işleyişe oturması, geniş toplum kesimlerinin dahil edilmesidir. Bu biçimiyle anlamlı olabilir.



DÖRDÜNCÜ OTURUM
“KAMUSUZ KAMULAŞTIRMA YASASI’NDAN
TAHKİM SÜRECİNE”

Oturum Başkanı

Kaya Güvenç

TMMOB Başkanı

Katılımcı

Hüseyin Ülkü

Harita ve Kadastro Mühendisleri Odası Başkanı

KAYA GÜVENÇ- Sevgili arkadaşlarım, değerli konuklar; sempozyumumuzun son oturumu için Harita ve Kadastro Mühendisleri Odası Başkanı Sevgili Hüseyin Ülkü'yü buraya, yanıma çağırıyorum.

Sempozyumumuzun başlığı, "IMF'nin Dayattığı Yasalar." Sabahki açılış konuşmasında da kısaca bilgi vermeye çalıştım, nisan-haziran döneminde, yani 3 aylık dönemde 75 yasa çıkarıldı; bu 75 yasanın 33 tanesi haziran ayında ve yine 75 yasanın 21 adedi haziran ayının son haftasında çıkarıldı. Bu 15 yasayı özellikle vurguladık, çünkü bu yasalar, Türkiye'de şimdiye kadar hiç görülmemeyen bir şekilde, meclisin duvarına astıkları "Egemenlik kayıtsız şartsız milletindir" şiarına tamamen aykırı ve demokratik bir katılımın olmadığı, hatta demokrasiyi bir tarafa bırakın, katılımın olmadığı, tartışmanın olmadığı bir şekilde çıkarıldı.

Tabii yeni dünya düzeninin, emperyalizmin bize dayattığı yasalar bunlarla sınırlı değil. Özellikle vurguladığımız bu 15 yasanın dışında kalan öylesine ilginç yasalar var ki, hepsini alt alta koyduğunuz zaman, aslında uluslararası sermayenin Türkiye'den ne istediği, ne almak istediği son derece açık ve net olarak gözüküyor. Bütün bunların hepsini tek tek incelememiz mümkün değil. 15 yasadan bir tanesi olan Kamu İhale Yasası'dır. Bu yasayla ilgili son hazırlıklar yapılıyor, tasarı gündemde ve yakında yasalaşacak diye bekleniyor. Bu paketin önemli görülen bazı yasaları vardı; Milletlerarası Tahkim Yasası, iç kaynak yaratmak nedeniyle çıkartılmaya çalışılan Hazine Arazilerinin Satışı Yasası, yapı denetimini özelleştiren Yapı Denetimi Yasası vb. bir dizi yasa gündeme geldi. İmar Yasası önümüzdeki günlerde gündeme gelecek, ama 15 tane yasanın içinde değil.

"Bunları ne yapalım" diye düşündük ve Sevgili Hüseyin Ülkü, "Bu yasalara şöyle genel bir açıyla bakmak istiyorum" dedi; sözü kendisine veriyorum.

HÜSEYİN ÜLKÜ (Harita ve Kadastro Mühendisleri Odası Başkanı)- Sayın Başkan, değerli katılımcılar; tümünüzü saygıyla selamlıyorum. Benim sunuşumun başlığı, "Kamusuz Kamulaştırma Yasasından Tahkim Sürecine." Aslında başlıkta gerçekten birbiriyle çelişen iki kavram var; kamusuz kamulaştırma. Halbuki kamulaştırma hepimizin bildiği gibi, kamu yararına düzenlenebilen bir işlem. Ancak yeni yasal düzenlemelere baktığımızda ne yazık ki tümünde kamunun, kamu yararının, kamu denetiminin dışlandığını görüyoruz. Bu olumsuz durumu "kamusuz kamulaştırma" deyimini ile açıklayabileceğimizi düşünüyorum.

Biraz önce Sayın Başkan da belirtti, gerçekten bir dizi yasa var gündemimizde. Bu arada Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri, parmak kaldırıp indirme biçiminde çok hızlı ve gayretli bir çalışma gösteriyor (!) Bu nedenle ben, önce önümüze konulan tuzaklardan söz etmek istiyorum. Sanıyorum ancak o zaman bu yasaları daha iyi kavramamız, irdelememiz, ülkemize ve bize ne getiriyor, ülkemizden ve bizden ne götürecektir, daha iyi çıkarsamamız mümkün diye düşünüyorum.

Değerli arkadaşlar; emperyalizm, daha önce ülkelerin doğal kaynaklarını alır, kendi ülkesinde işler, daha sonra o malları ihraç ederdi. Örneğin madenlerimizi, tütünümüzü, palamudumuzu, pamuğumuzu... Ancak toprak böyle bir işe yaramıyor, bir ülkenin topraklarını bir başka ülkeye taşıyıp, o ülkenin sanayi kuruluşlarında işleyip sonra dünyaya pazarlamak olanaklı değil. O zaman sermayenin bir ülkenin topraklarına girmesi, satın alması ve o topraklar üzerinde sınırsız yetkilerle üretim yapması ve o üretimlerini (arsa, ev, otel, fabrika, sebze,

meyve, sigara... olarak) hem o ülkede, hem de başka ülkelerde pazarlayabilmesi gündeme geliyor. Bu nedenle emperyalizm dün, başka ülkelerin topraklarını topraklarla, tüfeklerle işgal ederken, artık bugün önce sermayesiyle ele geçirip satın alıyor, ondan sonra kendi işlemlerini ve sömürsünü orada özgürce sürdürüyor. Böylece zenginliği küresel, fakirliği de yerel kılıyor.

Ben, gündemimizdeki yasaları şöyle yorumlamak istiyorum: IMF ve Dünya Bankası Türkiye'de kendi açısından çok özenli bir biçimde çalışmalar yürütmektedir. Örneğin 2000'li yıllarda hukuki prosedürümüz içerisinde kendileri açısından çok iyi bir kazı yapmaktadırlar. Gelecekte kendi yatırımlarının temellerini, bu kazılarla oluşturdukları yasaların maddeleri üzerine oturtacaklar. Biz, Yapı Denetimi Hakkındaki Kanun Hükmünde Kararname'de zemin etütleri, bina uygulaması gibi konularda yetki açısından kendi aramızda çelişir, tartışırken, onlar hukuki zeminlerini sağlamlaştırmanın adım adım yasalarını düzenlettirmektedirler. Soruna böyle bakmak zorundayız diye düşünüyorum.

Kamulaştırma Yasası ve Anayasanın Kamulaştırmayla İlgili 46. Maddesinde Yapılan Değişiklik

Kamulaştırma Yasası'ndaki değişikliklere baktığımızda, kamu yararına herhangi bir değişiklik yok. Geçmişte bilirkişiler farklıydı. Yani mühendis-mimar olmayan kişiler de bilirkişi olabiliyordu. Yeni düzenlenen Kamulaştırma Yasası'yla tüm bilirkişilerin mühendis ve mimarlardan oluşması söz konusu. Ancak birçok toplantıda söyledim, burada da vurgulamak istiyorum; Yasanın 15. maddesi aynen şöyle: "Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği'ne bağlı ihtisas odalarının her biri tarafından, üyelerinin oturdukları yeri göz önünde bulundurarak, her il için on beş ila yirmibeş, ayrıca il merkezleri için il, ilçeler için ilçe idare kurullarınca bu bölgelerde oturan ve mühendis veya mimar olan taşınmaz mal sahipleri arasından on beş bilirkişi her yıl seçilerek ... valiliklere bildirilir". Yani bu yasa, taşınmaz mülkiyetine sahip olan mühendis mimarlarla taşınmaz mülkiyetine sahip olmayanları ayrı tutmaktadır. Bu durum anayasanın eşitlik ilkesine aykırı olduğu gibi, bilime, teknolojiye de aykırıdır. Ne yazık ki, Türkiye'de Avrupa İnsan Hakları'ndan çok söz eden yazarlar, çizerler, medya ve sözde bilim insanları bu konuda tek satır eleştiri yapmamışlardır. Bu suskunluğun hangi anlama geldiğini düşünmenizi, değerlendirmenizi özellikle rica ediyorum.

Bu noktada endüstri bölgeleri yasa (taslağı) gibi üzerinde çok durulmayan, ancak bizce durulması gerekli önemli bir yasa ile Kamulaştırma Yasası'nda yapılan değişiklikleri ilişkilendirmemiz gerektiğini düşünüyorum; O da şu: Yine IMF'e, Dünya Bankası patentli yasaların içerisinde, "Teknoloji Geliştirme Bölgeleri Yasası" çıktı. Hem de "Milletlerarası Tahkim Kanunu" ile aynı günlerde. Teknoloji Geliştirme Bölgeleri Yasası'na baktığımız zaman, yasada, "Bölge olarak belirlenen araziler hiçbir şekilde başka amaçlarla kullanılamaz" hükmü yer alıyor. Peki bölgedeki kamu arazileri ne oluyor? Üniversite alanları dahil kamu arazileri, teknoloji geliştirme bölgeleri şirketine tahsis edilebiliyor, ama hepsinden önemlisi şu yönetici şirket, burada (bölgede) kamulaştırma yapabiliyor.

Yasa aynen şöyle: "Yönetici şirket, kamu yararı gerekçesi ile adına kamulaştırma yapan veya yaptıran" şirkettir. Altını çiziyorum, "yapan ve yaptıran." Artık o bölgede Türkiye Cumhuriyeti'nin egemenliğinden söz edilemeyeceği açıktır. Niye anayasada kamulaştırma maddesi değiştirildi diye baktığımızda, bize şunlar

söylenibiliyor: İlk bakışta gerçekten de kamulaştırma işlemlerinde halkımıza zulmedildiği doğrudur; örneğin kamulaştırma bedellerini zaman zaman Devlet Su İşleri, Karayolları, süresi içerisinde ödememiştir, bunların hepsi doğrudur. Ancak şimdi bunlar gerekçe gösterilerek, "Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nde aleyhimize kararlar çıkıyor" gerekçesiyle bu yasa değiştirilirken çok ilginç bir düzenleme yapılıyor. Daha önce de kamulaştırma bedellerinin peşin ödenmesi gerekiyordu, şimdi ise "ikinci fıkrada öngörülen taksitlendirmelerde ve herhangi bir sebeple ödenmemiş kamulaştırma bedellerine kamu alacakları için öngörülen en yüksek faiz uygulanır" biçiminde hüküm getiriliyor.

"Peki bunun diğer yasalarla ne ilgisi var" diye baktığınızda, teknoloji geliştirme bölgelerinde yatırım yapan şirketler, 5 yıl vergiden muaf, dilediği yatırımları yapıyor. Artı Bakanlar Kurulu isterse bu süreyi 10 yıla çıkartabiliyor. Ancak en önemli nokta şu: Bu bölgedeki yönetici şirket, "Ben bu işi bıraktım, gidiyorum" dediğinde, siz o şirketin diğer yükümlülükleri kendisine ait olmak koşuluyla oradaki gayrimenkullerini kamulaştırmak zorundasınız. "Kamulaştırabilirsiniz" değil değerli dostlarım, kamulaştırmak zorundasınız. Yani ülkemiz hangi koşullarda olursa olsun, bundan böyle bir şirket o bölgeye yatırım yapıp, 3-5 yıl sonra çıkıp gittiğinde, siz bu bedeli peşin ödemek zorundasınız. Belki ödeyemeyiz, öncelikli başka borçlarımız vardır: IMF'nin, Dünya Bankası'nın talep ettiği, bu nedenle kamulaştırma bedellerinin ödemesi geriye kalırsa bu bedelleri Türkiye'nin en yüksek kamu alacağı faizlerinden ödemek zorunda bırakılmak istenildiği için bu düzenlemeler yapılıyor. Yeni yasal düzenlemeleri birbiriyle ilişkilendirmesek, gerçekten bir değerlendirme yanlışlığına düşmüş oluruz.

Peki dahası; dahası şu: OECD'nin eşgüdümündeki resmi MAI tartışmaları, Mayıs 1995'e kadar başlatılamamış, daha sonra MAI tartışmaları düzenli olarak 6 haftada bir olmak üzere Paris'te yapılıyor. Ocak 1997'de temel amaçlar konusunda uzlaşma sağlanarak, MAI'nın gizli tutulan ilk metni hazırlanıyor.

Değerli dostlar; bize hep şeffaflıktan söz edenler, böyle gizli metinlerle bizim yasalarımızda yaptıkları kazıların arkasından neleri nasıl getireceklerini bize söylemiyorlar. Şeffaflık, kendilerinin dikte ettirdiği bizim yasal düzenlemelerimiz için, yani onlar sermayenin girişine karşı bizim taahhütlerimizin çok net ve açık olmasını istiyorlar. Bu nedenle şeffaflığı savunuyorlar. Peki bu gizli metinler içerisinde ne var? Şunlar var: "Hükümetler, yabancı yatırımcıları yerli yatırımcılar ile aynı koşullara tabi tutacaklardır. Yani yabancı yatırımcılara mülk edinmeme, belli bir oranda yerli hammadde ve yerli işgücü kullanma...vb kısıtlamalar getirilmeyecektir." İniyoruz aşağıya; bu gizli belgelerde, "Bedeli ödenmeden yapılan kamulaştırmalar yasaklanmaktadır." Demek ki gündemimizdeki yasaların niye düzenlendiğini, uluslararası metinleri okuduğumuzda daha iyi anlayabiliyoruz. Peki yetiyor mu? Hayır. Kusura bakmayın: bu ÇUŞ'lara "çüş" diyemezsek, bu çokuluslu şirketler MAI'ye göre ulusal şirketlerle aynı haklara sahip olacaklardır, "yani ülkemizdeki ekoloji, tarımsal, turistik öneme sahip bölgeler, ÇUŞ'lar tarafından satın alınıp diledikleri gibi kullanılabilir." (Küreselleşmenin Ekolojik Boyutları/Göksel N. Demir-Tezcan Abay). Ancak ÇUŞ'ların sahipleri için bu haklar yeterli değildir. Ayrıca Türkiye'de edinecekleri ve diledikleri gibi kullanacakları topraklar gelmekte herhangi bir nedenle kamulaştırılır veya kamulaştırılmasını istediklerinde

ya da devletleştirildiğinde, bugün "kelepir" fiyata alacakları toprakların ederleri peşin ve gerçek değer(!) üzerinden ödenmezse, taksitlendirme veya mahkeme/hakem kararları için geçecek ve geciktirilecek "kamulaştırma bedellerine kamu alacakları için öngörülen en yüksek faiz" in uygulanması yönünde yasal değişiklikler istemişlerdir. İşin ilginç önce Kamulaştırma Yasası'nda daha sonra da anayasada istedikleri değişiklikleri yaptırmışlardır. Böylece hukukun her zaman sermayenin emrinde olduğunu ve sermaye sahiplerinin kural tanımazlığını bir kez daha kanıtlamışlardır.

Demek ki Henri Laborit: "Doğada açlık güdüsü olmadan öbür canlı varlıkları öldüren tek varlık insanoğlu (dur)... Yasaya gelince, o da her zaman daha saldırgan ve güçlü olanın yasasıdır. Gerçekten de, yasa başından sonuna dek yalnız özel mülkiyetin savunulmasına adanmıştır" değerlendirmesini yok yere yapmamıştır (İnsan ve Kent, 1971).

Zaten Türkiyemizde de arsa, arazi vurgunu ve vergi kaçakçılığı 1876 Anayasası'ndan 1971 anayasa değişikliğine değin 95 yıldır, 1971 değişikliğini iptal eden Anayasa Mahkemesi kararından, yani 1978'den bu yana da 23 yıldır anayasal bir hak olarak korunmaktadır.

"Oysa 'gerçek değer' kavramı, kapitalizmin klasik 'piyasa değeri' değildir. Gerçek değer in çağdaş anlamı, üretime harcanan emekle eşdeğerdir. Değeri artıran bir emek katkısı yoksa, gerçek değer de bir artış söz konusu olamaz ve hukuk emeğe dayalı olmayan büyük kazançları, başka deyimle vurgunları koruyamaz. Kolay kazanca, ekonomik anarşiye geçit veremez" (Av. Ertuğrul Özkök, HKMO Toprak Reformu Kongresi, 1978).

Ancak ne yazık ki 2000'li yıllarda Türkiye'de ve dünyada haksız kazanç, vergi kaçakçılığı; insan hakları ve cumhuriyet değerleri arasında sayılmaktadır. Yeni dünya düzençileri, IMF, Dünya Bankası ve bunların asıl sahipleri anayasada ve Kamulaştırma Yasası'nda istedikleri değişiklikler içerisinde "gerçek değer" yerine "vergi değeri" nin konmasını, vergi kaçakçılığının, haksız kazancın önlenmesi yönünde değişiklik yapılmasını bu nedenle istememişlerdir. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, Kopenhag kriterçileri bu haksız kazancın, vergi kaçakçılığının sadece seyircileri mi, yoksa gerçek destekleyicileri mi, ona da yine lütfen siz karar verin. Çünkü anayasa ve yasada yapılan değişiklikler sırasında kamulaştırma bedelinde vergi değerinin esas alınması yönünde yazılı ve görsel basında tek satır yazılmamış, tek söz söylenmemiştir.

Değerli dostlar, peki kamusuz kamulaştırma, yani Teknoloji Geliştirme Bölgeleri'ndeki özel şirketin kamulaştırma yapması -özel şirket, aynı zamanda yabancı şirketlerin de, yabancı sermayenin de, yabancı bankaların da ortak olabileceği bir şirket- ilk kez mi gündeme geliyor? Gerçekten özel şirketin kamulaştırma yapması ilk kez gündeme geliyor, ancak biz, bu süreci 1855'te İzmir-Aydın demiryolu hattının yapımı sırasında İngiliz şirketine Osmanlı'nın verdiği imtiyazlar çerçevesinde yaşamışız. Orada da devletin, -çeviride "hükümetin" diye geçiyor- demiryolu hatlarının altında kalacak topraklarını bedava şirkete tahsis etmesi sözleşmesi var. Demiryolunun yapılacağını duyan, haber alan köylülerimiz, arazilerinin değerini yüzde 500 arttırarak şirkete satmak istediklerinde, Osmanlı İmparatorluğu, rayiç bedel üzerinden köylülerin topraklarını kamulaştırıyor ve

şirkete hibe ediyor. Kamusuz kamulaştırmanın tarihi, oradan bugüne geliyor değerli arkadaşlar. (Emperyalizmin Türkiye'ye Gelişi, Orhan Kurmuş).

Hazineye Ait Taşınmaz Malların Değerlendirilmesi... Hakkında Kanun

Böyle bir dönemde Türkiye Hazine arazilerini neden satışa sunuyor? Siyasal iktidar Hazineye Ait Taşınmaz Malların DeğerlendirilmesiHakkında Kanun'u neden çıkarıyor? Gerçekten bu yasa ekonomik kriz nedeniyle bir gelir paketi olarak mı düşünüldü dersiniz? Hiç de öyle değil. 1991'de TÜSİAD, ormanlarımız için bir rapor hazırlıyor ve bu raporun başında ormanların özelleştirilmesi talep ediliyor. Peki bu istek orada kalıyor mu; orada kalmıyor değerli arkadaşlar. Nereye geliyor; geldiği yer, Ankara Sanayi Odası oluyor. Burada çok ilginç, bir bilim adamı, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Öğretim Üyesi Prof. Dr. Fikret Eren şunları söylüyor: "Türkiye'de toprak feodalizmi değil, toprak komünizmi vardır. Türkiye topraklarının yüzde 63'ü komünisttir. Toprakların yüzde 63'ü devletin ve komünlerindir." Özellikle okuyorum, bunu bir bilim adamı, yazılı belgelere geçmek üzere söylüyor. Halbuki Türkiye'de Hazine arazilerinin yüzde 8,5 olduğu biliniyor; yüzde 54,7 diye sunulan hazine arazilerinin ise tüm dağlarımızın, taşlarımızın, bataklıklarımızın, ormanlarımızın tamamını kapsadığını da biliyoruz. Türkiye, eğer bu yüzde 63'ü, ya da 54,7'yi satışa çıkarıyorsa, çıkaracaksa, sonuçta o yabancı şirketler, bizim dağlarımızın, ormanlarımızın, meralarımızın tümünü satın alacaklar demektir.

Peki almaları mümkün mü? Siyasal iktidar bunu ulusal programda, AB'ye giriş için taahhüt etmiş durumda; özet ulusal programa baktığımızda bu konular çok açık. Siyasal iktidar: "Yabancıların emlak edinmesine ilişkin sınırlamalar... gözden geçirilmelidir. Özellikle Köy Kanunu'nda yer alan yabancıların emlak edinmesine ilişkin sınırlandırmaların kaldırılması hizmetlerin serbest dolaşımı açısından da önem taşımaktadır" diyor. Yani "Ben, yabancıların Türkiye'de gayrimenkul edinmesine müsaade edeceğim, Köy Kanunu'ndaki kısıtlamayı ortadan kaldıracığımı" diyor; yasal olarak bunların önünün açılacağını söylüyor.

Eğer Türkiye bir gün AB'ye girerse ya da girmek için "Türk hukukunun Avrupa Birliği hukukuna uyumu"nu gerçekleştirirse, yabancıların Türkiye'de gayrimenkul edinmelerine ilişkin tüm kısıtlamalar kalkacaktır. Bu konuyu 10 Haziran 2001 tarihli Sabah gazetesinde en açık biçimde ortaya koyan haberi sizlerle paylaşmak istiyorum:

"Türk Hukukunun Avrupa Birliği Hukukuna Uyumu" adlı çalışmayı hazırlayan ekip içinde yer alan Prof. Dr. Gülören Tekinalp'den bazı bilgiler alıyoruz. 1 yıldır süren çalışmanın "kişilerin serbest dolaşımı, giriş, ikamet ve çalışma serbestilerinin uyumlaştırılması" konusunu yazan Prof. Dr. Gülören Tekinalp'in verdiği bilgilere göre şu anda konuşulması bile sakıncalı sayılan pek çok yasağın, AB yolunda çöpe atılacağını gösteriyor. Örneğin askeri yasak bölgeler ile yabancıların gayrimenkul satın almasını sınırlayan veya yasaklayan hükümlerin AB hukukunda yeri yokmuş!"

Sanıyorum bu haberdeki bilgilerden sonra ulusal raporda yer alan bu konudaki hükümlerin yorumlanmasına bile gerek olmadığı ortadadır.

Prof. Dr. Fikret Eren'in Lobi önerileri(!)

Hazine arazilerinin satışına Harita-Kadastro Mühendisleri Odası olarak karşı çıkmamızın temel nedeni şu: Elbette tüm arazilerin satılmasına karşı çıkıyoruz, ancak onların içerisinde şu anda cumhurbaşkanının yürütmeyi durdurma talebinde bulunduğu ve Anayasa Mahkemesi tarafından da yürütmeyi durdurma kararı verilen yasanın 3. maddesi ile orman dışına çıkarılan yerlerin satışına müsaade edilmesi çok önemli ve üzerinde titizlikle durulması gereken bir durum değerli arkadaşlar. Bu yolun açılması aynı zamanda bundan sonra ormanlarımızın da satılabilir hale getirilmesinin ilk adımı olacaktı. Bu nedenle biz hemen, anayasanın 169. ve 170. maddelerini anımsatarak, geçmişte Anayasa Mahkemesi'nin vermiş olduğu kararları yazılı metne aktararak, sunduğumuz gerekçeyle mutlaka bu yasanın onaylanmamasını istedik, ama ne yazık ki "Her seferinde cumhurbaşkanı bu tür paketlerin önünü kesiyor, ekonomik kriz çıkarıyor" denilir psikolojisi içerisinde yasa onaylandı. Ancak biliyorsunuz şartlı onaylandı; bugün de ben burada Sayın Cumhurbaşkanımız Sayın Ahmet Necdet Sezer'e Anayasa Mahkemesi'ne başvurusu nedeniyle teşekkür etmek istiyorum.

Peki bu konuda ne diyor sözde bilim insanı Eren:

"Anayasanın 169. ve 170. maddesi öncelikle değiştirilmelidir. Uluslararası tahkimden önce, yap-işlet-devret'ten önce, enerji sisteminden önce, meraları düzenleyen yasa maddeleriyle ormanları düzenleyen yasa maddeleri değiştirilmelidir. Bunlar özel mülkiyete açık hale getirilmelidir. Yargıtay, Danıştay ve Anayasa Mahkememiz de verdikleri kararlarda bu arazilerin özel mülkiyete konu olamayacağını, içtihat haline getirdikleri gibi son 20 yıldaki kararlarında burada kamu mülkiyetinin bile söz konusu olamayacağını iddia etmektedirler. Bu içtihatların değiştirilmesi ancak yasa yoluyla mümkündür; onun için sivil toplum örgütleri...", -altını çiziyorum bu sivilin (H.Ü.)- "...lobisi güçlü olan bu sanayi odamız başta olmak üzere, anayasanın ve ona uygun olarak da yasaların mülkiyeti özellikle toprak mülkiyetini ve orada da orman ve mera mülkiyetini düzenleyen hükümlerin değiştirilmesi için uğraşmalıdır." diyor.

Belirtilen anayasa maddelerinin değişikliği, bugünkü demokratikleşme (!) paketi içerisine alınmamış olabilir; özelleştirmenin de demokratikleşme kavramı içerisinde sunulduğu "Yeni Dünya Düzeni"nde, sözü edilen anayasa maddeleri yine bir gün IMF ve Dünya Bankası'nca istendiğinde değiştirildiğinde, Türkiye'nin ormanları da satılır hale gelecektir. Siyasal iktidarların gidişi bu yöndedir. Biz Harita ve Kadastro Mühendisleri Odası olarak bu kaygılarımızı her zaman her yerde dile getirmeyi sürdürüyoruz ve sürdüreceğiz.

Gerçekten yeni yasal düzenlemelere baktığımızda, "her şey acaba tesadüfi mi" diye; yeni yasaların tümünde belli kurullar, komisyonlar var. Bu kurullarda müsteşarlar, genel müdürler yer alıyor. Türkiye'de ilk kez -geçmişte ben de memurluk yaptım- 1-4 derecedeki bir mühendis arkadaşımızla 1-4 derecedeki genel müdür arasında maaş ayrımı, o makama yapılan ödemenin çok üstünde farklılaştırılıyor; sanıyorum 460-470 milyon olan mühendis maaşına karşılık, 1,5 milyara yakın maaş alıyor genel müdürler. Şimdi ayrıca bu kurulların içerisine giren her genel müdürün, müsteşarın maaşı dışında para alması olanaklı kılınıyor.

Peki 1999'da Ankara Sanayi Odası'nda danışman olan diğer bilim insanının görüşüne de bir bakalım: Prof. Dr. Tuğrul Çubukçu, "Ben bu odanın müşaviriyim; biz genellikle özel teşebbüs zaviyesinden bakarız konulara. Şunu söyleyeyim ki, devletin,

hükümetin yüksek bürokratlara danışman gözüyle de büyük ihtiyacı vardır.”

Görüldüğü üzere hiçbir şey tesadüfi değil (!)

Artık devletin başka danışmanlara ihtiyacı yoktur; devletin genel müdürlüğüne, müsteşarlığına hangi devlet memurlarının nasıl getirildiğini, ne kadar hakettiklerini bizler hepimiz biliyoruz. Bu durum, sonuçta bir kast oluşturmak amacı taşımaktadır. Siyasetçiyle devletin en üst makamlarına siyasi olarak atamaları yapılmış devlet memurlarının Türkiye'nin talan edilmesinde ortak karar vermelerinin hukuki temelleri atılıyor. İdare devredışı bırakılıyor. Bu durumu ayrıca OECD, GATT, GATS ve MAI çerçevesinde düşünmek zorunda olduğumuzu özellikle belirtmek istiyorum.

Susan George Ne Diyor?

Değerli dostlar, burada gerçekten bir şeyin daha altını çizmede yarar var: Peki bu özelleştirme, bu tür satış politikaları, gökten zembille mi indi; bir günde birileri düşündü, öyle mi uygulama buldu? Susan George, 2. Harb-İş konferanslarında şunu dile getiriyor:

“Öyle olmadı” diyor, “Amerika Birleşik Devletleri’nde Chicago Üniversitesi’nde Friedman’ın ve Hayek’in çevresinde toplanan genç bilim adamları, daha 1940’lı yıllarda bir çalışma yaptılar, bunlar giderek çalışma gruplarını genişlettiler. Bu kişiler, sağın ve aşırı sağın temsilcileridir, ama solun en yetkin Marksistlerinden daha iyi eğitilmiş Marksistlerdir ve elbette Gramsci’cidirler. Çünkü düşüncelerin toplumu ve ekonomiyi etkilediğini çok iyi anlamışlardır; ideolojinin değiştirilmesiyle her şeyin değiştirilebileceğini de çok iyi bilmektedirler. Gerçekten eğer insanların beynine egemen olabilirsiniz, ellerine, yüreklerine ve yazgılarına da egemen olabilirsiniz.... 1947’de Hayek, 40 kişi tarafından Montpiller Birliği’ni kuruyor ve bugün 400 kişiye varan bu birlik üyelerinin kimler olduğu bilinmemektedir...” -bize açıklık, şeffaflık, katılım diyorlar ya, kurdukları bu birliğin üyelerinin kimler olduğu bilinmiyormuş (H.Ü.)- “... ama Bayan Teatcher’in Çek Cumhuriyetinden Vaclaw Claus’un üye olduklarını biliyoruz.” (Küreselleşmeye Karşı Sosyal Devletin Yeniden Yapılandırılmasında Sendikaların Toplumsal Görevi, 1997).

Yani dünya egemenleri, hem sermayesiyle, hem de siyaset insanlarıyla, artı bilim insanlarıyla bir araya gelip bu tür kuruluşları oluşturuyorlar ve dünyayı bir anlamda kuşatma noktasında adımlar atıyorlar. Kendi ideolojilerini egemen kılıyorlar.

Ben, burada şunu da söylemek istiyorum: Clinton başkan olmadan önce, valilik döneminde adı gayrimenkul skandalına karışmıştı, ondan sonra başkan oldu. Putin, başkan olmadan önce bir emlak şirketinde çalışmış ve çalıştığı belediyede başkan yardımcılığı yaptığı dönemlerde ranta açık projelerin altına imza attığı söyleniyor. Berlusconi, 5 kuruş parası yokken, işe emlakçılıkla başlıyor, bugün medya devi olarak İtalya’yı kuşatıyor ve başbakan oluyor. Emlakla, gayrimenkulle, mimarlık-mühendislik hizmetleri çerçevesinde üretilen rantlarla nereye varıldığı, bu anlamda açık.

Artı şunu dile getirmek istiyorum. Chossudovsky: “Dünya Bankası yapısal reform paketi içinde tarım alanlarının özelleştirilmesi de yer alır... Toprak mülkiyetine ilişkin yasal düzenlemeler genellikle Dünya Bankası’nın Hukuk Departmanı tarafından sağlanan teknik destekle hazırlanır” diyor.

Türkiye'ye baktığımızda da Dünya Bankası, İmar Yasası için Toplu Konut İdaresi'ne kaynak veriyor. İlk araştırmalar bu kaynak kullanılarak ODTÜ tarafından yapılıyor. Hemen ardından 595 Sayılı Yapı Denetimi Hakkında Kanun Hükmünde Kararname ile yapı denetim şirketlerinin kurulması gündeme geliyor. Bugüne kadar hiç düşünülmeyen, İmar Yasası çerçevesinde mühendislerin, mimarların ve kamu denetimi içerisinde kalması gereken bu hizmet şirketleştirilip özelleştiriliyor. Yapı Denetimi Yönetmeliği'nin 5'inci maddesinde de şu hükme yer veriliyor: "Pilot firma bir Türk firması olmak şartı ile yapı denetim kuruluşları bu konuda görev yapan yabancı kuruluşlarla ortak girişimde bulunabilir."

Yapı denetiminin özelleştirilmesinin bir amacının da yerelleşme değil küreselleşme olduğu, böylece TC İmar mevzuatına bu yönetmelik maddesiyle resmen girmiş oluyor. Ne yazık ki özelleştirme+yerelleşme=demokratikleşme diyen çevrelerden bu konuda da ses seda çıkmamıştır. (595 sayılı KHK ve yönetmeliğinin yeni düzenlenen Yapı Denetimi Yasası'yla iptal edilmiş olması, bu saptamamızı etkilemez.)

IMF ve Dünya Bankası Programı

IMF ve Dünya Bankası'nın Türkiye'de uyguladığı program tüm dünya ülkelerinde 1980'den beri uygulanan bir programdır. Bu programın ilk koşulu şudur değerli dostlar: Para serbest bırakılır, bankalarda sırdas hesap açılır ve kara para; ister uyuşturucudan, ister kadın ticaretinden, ister rüşvetten, ister gayrimenkul rantlarından gelsin bu sırdas hesaplara girer, daha sonra bu, özelleştirilen kurumların satın alınmasında kullanılır, para olarak aklanır ve bu paralar gelir olarak kasaya, devletin hazinesine girer ve Dünya Bankası da alacağı olan faizleri ya da verdiği eski kredilerin anaparalarını alır. Burada kara paranın aklanmasında en önemli araçlardan biri de taşınmaz mallardır, emlaktır.

Türkiye topraklarının, mühendislik-mimarlık hizmetlerinin üzerinde oynamak istenen oyunlara bu açıdan da bakmak gerekir. Ülkemizde, ekonominin böyle sine dibe vurduğu bir dönemde, yani köylünün kendi kredilerini ödeyemediği, tarlasını, traktörünü satılığa çıkardığı, esnafın Maliye'ye olan borçları nedeniyle icralarda süründüğü, memurun sefalet maaşıyla yaşadığı, sanayicinin kendi fabrikasının gayrimenkullerini bile kurtaramadığı bir dönemde, biz hazineye ait taşınmazlarımızı satıyoruz, satışa çıkarıyoruz. Bu ne demektir; bu aynı zamanda vatandaşın kendi elinde vergi borcunu ödeyebilmek ya da kredi borcunu ödeyebilmek için ikinci evi varsa, tarlası, arsası varsa bunlar daha da ucuza gitsin, kelepir fiyatına satın alınsın demektir.

Ayrıca 4706 sayılı yasa ile orman dışına çıkarılan Hazine arazilerinin "Bakanlığın talebi üzerine, 3194 Sayılı İmar Kanunu ve uygulama yönetmeliklerindeki kısıtlamalara tabi olmaksızın, gerektiğinde ifraz ve/veya tevhit edilebileceği"; "Bu yerlerin satışı(nın), 3194 Sayılı İmar Kanunu'nun 18. maddesinde yer alan kısıtlamalara bağlı olmaksızın yapılabileceği" hükümleri getirilerek, siyasi iktidar, devletin arazilerini satabilmek için kendine serbestlikler (yasa tanımazlıklar) getirirken, aynı konuda yurttaşlarına İmar mevzuatına uyma koşulunu sürdürerek, yurttaşı ile açıkça haksız rekabet eder duruma gelmiştir.

Arazi (Toprak) Rantı Sadece Türkiye'de mi?

Peki arazi konusunda geçmişte AB ülkelerinde, örneğin, İngiltere'de,

Almanya'da, neler yaşanmış, bir bakalım:

“Özellikle hızlı bir fiyat artışı İngiltere’de görüldü. 1972’nin ilk üç ayında bir İngiliz dönümü (0.42 hektar) toprak 208 sterlin tutmaktaydı. Oysa 1959’da aynı miktar toprak parçasına 68 sterlin ödenmekteydi” **diyor**, Hoell **ve ekliyor**: “Federal Almanya’nın en tanınmış toprak spekülasyoncularından biri, toprak sahibi ve banker August Von Finck’tir; hem bankacı, hem de toprak sahibi. Bu kişi, Baviera’da, yarısı Münih yakınında bulunan ve değerli arsa sayılan 4 bin hektar toprağa sahiptir. Bu toprak spekülasyoncusunun marifetleri hakkında Vorwärts gazetesinde 12 Nisan 1973’te şunlar yazılmıştır: Münih’in kenarında büyük toprakları ucuza kapatıyor, şehir sınırları onun mülkiyetine ulaşınca kadar bekliyor, sonra da bir zamanlar tarla olan yerleri, ilgilenen konut yapım şirketlerine satıyor, kimi zaman tarlalara ödemiş olduğu paranın 60 katını alabiliyor.”

Bu durum 73’lerde yaşanıyor; Günter Hoell “Tarımda Kapitalizmin Gelişmesi ve Toprak Rantı” kitabında görüşlerini sürdürürken: “Böylesi spekülasyonlarla özellikle inşaat alanı için toprak fiyatları baş döndürücü bir yüksekliğe ulaşmış durumdadır. 1960-70 arasında Federal Almanya’da toprak fiyatları yüzde 800, hatta nüfusun yığılma gösterdiği yerlerde yüzde 2 bin artmıştır” **diyor**.

Türkiye’de kamulaştırma işlemlerinde değer artırım davalarında kamulaştırma bedel-Herinin 15-20 kat artırıldığını göz önüne getirirsek aynı sürecin Türkiye’de de yaşandığını görürüz. İmar planları, imar haklarıyla bu oranların çoktan aşıldığını ise hepimiz biliyoruz.

Uluslararası Tahkim Devreye Girecek

Ülke topraklarımızı aynı istahla ele geçirecek olanlar, gelecekte bize sözde çağdaş kentler üretecekler ve bizim yüzde 85’imiz oralara gidemeyecek, ama yüzde 15’imiz oralara gidebilecek ve bir ev, bir villa satın alabilecek konumda olacaklar. Artı bu spekülâtörler başka neyi yapabilecekler; bu spekülâtörler -sadece konut açısından bakmayalım, altyapılar açısından da bakalım- gündemimizdeki IMF yasalarının garantisinde gelecekte bizim içme suyumuz, kanalizasyonumuza, doğalgazımıza ve benzeri altyapı ile ilgili tüm mühendislik projelerimize el atacaklar ve sonuçta belediyelerle yapacakları sözde yatırım sözleşmeleriyle belediyelerin ve kentlerin 20 yıllık geleceklerini ipotek altına alacaklar. Yükü halkın sırtına saracaklar. Çünkü suyu içmek zorunda olan halk, mecburen o projenin borç ödemesi için yükseltelen içme suyu, pis su bedellerini ödemek zorunda kalacak.

Peki herhangi bir sorun çıkarsa ne olacak; işte o zaman tahkim devreye girecek. Hani çok şeffaf olan, hem demokratikleşmeyi, hem özelleştirmeyi, hem yerelleşmeyi savunan bu yabancı güçler, iş dava konusu olduğunda, “Bizim şirketlerimizin davaları öyle her yurttaşın gözünün önünde, mahkemelerde görülemez” diyecekler. Peki nerede görülecek; tahkimde, yani hakemlerin huzurunda, kapalı kapıların ardında. Ancak şirket müsaade ederse başkasına açıklansın kararı alınması sonucunda bizlere açık görülebilecek. Çünkü uluslararası tahkimle ülkemiz dışa bağımlı ve ipotek altına alınmış durumda. Kararları biz değil onlar verecek. Ayrıca burada hemen Türk Hakem ve Bilirkişi Odaları Birliği kurulmasına ilişkin yasa taslağının neden gündemde olduğunu düşünmenizi istiyorum. Çünkü Türkiye Cumhuriyeti mahkemelerinde sizler bilirkişi olabilirsiniz, ama tahkimde “hakem” kurullarında bilirkişi olmanız ancak tahkim sistemini

benimsemenizle olasıdır. Uluslararası sermaye bunu da rastlantıya bırakmak istemiyor. Bu nedenle gündemimizdeki yasalara "kendi mesleklerimizin alanlarına ne getiriyor" bakış açımızdan önce, "Türkiye'den yabancı şirketlere, mühendislik şirketlerine, mimarlık şirketlerine ne götürebiliri" değerlendirmek zorunda olduğumuzu düşünüyorum.

Teşekkür ediyorum.

KAYA GÜVENÇ- Hüseyin Ülkü arkadaşımıza ben de teşekkür ediyorum.

Sorusu olan veya katkıda bulunmak isteyen arkadaşlarımız varsa, onları alalım. Buyurun.

ÖZER BOSTANOĞLU- Efendim dünden beri toplantıları izliyorum. Sayın konuşmacılara, aydınlatıcı sunuşlarından ötürü teşekkürlerimi arz etmek istiyorum, TMMOB'ye de çok teşekkür ediyorum.

Sayın Ülkü'nün de dediği gibi, mesele bir Türkiye meselesidir, yani meslek gruplarının, meslek odalarının, hatta politik sağ-sol partileşme, gruplaşmaların dışında bir konudur. Türkiye, bugün Dünya Bankası'yla, GATS'ıyla, FIYAS'ıyla, yani her tür kuruluşuyla küresel bir kuşatma altındadır. Burada üzerimize düşen, herhangi bir meslek odası mensubu olmanın ötesinde, Türkiye için sağ-sol demeden, tüm ülke çıkarlarını en geniş cephede korumanın ve kucaklayabilmenin mücadelesini vermektir. Bunu özellikle vurgulamak istiyorum çünkü bir önceki oturumda, Telekom konusunda dile getirilen bazı sağlıklı görüşlerin yanı sıra, birtakım parti çekişmelerine yol açabilecek saptamalar da duydum, bundan üzüntü duyduğumu ifade etmek istiyorum.

Mesele, gerçekten Türkiye meselesidir. Ben, Bayındırlık Bakanlığı mensubu olarak, içinde bulunduğumuz şartları gerçekten çok önemli ve tehlikeli gördüğümü ifade etmek istiyorum. Çünkü birtakım saptamalarda, dünkü görüşmelerde de dile geldi, 5 yıl önce çıkan GATS konusunda bir sürenin niçin bakanlık mensuplarınca dikkate alınmadığı gibi birtakım saptamalar yapıldı. Bu kesinlikle bir atlama ya da görevini ihmal meselesi değildir, onun ötesinde bir meseledir; hakikaten bazı gerçeklerin Türk toplumundan, Türk meslek mensuplarından saklanması söz konusudur. Bunu Avrupa Birliği konusunda da görüyoruz. 1993 yılında Avrupa Birliği'nin mahkemesinin birtakım Avrupalı uzmanlara ısmarlatıldığı ve Avrupa'da yaşayan 3,5 milyon Türk vatandaşının sivil haklarına yönelik yaptırdığı araştırmanın sonuçları, maalesef Türk devletinden de gizlenmiştir. Avrupa'daki Türklere de gizlenmiştir. Böyle bir durumda, dediğiniz gibi şeffaflık meselesinin hakikaten karşı gruplara, Avrupalı, Amerikalı muhataplarımıza da hatırlatılmasında ve milli çıkarların korunması konusunda uyanık olunmasında çok büyük fayda vardır. Çok teşekkür ediyorum.

KAYA GÜVENÇ- Teşekkür ederim. Buyurun.

HÜSEYİN UĞURLU- Ben, mesleğim dışında da birçok sıkıntı çektiğim için, Türkiye'deki adaletsizlikleri, hükümetlerin durumunu, Atatürk'ü, İnönü'yü, İbni Sina'yı, Yunus Emre'yi inceledim ve bunlar hakkında konferanslar veren bir insanım. Bugün iki yerde paneller izledim, çok güzel konuşmalar dinledik. Yalnız bir tek şeyi söylüyorum: Atatürk gibi bir dehanın, 1931'den 1937 yılına

kadar Birinci ve İkinci Sanayi Planı'nda, bütün uğraşlarına rağmen toprak reformunu uygulamaya gücü yetmemiş ve bundan sonra 1974 yılında Cumhuriyet Halk Partisi zamanında Ecevit kalkıp toprak reformunu programına almış, o da ağzına, gözüne bulaştırmıştır. Bu kadar iyi bir kanunu, memleket yararına olan bir kanunu çıkaramadıklarına göre, bu hükümetler, bu acayip kanunları nasıl çıkarıyorlar, buna hayret ediyorum.

Türkiye'de iki yerden utanıyorum: Bir, meclise gitmekten utanıyorum, bir de Anadolu Kulübü'nün önünden geçmekten utanıyorum, çünkü memleketi bugün bu duruma getiren bunlardır.

Gençler, mühendisler; benim yaşım 70. Bakın, bu kadar kalabalıksınız, bu kadar gelişmişsiniz; Atatürk 1919 yılında Samsun'a çıkarken 18 kişiydi, sizin kadar güçlü değildi, ne ekonomik bakımdan, ne de arkadaşları bakımından. Sizler eğer, kendi aranızdaki gençleri politikaya, genel müdürlüğe, bu gibi yerlere getirirseniz eğer, Doğan Avcıoğlu'nun söylediği gibi, 15 sene içerisinde Türkiye kimseye borcu kalmadan rahat bir hayat yaşar.

Değerli dinleyenler; odamız bir gün bana bir görev verdi, Sekizinci Beş Yıllık Plan için gittim ve hayret ettim; milyarlar harcanan yerler, 6309 Sayılı Maden Yasası ve bunlar konuşuluyordu. Orada valiler vardı, kaymakamlar vardı ve tentitlerimi çok iyi karşıladılar. Orada şu öneriyi getirdim, dedim ki, "Türkiye'nin tek kurtuluşu; okul sıralarında kabiliyetli, becerikli, hayata atıldıktan sonra mesleğinin hakkını veren, rüşvet yemeyen, ahlaksız olmayan insanları genel müdür, müsteşar, vali ve meclise gönderelim, Türkiye en kısa zamanda kurtulur." Sizleri görev bekliyor.

Saygılarımla.

KAYA GÜVENÇ- Teşekkür ediyorum.

HÜSEYİN ÜLKÜ- Değerli arkadaşlar; Teknoloji Geliştirme Bölgeleri Yasası'nın üzerinde önemle durmamız gerektiğini belirtmiştim. Çünkü bu yasa, kamu denetimini, kamu yararını yok eden, bilgiyi, bilimi, üniversiteleri ve öğretim üyelerini ticarileştiren bir yasa. Bu yönlerden baktığımızda yasada çok açık hükümler var: Örneğin bölgede bilim insanlarımız çalışabilecek, rektörleri, dekanları onlara izin verirse.

Aylıklı izinli olarak bölgede görevlendirilen öğretim üyelerinin bölgede elde edecekleri gelirler, üniversite döner sermaye kapsamı dışında tutulacak. Ayrıca öğretim elemanları, üniversite yönetim kurulunun izniyle yaptıkları araştırmalarının sonuçlarını ticarileştirmek amacı ile bu bölgelerde şirket kurabilecek, şirketlerin yöneticisi olabilecek. Bugün kamu üniversitelerimiz, üniversite öğretim üyelerimiz ekonomik yönden olumsuz bir konuma itilmiştir, ama bu şirketlerin, üniversitelerimizdeki bilim insanlarımıza günümüz koşullarında hemen sahip çıkacakları gözlenebiliyor. Ama kimleri diye de sormadan edemiyorum!

Elimde Posta gazetesinin 23 Ekim 2000 tarihli bir haberi var. Haberde: "Akademik Mafya. İtalya'nın saygın kurumlarından Messina Üniversitesi'ni 25 yıldır mafyanın yönettiği ortaya çıktı, mafya bağlantısı açığa çıkan 37 profesör tutuklandı" diye yazıyor.

Biraz önce söylemiştim, sözde uygar AB ülkeleri içinde tanımlanan İtalya'nın

başbakanının hangi medyatik ilişkiler ağıyla iktidara geldiğini. Bu açıdan baksak Berlusconi'nin kültüründe neden hala Haçlı Seferleri yattığını ve İtalya Üniversite kürsülerinin mafyalarla nasıl işbirliği içerisinde olduğunu ve sözde uygarlıklarının gerçek yüzünü görmemiz mümkün oluyor. Bu nedenle de teknoloji geliştirme bölgelerinde bilginin, bilimin ticarileştirilmesinin İtalya'da olduğu gibi ülkemizde de üniversitelerle mafya ilişkilerinin kurulmasına neden olacağını düşünüyorum.

Teknoloji Geliştirme Bölgeleri Yasası'na (TGBY). İmar Yasası açısından baktığımızda, TGBY'nin 4. maddesinde:

"Bölgelerdeki planlama sürecinde imar planları ve değişiklikleri, parselasyon planları ve değişiklikleri çıkacak yönetmeliğe uygun olarak bölgenin yönetici şirketince hazırlanır ve bakanlık tarafından onaylanarak yürürlüğe girer. Kesinleşen imar planları ilgili kurumlara bilgi için gönderilir. Arazi kullanımı, yapı ve tesislerin projelendirilmesi, inşası ve kullanımıyla ilgili ruhsat ve izinler yönetici şirket tarafından verilir ve denetlenir" hükümleri yer almaktadır.

Sonuçta yasa maddelerinde açıkça görüldüğü üzere özel şirket kamu yetkisini kamulaştırmada kullandığı gibi imar planı, parselasyon planı, proje, yapı ruhsatı ve yapı denetimi ile ilgili tüm süreçlerde de kullanabilecektir. Yani teknoloji geliştirme bölgeleri sınırları içinde imar açısından proje, yapı ruhsatı ve yapı yapma süreçlerinde hiçbir kamu denetimi söz konusu değildir. Yerel yönetimlerin ve merkezi idarenin denetleme yetkisi bulunmayan bu bölgelerde Türkiye Cumhuriyeti'nin egemenlik hakları bile tartışılır durumdadır. Çünkü yasada görüldüğü üzere bölgesdeki özel şirkete bir anlamda "muhtariyet" tanınmıştır.

Özelleştirme, yerelleşme eşittir demokratikleşme diyen yeni dünya düzencilerinin demokrasi kavramları içinde yerel yönetimlerin, halkın bulunmadığı, sadece sermayenin demokratik hak ve özgürlüklerinin bulunduğu bizce bu yasayla da kanıtlanmış durumdadır.

Yasanın, kamulaştırma, planlama, yapı ruhsatı, yapı denetimi yönüyle iptali için Anayasa Mahkemesi'ne başvuran cumhurbaşkanına bir kez daha teşekkür borçlu olduğumuzu belirtmek istiyorum.

Konut Müsteşarlığı'nın Kurulması ve Arsa Ofisi Kanunu'nda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun

Biliyorsunuz bu yasa 28/06/2001 tarihinde kabul edildi. Bu yasa ile 1164 sayılı kanuna eklenen ek madde 4'te; "Konut Yüksek Kurulu tarafından belirlenen arsa ve konut üretim alanlarında bulunan, mülkiyeti Hazine'ye ait arazi ve arsalar bedelsiz olarak Arsa Ofisi Genel Müdürlüğü'ne devredilir. Kamu hizmetlerine ayrılan yerler aynı şartlarla Hazine'ye iade edilir." denildiği halde Türkiye Büyük Millet Meclisi bir gün sonra 29/06/2001 tarihinde Hazine Arazilerinin Değerlendirilmesine İlişkin Yasa'yı kabul ederek, Hazine arazilerinin satışına karar vermiştir. Tüm bu yasal düzenlemeler Hazine arazilerinin ve Türkiye topraklarının ya kapanın ya da satanın elinde kaldığını göstermektedir. Bu durum ise 4698 sayılı yasa ile kurulan Konut Müsteşarlığı'nın görevi sadece "özel sektör temsilcileri..." (gayrimenkul yatırım ortakları, H.Ü.) "... ile iştişarelerde bulunmak... uluslararası anlaşmaların verdiği görevleri yerine getirmek" biçiminde sınırlandırılmasının ipuçlarını vermektedir.

Eğer Necati Doğru'nun Cumhuriyet gazetesinde (25 Haziran 2001) belirttiği

gibi MHP'li Bakan Faruk Bal Konut Müsteşarlığı'nı Türkiye'nin 80 ilinde ve 2 bin ilçesinde halka konut yapacakmış gibi örgütlerse tasfiye edilen Emlak Bankası'nın yerine en az 6 bin 240 personel olarak ülkenin her yerinde kadrolaşabilecektir.

Ne yazık ki kamu arazileri kamu yararı gözetilmeden, arazi kullanma koruma kararları verilip planlanmadan, kamu için arazi stoğu yapılmadan sanki Türkiye toprakları bir sanayi ürünü gibi üretilip çoğaltılabilişçesine serbest piyasa koşullarında satılığa çıkarılmaktadır.

Trabzon, Yapı Denetimi Yasası Kapsamında Neden Yok?

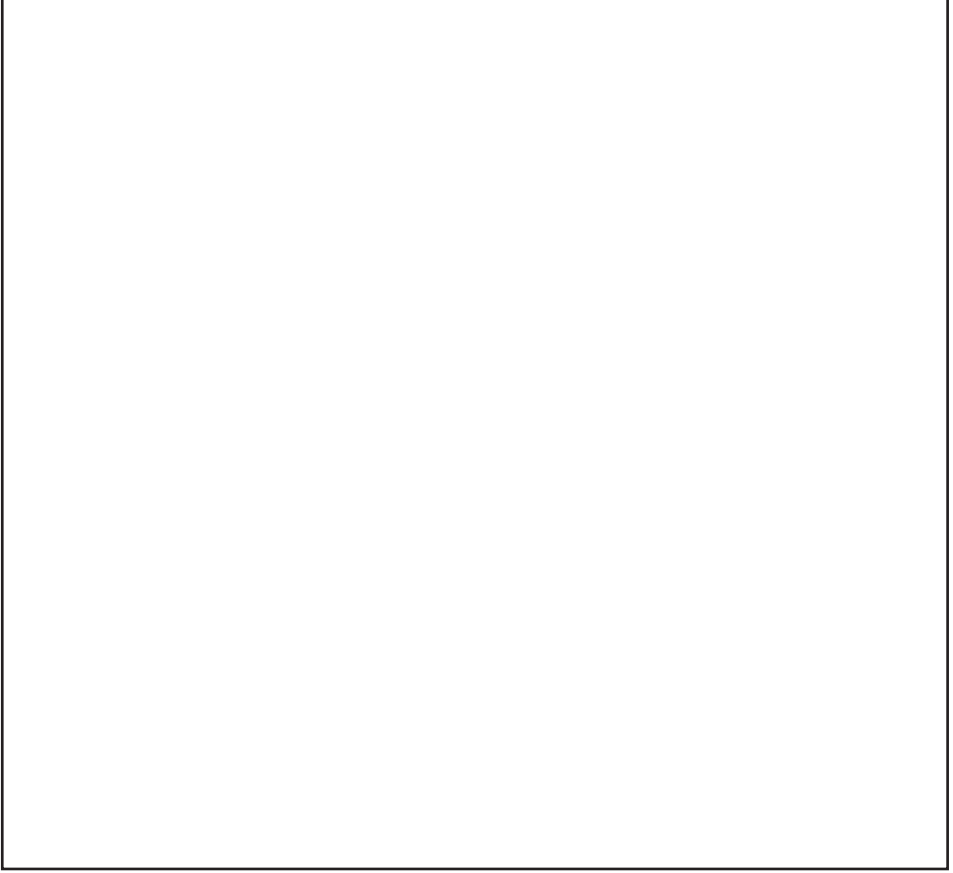
Bu satışların ardından gelecek ranta yönelik yapılaşmanın temelleri de aynı gün mecliste kabul edilen Yapı Denetimi Hakkında Kanun (YDHK) ile özel şirketlere yeniden teslim edilmiştir. Hepimizin bildiği gibi TMMOB'nin kararlı ve uzun erimli savaşımı sonucu Anayasa Mahkemesi'ne götürülmesi sağlanan ve 24 Mayıs 2001 tarihinde yürütmeyi durdurma kararı verilen Yapı Denetim Şirketleri Hakkındaki 595 Sayılı Kanun Hükmündeki Kararname'ye ilişkin Anayasa Mahkemesi'nin gerekçeli kararının beklenmesine bile gerek görülmeden YDHK çıkarılmıştır.

Ne yazık ki 595 Sayılı Kanun Hükmünde Kararname, TMMOB'ye bağlı bazı odalarımız arasında çekişmelere neden olmuştur. Bu çekişmelerin başını İnşaat Mühendisleri Odası çekmiştir. Bu konuda sadece şunu söylemeyi yeterli görüyorum. 595 Sayılı KHK kapsamında bulunan Trabzon ili şimdi Yapı Denetim Yasası kapsamında niye yok? Yapı denetim şirketleri inşaat mühendisi arkadaşlarımıza iş alanı açacak ise şimdi Trabzon'daki arkadaşlarımız işsiz mi kalacak ? Yoksa yapı denetim şirketlerinin kendilerine getireceği işsizliği görüp karşı çıktıkları için mi Trabzon yeni yasa kapsamına alınmadı?

Yapı denetim şirketleri için yapılan yasal düzenlemelerin Bayındırlık ve İskan Bakanlığı'nca uygulanabilmesi için TMMOB yasalarında da "Mühendislik ve Mimarlık Hakkında Kanun ile Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Hükmünde Kararname" ile değişiklik yapılmış; Bu değişiklikler Yapı Denetimi Hakkında Kanun ile tekrar iptal edilmiş ve değişikliğe uğratılmıştır. Nerede ise artık yasal metinler, yönetmelikler yazboz tahtasına döndürülmüştür. 3030 Sayılı Kanun Kapsamı Dışında Kalan Belediyeler TİP İmar Yönetmeliği de bu yasalarla aynı yazgıyı paylaşmıştır. Bu değişiklikler nedeniyle odalarımız idari yargıda Bayındırlık Bakanlığı'yla davalı hale gelmişlerdir.

Yasaların Gecekondulaştırılması

Siyasal iktidar IMF ve Dünya Bankası'nın direktifleri doğrultusunda, AB'ye üye olma hazırlık çalışmaları adı altında "Yeni Dünya Düzeni"nin Türkiye'de istediği "yeni sömürünün" temellerini yasalarla sağlamlaştırmaktadır. Gecekondu sürecinde nasıl Hazine arazileri işgal edilerek talan edilmişse ve yapılar bir gecede yapıldığı için adına gecekondu denmişse, gündemimizdeki yasaları da "IMF/Dünya Bankası sundu yasaları" diyebiliriz. Konuyu abartmadığımız (EK:1)'deki çizelgeye bakıldığında yasaların yönetmeliklerin "gecekondulaşma" hızına uyduğunu, gündemimize bir de "yasaların gecekondulaşması"nın girdiğini görmek olasıdır diyorum. Buna örnek olarak da anayasa değişikliği yapılmadan, Kamulaştırma Yasası'nda değişiklik yapılmasını, daha sonra da yasaya uygun anayasa değişikliği yapılmasını gösterebiliriz. Nasıl gecekondu önce yapılıp, imar aflarıyla ko-



runarak islah imar planlarıyla yasallaştırıldı ise, Kamulaştırma Yasası değişiklikleri de anayasada sonradan yapılan değişiklikle hukukileştirilmiştir.

Tüm bu hukuka ve kamu yararına aykırı yasal düzenlemelerin AB normlarına ulaşabilmek adına ve AB'ye uyum için yapıldığı belirtilmektedir. AB sürecini destekleyenlerin dilinden "katılımcı demokrasi" kavramı düşmemektedir. Ancak 15 günde 15 yasa isteyen İMF'nin ve onun ardındaki AB ve ABD'nin halkın, demokratik toplumsal örgütlerin, meslek odalarının katılımını değil sadece kendi dayatmalarını katılım olarak gördüklerini TMMOB üyeleri olarak en açık biçimde yaşamaktayız.

Ne yazık ki bu durum "Endüstri Bölgeleri Kanunu" ve "Kamu İhale Kanunu" tasarılarında sürdürülmektedir.

Endüstri Bölgeleri Kanunu Tasarısı

Bu tasarının ilk metni, sömürge ülkeleri yasalarına benzer bir içerikteydi. Büyük bir eleştiri alan metin sonuçta "Organize Sanayi Bölgeleri" yasasına dönüştürülmüş biçimiyle Bakanlar Kurulu'nca 23.08.2001 tarihinde imzalanmıştır. (Aslında ilk taslağın tarihi bir belge olarak bu etkinliğin kitabında yayımlanması yararlı olacaktır.)

Kamu İhale Kanunu Tasarısı

Bakanlar Kurulu'nca 01/11/2001 tarihinde imzalanan bu yasa tasarısı, TMMOB'nin önerileri değerlendirilip değiştirilmeden yasalırsa, gerçekten Türkiyemizin ve biz mühendis ve mimarların geleceğini en olumsuz biçimde etkileyecektir.

TMMOB Başkanı Kaya Güvenç'in 25 Ekim 2001'de yaptığı basın açıklamasında da belirttiği gibi tasarı, "Yabancı sermayeye verilmek istenen yeni bir ayrıcalıktan başka bir şey değildir. IMF'nin koşul olarak belirttiği diğer bütün düzenlemeler gibi bu düzenleme de, bu şekliyle, ülkemizin yıllık 25 ile 35 milyar dolar arasında olduğu tahmin edilen bu büyük pazarının koşulsuz olarak yabancı sermayeye açılmasını sağlamak üzere hazırlanmıştır."

" Ülkemizin diğer bütün çalışanları gibi, aralarında mühendislerin ve mimarların da yer aldığı eğitimli işgücü de işsizlik ve yoksulluk kısıncında bulunurken, diğer kamu ihaleleri gibi danışmanlık hizmetleri de yabancı firmalara açılmaktadır. Oysa bugün sayıları dört yüz bine yaklaşan mühendislerin ve mimarların en az üçte biri ya işsizdir ya meslek dışında çalışmaktadır ya da yoksulluk ücretleriyle yaşamak zorundadır."

Durum bu iken "Avrupa Birliği'nin yoğun girişimlerine konu olan Kamu İhale Yasası, bu şekliyle halkımızın değil, yabancı firmaların çıkarlarına hizmet edecek, ülkemizi sömürgeleştirme yolunda yeni bir adım olacak ve toplum kaynaklarının yabancı sermayeye aktarılması için yeni bir araç olarak kullanılacaktır."

Bunun sonucunda da siyasi iktidarın uyguladığı politikalarla Türkiye kendi mühendislerinin ve mimarının daha da işsiz kalmasına, sefaletle itilmesine neden olacaktır.

Bizler ve Türkiye bu acımasızlığı hak etmedik. TMMOB olarak tüm bağlı odalarıyla bu düşüncelerimizi her yerde söylemek, ülkemizin kaynaklarına sahip çıkmanın kendi geleceğimizle, halkımızın geleceğiyle eşanlamlı olduğunu tüm meslektaşlarımızla birlikte Türkiye'nin her yerinde yüksek sesle dile getirmek ve bu olumsuz gidişe dur demek dileğiyle. Hepinizi tekrar saygı, sevgiyle selamlıyorum.

KAYA GÜVENÇ- Teşekkür ederim. Buyurun.

SALONDAN- Söz alanlardan bir beye cevap niteliğinde konuşmak istiyorum. Mesele ideolojiktir, mesele siyasaldır, Hüseyin Bey'in bütün konuşmaları boyunca bu vurgulanmıştır. Elbette sağ-sol partiler arasında fark vardır. Ben, kendi hayatımdan şunu söylemek istiyorum: Ülke yararı fikirleri savunduğumdan dolayı meslek hayatımın 10-15 yılında mühendislik yaptırılmadı bana, sürgünler yaşadık, tutuklanmalar yaşadık ve emekliliğim bile bir sürgün neticesinde oldu. Bunların altını çizmek gerekiyor; bu da güdülen politikaların getirdiği bir sonuçtu. Partiler arasında fark vardır; zaten şu anda koalisyonda olan partiler hangi görüşleri savunuyor ve kararları hangi çoğunlukta alıyor, bunu da biliyoruz, görüyoruz. Teşekkür ederim.

KAYA GÜVENÇ- Ben teşekkür ediyorum. Sevgili arkadaşlarım; kuşkusuz bazı olaylardan dolayı bir arkadaşımız rahatsızlık duyabilir; ancak o arkadaşlar buradayken

TMMOB Yayınları

Anayasa Değişiklikleri Girişimleri ve Hapsedilen Alan: Uluslararası Tahkim Sorunu

*Aşağı Filyos Vadisi, Bartın, Karabük, Alaplı, (Batı Karadeniz)
Yörelerindeki Seller ve Heyelanlara İlişkin Rapor*

Barişe Bir Şans Verin

Bölgeiçi Zorunlu Göçten Kaynaklanan Toplumsal Sorunların

Diyarbakır Kenti Ölçeğinde Araştırılması

Demokrasi Krizi, Öneriler, Olanaklar

Doğu Marmara Depremleri ve Türkiye Gerçeği

Emek Politikaları Sempozyumu

Fordizmin ve Mühendisin Dönüşümü

Gelişme Stratejileri-Workshop

Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı Üzerine Değerlendirmeler

Kamu Arazilerinin Özelleştirilmesi

Kamu Görevlileri ve Siyasal Haklar Sempozyumu

Kapitalizm, İnsanlık ve Mühendislik, Türkiye'de Mühendisler Mimarlar

Küreselleşmenin Dolaşımları

Küreselleşmenin Yansımaları

Lastik Sanayi ve Petlas

Meslek Alanlarımızda Cumhuriyetin 75 Yılı

Milliyetçilik, Siyasi İslam, Yeni Dünya Düzeni ve Meslek Odaları

ORÜS ve Özelleştirme

Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği

Atatürk Bul. No:131 Kat:9 Bakanlıklar-ANKARA

Tel: (0312) 418 12 75

Faks: (0312) 417 48 24

e-posta:tmmob@tmmob.org.tr

Kitaplarımız hakkında ayrıntılı bilgi için

http://www.tmmob.org.tr/yayin/kitap/kitap_index.htm